

ИНОВАЦИОННАТА СТРАТЕГИЯ ЗА ИНТЕЛИГЕНТНА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Основни източници и документи, използвани при разработване на Стратегията:

- НСИ и Евростат, Световна банка
- Country Fact Sheet за България на Европейската комисия от юли 2012 г.
- Национална програма за реформи 2013 – 2020 г.
- Националната програма за развитие: България 2020
- Национална стратегия за развитие на научните изследвания 2020
- Доклад за Стратегията за интелигентна специализация, февруари 2013 г., Световна банка
- Доклада за глобална конкурентоспособност 2012 - 2013 на Световния икономически форум
- <http://www.bia-bg.com/analysis/>
- <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/bulgaria/2013>
- www.innovation.bg, Иновации 2012 г.
- Данни и анализи от Дирекция „Инвестиции, иновации и предприемачество“, отдел „Иновации и предприемачество“, МИЕТ, 2012 г.
- Аналитични материали изготвени във връзка с Договора за партньорство.
- Анализи, изготвени във връзка с разработването на проекта на Закон за иновациите (ФПИК)
- IUS 2013
- Аналитични материали, предоставени ни от МОСВ, МТИТС, МЗХ, ИАРА, ...
- Национална стратегия за регионално развитие на Република България за периода 2012-2020
- Анализа на териториалното развитие на туризма (2011)

ПРЕДГОВОР

СЪКРАЩЕНИЯ

7-ма РП	Седма рамкова програма
АБП	Аутсорсинг на бизнес процеси
АЕЦ	Атомна електрическа централа
АЗ	Агенция по заетостта
АПИ	Агенция „Пътна инфраструктура“
БАБХ	Българска агенция за безопасност на храните
БАН	Българска академия на науките
ББР	Българска банка за развитие
БВП	Брутен вътрешен продукт
БИОМ	Българската изследователска и образователна мрежа
БСК	Българска стопанска камара
ВИ	Възобновяеми източници
ВиК	Водоснабдяване и канализация
ВЕИ	Възобновяеми енергийни източници
ВЕЦ	Водно-електрическа централа
ВУ	Висши училища
ГД	Генерална дирекция
ГИС	Географска информационна система
ДМА	Дълготрайни материални активи
ЕЕ	Енергийна ефективност
ЕЕСМ	Единна електронна съобщителна мрежа
ЕЕСМДАННС	Единната електронна съобщителна мрежа на държавната администрация и за нуждите на националната сигурност
ЕЗФРСР	Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони
ЕИСПП	Единна информационна система за противодействие на престъпността
ЕИФ	Европейски инвестиционен фонд
ЕК	Европейска комисия
ЕО	Европейска общност
ЕРОС	Европейска рамка за оперативна съвместимост
ЕС	Европейски съюз
ЕС10	страните от Централна и Източна Европа (Словения, Чехия, Естония, Словакия, Полша, Унгария, Литва, Латвия, България, Румъния)
ЕС12	Белгия, Франция, Италия, Люксембург, Нидерландия, Германия, Дания, Ирландия, Обединеното кралство, Гърция, Испания, Португалия

ЕС15	Германия, Франция, Италия, Нидерландия, Белгия, Люксембург, Дания, Ирландия, Обединеното кралство, Гърция, Испания, Португалия, Австрия, Финландия, Швеция
ЕС27	Германия, Франция, Обединеното кралство, Италия, Испания, Нидерландия, Полша, Белгия, Швеция, Австрия, Дания, Гърция, Финландия, Португалия, Ирландия, Чехия, Румъния, Унгария, Словакия, Люксембург, България, Словения, Литва, Латвия, Кипър, Естония, Малта
ЕСИФ	Европейски структурни и инвестиционни фондове
ЕСКО	Договори с гарантиран резултат и енергийни спестявания в сгради Energy services company or energysavings company (ESCO or ESCo)
ЕСМ	Електронна съобщителна мрежа
ЕСМИС	Електронни съобщителни мрежи и информационни съобщения
ЕСОС	Европейска стратегия за оперативна съвместимост
ЕСОЕД	Единна система за обмен на е-документи
ЕСФ	Европейски социален фонд
ЕФГЗ	Европейски фонд за гарантиране на земеделието
ЕФМДР	Европейски фонд за морско дело и рибарство
ЕФРР	Европейски фонд за регионално развитие
ЖП	Железопътен транспорт
ЗЕВИ	Закон за енергията от възобновяеми източници
ЗЕЕ	Закон за енергийната ефективност
ЗЕУ	Закон за електронното управление
ЗСВ	Закон за съдебната власт
ИААА	Изпълнителна агенция „Автомобилна администрация“
ИАЕСМИС	Изпълнителна агенция „Електронни съобщителни мрежи и системи“
ИАЖА	Изпълнителна агенция „Железопътна администрация“
ИАМА	Изпълнителна агенция „Морска администрация“
ИАОПУ	проект „Интегрирано административно обслужване и предоставяне на публични услуги“
ИАРА	Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури
ИКТ	Информационни и комуникационни технологии
ИО	Информационното общество
ИОПФ	Изследователски организации с публично финансиране
ИПГВР	Интегрираните планове за градско възстановяване и развитие
КРС	Комисия за регулиране на съобщенията
ИС	Интелектуална собственост
ИСЕП	проект „Интеграционна система на електронното правителство“

ИСП	Инициатива за съвместно планиране
ИСУН	Информационна система за управление и наблюдение
ИТ	Информационни технологии
ИТС	Интелигентни транспортни системи
КЕИ	Крайната енергийна интензивност
КЕП	Крайно енергийно потребление
КИД	Класификатор на икономическите дейности
КРС	Комисия за регулиране на съобщенията
КФ	Кохезионен фонд
МВР	Министерство на вътрешните работи
МВФ	Международен валутен фонд
МЗ	Министерство на здравеопазването
МЗХ	Министерство на земеделието и храните
МИЕТ	Министерство на икономиката, енергетиката и туризма
МК	Министерство на културата
МО	Министерство на отбраната
МОМН	Министерство на образованието, младежта и науката
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
МП	Министерство на правосъдието
МС	Министерски съвет
МСП	Малки и средни предприятия
МТИТС	Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
МФ	Министерство на финансите
НАП	Национална агенция по приходите
НАПООО	Национална агенция за професионално образование и обучение
НИБ	Национален иновационен борд
НИРД	Научноизследователска и развойна дейност
НИФ	Национален иновационен фонд
НКИД	Национален класификатор на икономическите дейности
НКПР	Национална концепция за пространствено развитие
НМДА	Националната мрежа на държавната администрация
НПДЕВИ	Национален план за действие за енергията от възобновяеми източници
НПО	Неправителствена организация
НПР БГ 2020	Национална програма за развитие: България 2020
НСИ	Национален съвет по иновации към МИЕТ

НСРР	Национална стратегия за регионално развитие
НФНИ	Национален фонд „Научни изследвания“
НЦСП	Националният център за суперкомпютърни приложения
ОНД	Общност на независимите държави (Армения, Азербайджан, Беларус, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Русия, Таджикистан, Узбекистан – официални членове; Туркменистан и Украйна не са ратифицирали – неофициални членове)
ООН	Организация на обединените нации
ОП	Оперативна програма
ОПАК	Оперативна програма „Административен капацитет“
ОПИК	Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“
ОПК	ОПК Оперативна програма „Конкурентоспособност“ 2007-2013 г.
ОПОС	Оперативна програма „Околна среда“ 2007 – 2013 г.
ОПРКБИ	Оперативна програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика“ 2007-2013
ОСП	Обща селскостопанска политика
ПГ	Парникови газове
ПДЕИ	План за действие за екоинновации
ПЕИ	първичната енергийна интензивност
ПЕП	Първичното енергийно потребление
ПИС	Право на интелектуална собственост
ПСОВ	Пречиствателна станция за отпадни води
ПСПВ	Пречиствателна станция за питейни води
ПЧИ	Пряка чуждестранна инвестиция
ПУРБ	Планове за управление на речните басейни
РЗП	Разгъната застроена площ
РБ	Република България
РКОНИК	Рамковата конвенция на ООН за изменението на климата
РОС	Регистри за оперативна съвместимост
РП7	Седма рамкова програма за научни изследвания
СЗР	Северозападен район
СИР	Североизточен район
СНРЧС	Съвет за националния радиочестотен спектър
СОЗ	Санитарно-охранителни зони
ССА	Селскостопанската академия
СУ	Софийски университет
СЦР	Северен централен район
ТП	Техническа помощ

УО	Управляващ орган
ФАР	програма за подпомагане на Централна и Източна Европа, предоставяща в същото време техническо сътрудничество и инвестиционна подкрепа.
PHARE	Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies (Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies (PHARE)
ФЕЕВИ	Фонд "Енергийна ефективност и възобновяеми източници"
ФНИ	Фонд „Научни изследвания“
ФПИК	Фондация „Приложни изследвания и комуникации“
ХВП	Хранително-вкусова промишленост
ХИПЦ	Хармонизираният индекс на потребителските цени
ЦПЕ	Цифровата програма на Европа
ЦТТ	Центрове за технологичен трансфер
ЮЗР	Югозападен район
ЮИР	Югоизточен район
ЮЦР	Южен централен район
BBMRI	Европейска инфраструктура за биобанкиране (Biobanking and Biomolecular Resources Research Infrastructure)
BERD	Общи бизнес разходи
BPO	Business process outsourcing
CERN	Европейска организация за ядрени изследвания "Conseil Européen pour la Recherche Nucléaire"
COST	Програмата за сътрудничество в областта на науката и техниката (European Cooperation in Science and Technology)
CRM	Софтуер за управление на взаимоотношенията с клиенти
ITER	Международен експериментален термоядрен реактор (International Thermonuclear Experimental Reactor)
IUS 2013	International Ultrasonics Symposium
EGA	Европейска асоциация на генеричните лекарства (European Generic medicines Association)
EMBO	Европейската организация по молекулярна биология (European Molecular Biology Organization)
ERP	Системи за управление на ресурсите
ESF	Европейска научна фондация (European Science Foundation)
ESSurvey	Европейско социално изследване
EUMETSAT	Европейската програма за метрологични изследвания
EURO-ARGO	глобален мониторинг на океаните и моретата
FP7	The Seventh Framework Programme (2007-2013)

FRSP	Финансиране чрез споделяне на риска
INSEAD	"INStitut Européen d'ADministration des Affaires", или European Institute of Business Administration
JEREMIE	Съвместни европейски ресурси за микро-до средни предприятия (Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises)
PRACE	Паневропейска високопроизводителна изчислителна инфраструктура (Partnership for Advanced Computing in Europe)
WB	World Bank

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	13
ИНОВАЦИОННА СТРАТЕГИЯ ЗА ИНТЕЛИГЕНТНА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ 2014-2020	15
ПОЛИТИЧЕСКИ И ИКОНОМИЧЕСКИ КОНТЕКСТ НА СТРАТЕГИЯТА	16
МАКРОИКОНОМИЧЕСКА РАМКА	16
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ИНТЕЛИГЕНТНИЯ РАСТЕЖ	20
ИНТЕГРИРАНЕ И КООРДИНИРАНЕ НА ПОЛИТИКИТЕ	20
ИНОВАЦИОННА СИСТЕМА	21
<i>Научно-изследователска система</i>	22
<i>Научна и иновационна инфраструктура</i>	27
<i>Човешки ресурси</i>	28
<i>Патентна активност</i>	30
<i>Интернационализация и интегриране в европейското изследователско пространство</i>	31
<i>Малки и средни предприятия</i>	32
<i>Интернационализация и коопериране на предприятията</i>	35
<i>Клъстерна политика</i>	35
<i>Връзка наука-бизнес</i>	36
<i>Финансиране</i>	38
Финансиране на научни изследвания и разработки	38
Финансиране на иновационната дейност на предприятията	40
ЦИФРОВ РАСТЕЖ	43
<i>Електронно управление</i>	45
Електронни взаимоотношения и обхват	45
администрация ↔ администрация	45
администрация ↔ служители	45
администрация ↔ физически лица	45
администрация ↔ юридически лица	46
е-Услуги честота, обхват и начин на предлагане	46
ИЗСЛЕДВАНИЯ И ИНОВАЦИИ ЗА УСТОЙЧИВ РАСТЕЖ	48
ЕКОИНОВАЦИИТЕ, ДВИГАТЕЛ НА УСТОЙЧИВИЯ РАСТЕЖ	50
<i>Зеленият икономически модел</i>	50
<i>Водите</i>	51
<i>Отвеждането и пречистването на отпадъчните води</i>	52
<i>Изменението на климата</i>	52
<i>Ресурсна и икономическа ефективност</i>	53
<i>Енергийна ефективност</i>	53
<i>Емисии на парникови газове</i>	58
<i>Отпадъци</i>	58
<i>Сектори с потенциал за растеж, за решаване предизвикателствата на устойчивото развитие</i>	60

• Мехатроника	61
• Машиностроене	61
• Електроника	62
• Фармацевтична промишленост.....	64
• Хранително-вкусова промишленост	66
• ИКТ сектора в сферата на предприятията.....	67
• Творчески индустрии	69
ПРИРОДНИЯТ КАПИТАЛ, ИЗТОЧНИК ЗА ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ.....	70
<i>Туризм.....</i>	<i>71</i>
<i>Земеделие – биоикономика</i>	<i>72</i>
<i>Горско стопанство</i>	<i>74</i>
<i>Био продукти</i>	<i>75</i>
<i>Рибарство и аквакултури.....</i>	<i>76</i>
НАУЧЕНИ УРОЦИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА: (SWOT АНАЛИЗ).....	77
СТРАТЕГИЧЕСКА РАМКА	81
ПЪРВА СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ.....	82
<i>Приоритети:</i>	<i>82</i>
Ефективно и координирано управление на иновационните процеси.....	82
Специфични цели:	82
• Подобряване на хоризонталната координация, с цел намаляване разпокъсаността и сегментацията - създаване на координационни и консултативни и съвети.....	83
• Изготвяне на технологични пътна карти за приоритетните сектори	84
• Създаване на самостоятелна агенция за иновации.....	84
Укрепване на иновационната система, чрез изграждане на съвременна иновационна и научна инфраструктура, повишаване на човешкия капацитет според нуждите на науката и индустрията и въвеждане на специфични финансови инструменти за подкрепа	86
Подприоритети:	86
Стимулиране на иновационната активност в предприятията;.....	86
Специфични цели	86
• Стимулиране партньорството между иновативните предприятия и носителите на иновативния потенциал.....	87
Мерки.....	88
• Въвеждане на специфични мерки за подкрепа на иновационната дейност, съобразени с нуждите на микро и МСП (стартиращи и др. предприятия)	88
Мерки.....	89
• Въвеждане на нови финансови инструменти за финансиране на иновационните дейности	89
• Изграждане на съвременна иновационна инфраструктура. Ефективно използване на предимствата на научните клъстери ...	90
Мерки.....	91
• Интернационализация на иновационния процес	92
Мерки.....	92

<ul style="list-style-type: none"> • Популяризиране на добрите практики в иновационната дейност, подкрепа за формиране на иновационна и предприемаческа култура, съобразена със спецификата на целевата група (женско, младежко, социално, учебно и т.н предприемачество) 92 Мерки..... 92 	92
Стимулиране на системата за научни изследвания, съобразено с нуждите на индустрията	98
Специфични цели	98
<ul style="list-style-type: none"> • Обвързване на научно-изследователската дейност с нуждите на икономиката..... 98 • Развитие на система за научни изследвания на световно ниво, и повишаване на качеството на научно-изследователската дейност 99 • Насърчаване на върховни постижения чрез въвеждане на система за оценка на научно-изследователските институции базирана на постиженията 99 • Развитие на научната инфраструктура 99 	99
Формиране на човешки капитал, съобразно нуждите на икономиката.....	103
Специфични цели	103
<ul style="list-style-type: none"> • Пренасочване на висшето образование към пазарното търсене и стимулиране изучаването на техническите и инженерни специалности103 • Засилване практическото приложение на висшето образование 104 • Реформиране на професионалното образование.....104 • Подкрепа за системата за професионално ориентиране105 • Отваряне на системата на формалното образование за обучението на възрастни.105 • Повишаване качеството на научно-изследователската дейност и овладяване на феномена „изтичане на мозъци“105 	105
Подкрепа на цифровия растеж и електронното управление	108
Подприоритети:	108
Развитие на интероперативна и сигурна интернет среда, даваща гаранция че са налице наличието на атрактивно електронно съдържание и услуги за бизнеса гражданите и държавното управление, достъпни чрез високоскоростен и свръх високоскоростен интернет и наличието на необходимите умения, компетентности и доверие за използването им.	108
Специфични цели	108
<ul style="list-style-type: none"> • Развитие на широколентовата инфраструктура.....109 • Ускорено развитие на услугите на електронното управление включително трансгранични електронни услуги от висок икономически и обществен общ интерес109 • Развитие на балансирана иновативна екосистема в областта на ИКТ110 • Широко използване на ИКТ за справяне с основните икономически и социални предизвикателства110 	110
Електронно управление.....	117

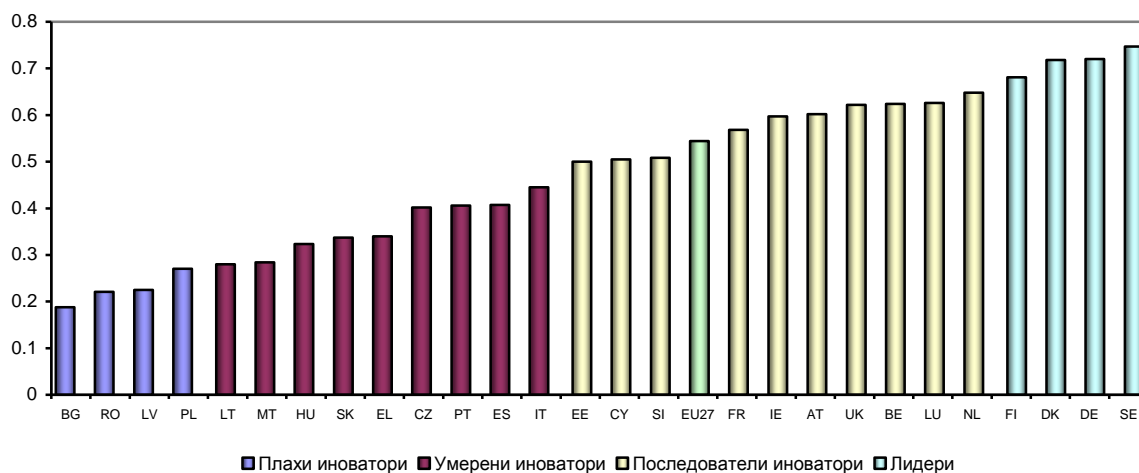
Специфични цели	119
• Осигуряване преодоляването на критичните фактори за постигане на приоритетите за развитие	119
• Осигуряване на централизиран подход и проследяемост на резултатите (измерими) от изпълнение на планираните дейности за развитие	120
ВТОРА СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ	121
<i>Приоритети.....</i>	<i>121</i>
Въвеждане на устойчиви модели на производство и потребление, които са съобразени с капацитета и възможностите за възстановяване на екосистемите и не причиняват деградация на околната среда.....	121
Специфични цели	121
• Подкрепа за развитие на екоиновациите.....	122
• Подкрепа за развитие на „зелен“ бизнес в България	123
• Стимулиране на устойчиви модели на производство и потребление чрез въвеждане на екоиновации и екотехнологии	124
• Насърчаване на иновативни технологии, насочени към подобряване опазването на околната среда и ресурсната ефективност.....	125
В областта на водите:.....	125
В областта на отпадъците:	127
Приоритети в областта на управление на отпадъците и ключови теми по всеки от приоритетите.....	127
В областта на климата:.....	128
В областта на енергийната ефективност:	130
Въвеждане на иновативни методи и идеи, базирани на възобновяеми, а не на изчерпаеми природни ресурси, така че всеки регион да извлече полза от своя природен капитал.	132
Стимулиране на иновации в аквакултури	132
Рибарство и аквакултури.....	132

България не успя да разгърне иновационния си потенциал през последното десетилетие. Системата за поощряване на научните изследвания и иновациите в страната не е оптимизирана, за да постига желаните резултати, независимо дали са измерени спрямо разходите на системата, продуктите (брой патенти), или спрямо приноса на иновациите за икономическия растеж на страната. Ниското ниво на разходите за НИРД (0.6 % от БВП, 2011 г.), особено в предприятията, е пример за това. Специализацията на научните изследвания в огромна степен не отговаря на нуждите на производствения сектор. Тревожен е също така и демографският профил на обществото, което е свързано със застаряването на населението и обезлюдяването на регионите. Иновационната стратегия за интелигентна специализация начертава стъпките, чрез които да бъде обърната тази тенденция. Това включва представяне на цялостната визия за икономическото бъдеще на България чрез изграждането на стабилно и приобщаващо управление на иновационната система, което да гарантира преход към икономика, базирана на знанието, което използва научния потенциал, технологичната модернизация и иновации, и сравнителните предимства на страната.

ВЪВЕДЕНИЕ

България заема последно място според доклада на ЕК за иновационния напредък на страните членки от 2013 г.¹. Въз основа на група индикатори от сферата на иновационната инфраструктура, дейността на фирмите в областта на иновациите и получените резултати се изчислява индекс, дава количествена оценка на иновационните системи на страните и посдтигнатия напредък. Освен това страните разделят на четири групи – иновационни лидери, последователи, умерени и плахи иноватори.(Фиг.1)

Фигура 1: Класиране на иновационните системи на страните-членки през 2012 г.

Източник: *Innovation Union Scoreboard, 2013.*

¹ Innovation Union Scoreboard 2013 - http://ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/files/ius-2013_en.pdf

Стимулиране на иновациите

Иновационните дейности се извършват от предприемачи, които използват съществуващите знания и технологии за разработване и разпространение на нови продукти и практики. Една екосистема, която насърчава предприемачеството, създава условия за идентифициране на бизнес възможности и улеснява достъпа до 'суровините', необходими за тяхното развитие. Намесата на държавата в този процес цели премахване на пречките пред дейността на предприемачите чрез осигуряване на подходящи стимули и правна и регулаторна рамка. Но дори и при съществуваща стабилна институционална рамка, иновациите често са възпрепятствани от пазарни провали. Като имаме предвид несигурните резултати от иновациите, фирмите често нямат желание да правят достатъчни инвестиции в научно-приложни изследвания. Особено в Европа, страхът от провал е основната пречка пред иновациите, въпреки че знанието генерирано по такъв начин може да е с голяма обществена стойност. В една среда, където провалът се заклеймява и има бизнес и социална цена, намесата на държавата за стимулиране на иновациите и предприемачеството е задължителна.

Стратегията за интелигентна специализация е основана на стратегически документи.² Основен приоритет в *Националната програма за реформи 2011-2015, и актуализациите за 2012 г. и 2013 г., Националната програма за развитие: България 2020* е подобряването на конкурентоспособността на българската икономика, чрез фокусирани политики в областта на научно-изследователската и иновационна дейност, както и осигуряване на благоприятна бизнес среда, прилагане на иновативни решения и повишаване на ресурсната ефективност. Областите на въздействие са както следва:

- **Засилване на интеграцията между елементите на „триъгълника на знанието“** - връзката „образование-наука-бизнес“ може да бъде подобрена чрез изграждане на междуинституционални центрове за научни изследвания в полза на икономиката, разработване на научно-приложни програми за обучение, схеми за индивидуално обучение с фирмени структури, стажове на докторанти и постдокторанти във високотехнологични центрове, и последваща реализация в индустрията.
- **Изграждане на научна и иновационна инфраструктура**, което включва създаването и развитието на научно технологични комплекси, научни центрове в стратегически за икономиката области (приоритети), високотехнологични инкубатори за стартиращи предприятия, технологични центрове, центрове за технологичен трансфер, иновационни клъстери, технологични паркове и др.
- **Партньорство между иновативните предприятия и носителите на иновативния потенциал**, като се стимулира директното сътрудничество между изследователските организации и предприятията за разработването на нови продукти, технологии, процеси и услуги, включването на млади учени и специализанти в практическите приложения на научните им постижения в реалния бизнес. Също така, фирмите ще бъдат насърчавани да наемат висококвалифицирани кадри за целите на иновационната дейност, както и да приемат на стаж или специализация ученици и студенти, като бъдат насърчавани по-късно (след завършване на образование) да ги приемат на работа.
- **Поощряване на изследвания и развитие на иновациите от микро, малки и средни предприятия**, чрез въвеждане на нови инструменти и подобряване на механизмите за финансиране и подкрепа за научно-приложни изследвания, и

² Националната рамка за иновациите е изградена въз основа на актуализацията на Националната програма за реформи за 2013 г., Национална програма за развитие: България 2020, Националната стратегия за регионално развитие (НСРП) за периода 2012-2022 г., и др. (Приложение 1).

иновационна дейност в предприятията, като напр. въвеждане на технологии осигуряващи ефективно използване на ресурсите, към оползотворяване на отпадъците чрез рециклиране, насърчването на развитието на биоземеделие и др.

- **Интернационализация на иновационния процес** чрез стимулиране на участието на предприятията и научните организации в европейски инициативи и програми.

ИНОВАЦИОННА СТРАТЕГИЯ ЗА ИНТЕЛИГЕНТНА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ 2014-2020

Иновационната стратегия за интелигентна специализация (Стратегията), част от Европейската рамка за интелигентен и устойчив растеж, определя дългосрочните визия, стратегическите цели и приоритети на правителството на Република България за периода 2014-2020.³ Документът играе важна роля за идентифициране на специфичните особености на реализацията на иновационните процеси в различните сектори в икономиката и необходимите бъдещи действия с цел осигуряване на ефективна политика за ускоряване достигането на научното знание и добрите идеи до пазара. Стратегията също така подчертава ангажираността на правителството да въведе нови политики за увеличаване на иновативния капацитет на страната и инвестициите в научните изследвания и иновациите.

Въз основа анализ на контекста и потенциала за иновации на България⁴, стратегията начертава насоки за осъвременяване на инфраструктурата за научни изследвания и иновации в страната; укрепване на научното сътрудничество между български и чужди учени; фокусиране на висшето образование към създаването на умения, за които има търсене от иновативните сектори на икономиката; подпомагане на иновативните предприемачи чрез набор от инструменти на разположение на правителството.

Стратегията набелязва приоритетите на правителството за стимулиране на иновациите с цел ускоряване на прехода на България към икономика на знанието и определяне на съгласуван микс от политики, пътни карти и планове за действие, както и изработването на цялостна рамка за мониторинг и оценка, включително интегриране на механизми за мониторинг на всеки етап.

В условията на продължаващата световна икономическа и финансова криза, темата за стимулиране на икономическия растеж е от изключително значение за развитието. Иновациите са основен фактор за устойчив растеж, повишаване на добавената стойност в икономиката и осигуряване на по-добър жизнен стандарт.

Фокусът на иновационната политика на Република България през периода 2014-2020 ще бъде върху:

- **Повишаване на разходите за научни изследвания и създаване на качествен научен потенциал, обслужващ националната икономика и работещ за осигуряването на високо качество на живот на гражданите;**

³ Стратегията е основният документ, който определя стратегическата рамка на държавната политика за постигане на устойчив икономически растеж на основата на ускорено реализиране на иновациите в контекста на обобщената европейска политика за постигане на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж.

⁴ Вж. Доклад на Световна банка за Стратегия за интелигентна специализация (Февруари 2013 г.), наличен на: http://www.mi.government.bg/files/useruploads/files/innovations/full_report_3s_bg.pdf

- Засилване на иновационния потенциал и реструктуриране на икономиката към сектори, интензивни на знание и сектори с висока добавена стойност, с експортен потенциал;
- Стимулиране на частните инвестиции в научни изследвания и иновации;
- Стимулиране на взаимодействието между науката и индустрията за решаване на конкретни проблеми и осигуряване на растеж на основата на знание;
- Стимулиране развитието и използването на ресурсоефективни, щадящи околната среда, безотпадни технологии, намаляващи замърсяването при източника, позволяващи тяхното рециклиране, при намаляване на въглеродните емисии;
- Развитие на финансови инструменти, съобразени с размера на фирмите и разширяване достъпа до финансиране както за микро, малки и средни предприятия, така и за иновативни големи предприятия;
- Развитие на човешкия потенциал;
- Развитие на научно-изследователската, иновационната и иновационно-електронната инфраструктура;
- Стимулиране на интернационализация на предприятията.

Консултации при изработване на стратегията

Иновативната стратегия за интелигентна специализация (Стратегията) бе консултирана от министерствата, а също така и с широк кръг представители на заинтересувани страни и международни партньори. Целите и мерките са съгласувани с всички министерства, които имат отношение към Стратегията, а също така са възприети от академичните среди (научните институти и университетите), бизнеса и неправителствения сектор.

Подготовката на консултациите обхвана срещи на работна група по Стратегията с представители на секторните министерства, срещи на фокус групи по сектори (храни, фармацевтична индустрия, творчески и креативни индустрии, мехатроника, информационни и комуникационни технологии), както и срещи на фокус групи по специализирани теми (екоиновации, права върху интелектуалната собственост). Срещите бяха организирани както на национално ниво, така и на регионално ниво, за да се отчете спецификата на отделните региони (Вж. Приложение, Методология на процеса на консултиране).

ПОЛИТИЧЕСКИ И ИКОНОМИЧЕСКИ КОНТЕКСТ НА СТРАТЕГИЯТА

МАКРОИКОНОМИЧЕСКА РАМКА

България вече седма година е член на ЕС и запазва основните характеристики на своята икономика - **отвореност и малък вътрешен пазар**. По обем на произведения БВП нашата страна се нарежда на 21-ва позиция, но по БВП на глава от населението (в т.ч. и по паритет на покупателната способност) разделя последните две места с Румъния.

Интензивното развитие на българската икономика след 2000 г. бе нарушено от световната финансова и икономическа криза, след което се наблюдава бавно възстановяване.⁵ Като цяло **нарастването на БВП** преди кризата бе резултат от активното вътрешно търсене, продиктувано от нарастването на заплатите, ръста на кредитирането и ускорения приток на преки чуждестранни инвестиции. В структурно отношение дялът на аграрния сектор намалява от 11.1% през 2000 г. на 5.5% през 2012 г., докато дяловете на индустрията и услугите се колебаят незначително около 25.2% и 53.6%, съответно. В регионален аспект се откроява присъствието на Югозападен район (близо 50%), което от своя страна формира значителен регионален дисбаланс. В сравнителен аспект и шестте района на България имат БВП на глава от населението под средното равнище за ЕС27, а Северозападен и Северен централен заемат последните 2 места между регионите на ЕС27.

След кризата **преките чуждестранни инвестиции** понижиха нивата си до стойности, които влияят несъществено върху растежа.

Производителността на труда⁶ през 2012 г. нарасна спрямо 2000 г. с малко повече от 60%, в т.ч. в индустрията с 66.9%, в сектора на услугите с 63.1%, а в аграрния сектор е с 4.7% под нивото на базисната 2000 г. Ръстът на производителността на труда от 2010 г. насам (по-високи стойности в България, отколкото в страните от ЕС10) се концентрират най-вече в секторите на промишлеността, търговията, транспорта и туризма и в по-малка степен в строителството. Съкращаването на заетите в тези сектори създава напрежение на пазара на труда.

Външната търговия се развива динамично. През 2012 г. износът нарасна спрямо 2000 г. 4 пъти, вносът 3.6 пъти, но търговският баланс се запазва отрицателен. Като основен търговски партньор се оформиха страните от ЕС27 с дял около 60%. Износът ни продължава да е ориентиран суровинно (малко над 40% е дялът на суровините и материалите) и към стоки със сравнително ниска добавена стойност.

Равнището на **инфлацията** бележи тенденция на понижение. През периода 2000-2008 г. средногодишният темп на изменение на ХИПЦ бе 7.2% (при 2.7% за ЕС27), като за 2009-2012 г. той се понижи до 2.8% (при 2.2% за ЕС27). През последната 2012 г. инфлацията в България бе 2.4% (при 2.6% за ЕС27).

Консолидираният дълг на сектор „Държавно управление“ възлезе на 18.5% от БВП през 2012 г. За трета поредна година дългът на България е един от най-ниските в ЕС27 (втори, след този на Естония, който за 2012 г. е 10.1% по данни на Евростат).

Структурата на БВП по **основни икономически сектори** в България не се отличава значително от тази на страните от ЕС. Най-голям дял заемат услугите, следвани от производствения сектор. Следва да се има предвид, че в промишлено развитите страни дялът на селското стопанство намалява за сметка на производствения сектор и сектора на услугите. В България също се наблюдава този процес, но все още дялът на селското стопанство е относително висок.

В резултат на задълбочаване на дълговите проблеми на някои страни от еврозоната, перспективата за развитие на европейската икономика през 2012 г. се влоши. По-слабата икономическа активност в ЕС доведе до забавяне на икономическия растеж на страната през 2012 г. **Годишният ръст на БВП** на България за 2012 г. беше 0.8%, а прогнозата на Европейската комисия за 2013 г. е 0.9%, докато доклад на МВФ прогнозира растеж от 1.2%.⁷

⁵ През периода 2000 г. – 2008 г. БВП бележи средно нарастване с около 6% годишно, през кризисната 2009 г. бе регистриран спад от 5.5%, а при възстановяването си през последните 3 години икономиката расте средно с 1%.

⁶ Измерена като брутна добавена стойност по постоянни цени на един зает, по данни на НСИ.

⁷ Европейски икономически прогнози – пролет 2013, [European Economic Forecast, Spring 2013], ЕК, Генерална дирекция „Икономически и финансови въпроси“; Доклад за световната икономика на МВФ (април 2013 г.)

Констатираните **положителни изменения в развитието** на нашата страна през последното десетилетие и характерната макроикономическа стабилност се оказаха недостатъчни да променят незавидната ни позиция между страните членки. Научните изследвания и иновациите могат да помогнат на България да се придвижи нагоре по веригата на стойността в индустрии, в които се радва на сравнително предимство и да увеличи дяла на високотехнологичния износ. Тази тенденция се вижда в износа и в технологичното представяне на България спрямо останалите страни. Обръщането на тази тенденция ще изисква промяна в подхода и философията.

Европейска рамка

Стратегията „Европа 2020“ определя нова визия за европейската социална пазарна икономика през следващото десетилетие и се основава на три тясно свързани и взаимно подсилващи се приоритетни области: интелигентен растеж, развитие на икономика, основана на познания и иновации; устойчив растеж, като се поощрява нисковъглеродна, ефикасна по отношение на енергийните източници и конкурентна икономика; и приобщаващ растеж, като се насърчава икономика на висока трудова заетост и социално и териториално сближаване.

Инициативата на ЕК „Съюз за иновации“ е съсредоточена върху новаторството, което е насочено към справяне с идентифицираните в стратегията „Европа 2020“ големи социални предизвикателства, ръководи се от по-широко понятие за иновации и има за цел включването на всички заинтересовани лица и региони в иновационния цикъл. Нейните основни цели са следните:

- **Укрепване на базата от знания и намаляване на разпокъсаността** чрез насърчаване на високо качество на образованието и развитието на уменията, изграждане на Европейското научноизследователско пространство и подпомагане на Европейския институт за иновации и технологии.
- **Достигане на добрите идеи до пазара** чрез подобряване на достъпа до финансиране на иновативните предприятия, създаване на единен пазар за иновации, насърчаване на откритостта и използване на творческия потенциал на Европа.
- **Премахване на социалните и регионалните неравенства** чрез разпространение на ползите от новаторството в целия ЕС посредством интелигентна специализация и насърчаване на иновациите в публичния и социалния сектор.
- **Обединение на усилията с цел извършване на важни научни открития** чрез започване на специални инициативи, наречени „Европейски партньорства за иновации“. Те са насочени към едновременно справяне с всички пречки, както по отношение на търсенето, така и по отношение на предлагането, и към възможно най-бързо достигане на ползите от иновациите до обикновените европейци.

Промишлеността е на преден план в новия модел за растеж на икономиката на ЕС. Новаторският подход на Комисията към **индустриалната политика** се характеризира със следното:

- Продължаващо прилагане на **целесъобразен подход към всички сектори** и едновременно с това на координирани европейски стратегически мерки, тъй като идеята за национални сектори избледнява в контекста на глобализацията;
- **Разглеждане на цялата верига на стойността** и доставките, като се започне от достъпа до енергийни ресурси и суровини и се стигне до след

продажбеното обслужване и рециклирането на материалите. Тъй като някои части на веригата са извън ЕС, всички отрасли трябва да имат „глобалистичен подход“;

- Редовно **докладване от Комисията** относно политиките и резултатите на ЕС и държавите в ЕС в областта на конкурентоспособността и ефективността.

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ИНТЕЛИГЕНТНИЯ РАСТЕЖ

ИНТЕГРИРАНЕ И КООРДИНИРАНЕ НА ПОЛИТИКИТЕ

Интелигентният растеж е сложен и системен процес, който включва много участници и има дълъг период на съзряване. Основните предпоставки за успех на интелигентната специализация е установяване на приоритети в научните изследвания, технологичната инфраструктура и човешкия капитал, координация и съгласуваност. За да имат желаните ефекти политиките в областта на иновациите изискват хоризонтална, вертикална и времева съгласуваност в основата на която стои общественият консенсус, че научните изследвания и иновациите са пътятпътят към икономически растеж и споделено благосъстояние.

Този консенсус е отразен в дългосрочната визия за развитието на система за научните изследвания и иновациите на базата на съвместните усилия на публичния и на частния сектор, където бизнесът работи за превръщането на знанията в иновации и богатство, а правителството - за създаване на среда, която е благоприятна за дългосрочни инвестиции. От изключителна важност е създаването на механизми за управление на интелигентния растеж, с ясно определени приоритети и правомощия, с ясни задачи, с капацитет за изпълнение и система за мониторинг и оценка на изпълнението, която предоставя информация по начин, който позволява навременното пренасочване на общите усилия.

Ролята на правителството в тази насока включва създаване на управленски институции, осигуряване на подходящи стимули и механизми за коригиране на системните и пазарните грешки, които възпрепятстват усилията на публичния и на частния сектор да помогнат на България да разгърне пълния си иновативен потенциал.⁸

Иновационната политика в България следва модела на разграничение на дейностите. Тя се изработва и прилага от множество министерства и агенции и има проблемите, свързани с фрагментацията и координацията, характерни за този модел. Едно от последствията е негативното въздействие върху качеството и нивото на публичните разходи за научни изследвания и иновации. Към момента Министерство на образованието, младежта и науката (МОМН) и Министерство на икономиката, енергетиката и туризма (МИЕТ) са основните органи, които изработват политики и отговарят за изпълнението им в областта на научните изследвания и иновациите. Техните функции се допълват от няколко изпълнителни агенции и консултативни структури. Другите министерства⁹ отговарят формално за научно-изследователските дейности в съответните области. Съществуват и два формални механизма за координиране на политиките в областта на иновациите – Национален съвет по иновации (НСИ) към МИЕТ и Национален съвет за

⁸ Ролята на правителството включва изграждане на административен капацитет в управленските структури, осигуряване на подходящи стимули и механизми за коригиране на системните и пазарните грешки, които възпрепятстват усилията на публичния и на частния сектор да помогнат страната за достигне на пълния ѝ потенциал, поддържане на благоприятна бизнес среда.

⁹ Министерство на земеделието и храните, Министерство на здравеопазването и Министерство на отбраната, Министерство на околната среда и водите.

наука и иновации към MOMH. Между тях липсва координация и са практически нефункциониращи.¹⁰

Няма един централен орган, който да отговаря за програмата за иновации. Вместо това, отговорностите са разпръснати между няколко министерства и агенции, което води до разпиляване и дублиране на усилията. Също така в България изпълнението на програмите за поощряване на иновациите, финансирани от структурните фондове на ЕС (по-специално тези по ОПРКБИ на МИЕТ) са възпрепятствани от оперативни ограничения, свързани с неефективен, сложен и продължителен процес на подбор на проекти; дълги периоди без обявяване на нови процедури за проектни предложения, както и факта, че процесът процесът на техническа оценка на проектите не включва достатъчен брой оценители с адекватен технически и търговски опит.

В резултат, стратегиите и политиките за научни изследвания и формиране на човешки капитал са разработени независимо от стратегиите и политиките за иновациите, въпреки че и двете са жизненоважни компоненти на системата на иновациите. Освен това, дългосрочната перспектива на резултатите изглежда е намалила стимулите за подобряване на управлението в полза на краткосрочните цели, като например бързо изпълнение на неусвоените програми.

Цикълът на политиките и проблемите с неизпълнението на съществуващите програми, особено на рамковите програми на ЕС, намалява времевата съгласуваност, което пречи на развитието на институциите и на създаването на капацитет в публичния сектор.¹¹

Почти пълното разделение на политиките в областта на науката, технологиите и иновациите от нуждите на бизнеса и на производствените сектори ограничава резултатите от иновациите на страната. Като се има предвид настоящата фрагментация на системата, България няма да може да разработи последователен подход за създаване на капацитет за комерсиализация на иновациите ако не подобри управленския модел.

ИНОВАЦИОННА СИСТЕМА

Качеството и потенциалът за растеж на предприемачеството ще зависи от свързването на научната и технологичната база на страната с развитието на предприемачеството. Предприемачеството като култура трябва все повече да се налага в българското общество.¹²

Възможността от трансфер, адаптиране и разпространение на технологиите зависи от съществуването на технологични институти, които са поставили ясно тези цели, вместо да се фокусират върху фундаменталната наука в конкуренция с университетите и научно-изследователските институти с публично финансиране. Институционалната фрагментация на публичния сектор ограничава хоризонталната съгласуваност в процеса на изработване и прилагане на политики.

¹⁰ НСИ и НФНИ са консултативни органи, които през последните няколко години не са провеждали заседания

¹¹ Опитът за постигане на вертикалната съгласуваност и бързо изпълнение от МИЕТ чрез интегриране на агенцията, която отговаря за развитието на МСП, не доведе до желаните нива на ефективност, прозрачност и отчетността

¹² Ролята на предприемачеството е фундаментално важна за разбирането на случващото се в икономиката. Неслучайно от векове насам значимите икономически мислители са се опитвали да обяснят функцията и мястото на предприемача – какво е той, как действа, какви са ефектите от начинанията му за него самия и обществото.

Наличието на капацитет за разработване на иновации е от решаващо значение за успешното развитие на отделни отрасли или група отрасли. Но ниското ниво на разходите за научни изследвания и иновации, както и липсата на заинтересованост от страна на научните среди да решават проблеми на индустрията са основните причини за сравнително слабите резултати в областта на иновациите в България. Според данни на НСИ през периода 2006-2009 г. делът на иновативните предприятия в България нараства. През 2010 г. в резултат на настъпилата икономическа стагнация броят на иновативните предприятия намалява с 16.70%. Иновационните дейности намират приложения по-често в предприятията от индустрията, в сравнение с тези от услугите — делът им през 2010 г. възлиза на 31,1% и 22,0%, а през 2006 г. на 23,8% и 14,5%, съответно.

Според последния Доклад за глобалната конкурентоспособност 2012-2013 г. България се нарежда на 62-ро място (от 144 държави), като минава напред с 12 позиции в сравнение с класацията от 2011 г. Общият индекс на конкурентоспособност на страната се е повишил от 4.16 на 4.27.

По фактор „Технологична готовност“ България заема 52-ра позиция, което е отстъпление спрямо класацията от предходната година (50). Този фактор включва и индикатори, по които България заема предни позиции – интернет трафик – 25-та позиция, достъп до широколентов Интернет – 39-та позиция. Проблемите по отношение на „Технологичната готовност“ намират отражение в ниските нива на индикаторите „привличане и усвояване на технологии на фирмено ниво“ (125), „преки чуждестранни инвестиции и технологичен трансфер“ (109) и „достъп до най-новите технологии“ (98).

По фактор „Иновации“ България заема последните места в класацията – 92-ро място, като през 2012 г. се наблюдава слабо подобрене на индексите по всички индикатори, въз основа на които се определя стойността на фактор „Иновации“.

Според последното изследване на Европейския иновационен съюз (2013 г.). България продължава да бъде между страните скромни (плахи) иноватори и заема последното място в класацията на страните членки. Относително силните страни на България се откриват при някои от индикаторите в сферата на човешките ресурси, интелектуалната собственост и икономическите ефекти, а най-слабите резултати са при финансирането и оказването на подкрепа, мрежите и предприемачеството, интелектуалната собственост и иновационните (творческите) резултати, т.е в едни и същи сфери България показва едновременно и сила и слабост. Този факт определя иновационната система на нашата страна като небалансирана.

В класацията на Глобалния иновационен индекс през 2012 г.¹³ България се нарежда на 43 място в света, но е последна между страните-членки. По отношение на създадените условия за развитие на иновационната дейност се нареждаме на 47 място, а от гледна точка на трансформирането на тези условия в иновационни резултати заемаме 42 място. Най-добре се представяме при научните и технически резултати (41 място), но като цяло се налага извода за ускоряване на иновационната активност.

Научно-изследователска система

Насърчаването на научните изследвания и иновациите е ключов инструмент на политиката за повишаване на конкурентоспособността и създаването на работни места, преодоляването на основните предизвикателства пред обществото, подобряване на

¹³ Публикация на Европейския институт за бизнес администрация (INSEAD - "INStitut Européen d'ADministration des Affaires", или *European Institute of Business Administration*).

качеството на живот. Необходимо е постигане на национален консенсус, че стимулирането на иновационния процес е верният път към икономически растеж.

Богатите държави увеличават националното си богатство, защото са инвестирани в научни изследвания и иновации. За останалите страни пакетът от разходи за научни изследвания и иновации се осигурява предимно от държавата. Колкото повече прогресира дадена страна, толкова повече се повишава капацитетът за усвояване на знания от страна на частния сектор и той иззема водещата функция на държавата в областта на научни изследвания и иновации. По този начин той усилва влиянието на научни изследвания и иновации в промишлеността. Но тази промяна на лидерството не се случва автоматично, а изисква изграждането на институционална среда, която да насърчава и улеснява участието на частния сектор в научни изследвания и иновации.

В световен мащаб науката се развива, а страните влагат значителни средства в научни изследвания и иновации в стремежа си да догонят развитите икономики. Създаването на нови знания се ускорява, а кръгзорът отива все по-напред във времето. Това стимулира развитието и показва, че липсата на стабилна национална научно-изследователска система ще лиши страните от възможността да усвоят или да се облагодетелстват икономически от генерираните знания по света.

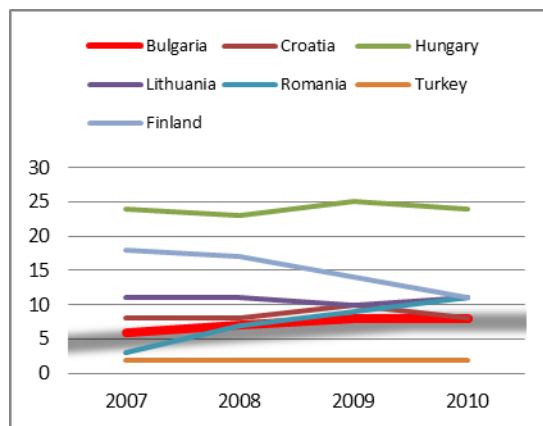
ЕС запазва ролята си сред лидерите в научно-изследователската дейност, но са налице симптоми на изоставане, особено през последните няколко десетилетия, когато бързоразвиващите се страни почти догониха Европа. Научно-изследователската дейност става все по-интердисциплинарна, по-сложна, но на практика води до все повече иновации. Това кара страните да се реформират - стимулират в по-голяма степен публикациите и възнагражденията за тях, а правителствата и обществото все повече разчитат на университетите и институтите като източник на икономически растеж.

Ако големите и развити икономики като САЩ и Германия могат да си позволят активно предлагане на научни изследвания и иновации, то за по-слабо развитите страни печелившата стратегия е свързана с възлагането на специфични научно-изследователски проекти или усвояване на резултатите от научни изследвания и иновации чрез технологичен трансфер, копиране или адаптиране на технологии. Този избор на страните с ограничени финансови ресурси не бива да се разглежда като отказ от фундаменталните изследвания. Те просто трябва да възлагат извършването на такива на институти, които насърчават високите научни постижения и сътрудничество и където е на лице съответния капацитет за това. В този смисъл, институционалната структура на научната общност, мотивацията, връзката с бизнеса и механизмът за държавно финансиране на научните изследвания и иновациите се превръщат във фактори от първостепенно значение.

Научните изследвания и иновациите са ключов фактор за пренасяне на знанията в производството и преминаване към икономика, базирана на знанието. Обемът на разходите за научни изследвания и иновации е в пряка зависимост от обема на националните приходи и по този показател България отстъпва значително от ЕС.

Таблица : Представяне на българските фирми в областта на иновациите спрямо средното за ЕС-27 **Фигура 2:** Високотехнологичен износ (% от целия)

Разходи за НИРД	България	ЕС
Бизнес	0.3%	1.23%
Публичен сектор	0.29%	0.76%

Източник: Съюз за иновации на ЕК, 2011 г.

Източник: Индикатори за световно развитие
Текст към картинката: България, Хърватска, Унгария, Литва, Румъния, Турция, Финландия

България отбелязва твърде ограничен напредък в базирането на своята икономика на знанието. Като цяло разходите за научни изследвания и възлизат на 0.6 % от БВП. Обнадеждаваща, но и показателна за наличието на потенциал, е тенденцията за бързо нарастване на разходите на частния сектор за научни изследвания и иновации след 2005 г. През периода 2005-2011 г. те нарастват средногодишно с 31.2% и достигат 0.3% от БВП и 53.3% от общите разходи в края на периода Това е добър сигнал за националната икономика, въпреки, че до голяма степен се дължи на промяната на методиката за отчитане на разходите за НИРД, но запазването на нивата на публичните разходи за научни изследвания и иновации от 0.36%-0.37% не може да гарантира необходимото качество на изследванията и поддържане на минимален образователен и научен потенциал за обществото и индустрията. Още повече, че и двете нива са далече под средното за ЕС, съответно 1.23% и 0.76% от БВП. Структурата на разходите за НИРД по области на науката показва, че 43.5% от всички разходи са в областта на медицинските науки и се обясняват еднозначно с разходите, които фармацевтичните фирми правят за изпитване на генерични лекарства. На техническите науки се падат едва 19.1% от разходите¹⁴.

Международната значимост на българската научно-изследователска и иновационна дейност се оценява с помощта на броя на научните публикации в световен мащаб и цитирането им в други публикации. Делът на българските публикации в световен план остава относително нисък, като през 2010-2011 г. намалява леко. България е сред последните по брой на публикации на милион от населението в ЕС27. Качеството (цитируемостта) на публикациите е на средно световно ниво с тенденция към подобрене. По отношение на индексирани публикации (статии и доклади от участия в конференции) България запазва броя им относително постоянен, докато за всички страни, присъединили се към ЕС след 2004 г., се наблюдава тенденция на устойчиво нарастване. Освен това, през последните две години въздействието на публикациите с българско участие върху световната научна литература се доближава до средното ниво за ЕС12, което е положителна тенденция. Но, изоставането спрямо водещите страни в ЕС15 е значително.

Регионалните различия в концентрацията на държавен ресурс за научни изследвания и иновации и на вложените средства в научни продукти от предприятията са значителни. Така например през 2010 г. в Югозападен район е концентриран значителен ресурс за научни изследвания и иновации (общо 83% от разходите за научни изследвания

¹⁴ По предложение на БСК

и иновации), както и разходите за научни изследвания на предприятията също са значителни (85% от разходите в бизнес сектора). На другия полюс е Северозападен район, където в държавния сектор се изразходват едва 3.2% от общите разходи за научни изследвания и иновации, а вложените средства в научни продукти от предприятията са под 2% от общите разходи на предприятията в страната. В Северен централен се концентрират 0.83% от разходите в държавния сектор и 2.52% от разходите на предприятията, а в Югоизточен район - 3% от разходите в държавния сектор и 5% от разходите на предприятията.

Анализът¹⁵ на научно-изследователската система на България показва, че съществуващите дългосрочни проблеми не намират решение поради организационни причини, недостатъчно финансиране, неадекватно стимулиране на добрите постижения и комерсиализация на резултатите от научни изследвания, продължаващо "изтичане на мозъци" и много слабата връзка между държавната научно-изследователска система и стопанския сектор. В този смисъл съществува необходимост от идентифициране на сферите, в които е уместно да се предприемат краткосрочни подобрения и на области, изискващи време за преодоляване на структурните недостатъци.

Недостиг на финансиране на науката и технологиите в университетите

Предизвикателствата при разпределянето и използването на финансиране за наука и технологии в университетите са системни. Системният характер на този недостиг на финансиране е видим и от това, че годишните държавни субсидии за университетите не включват разходните нужди за наука, технологии и иновации, а се основават на броя на студентите и планираните капиталови разходи. Поради тази и други причини, законовото изискване от минимум 10% от бюджета да бъдат разпределени за наука и технологии¹⁶ системно не се изпълнява, тъй като бюджетите като цяло са малки и резултатът от заделяне на 10% за наука ще бъде съкращаване на средствата на разположение за заплати.¹⁷ Липсата на дългосрочно и непрекъснато/предвидимо финансиране за наука, технологии и иновации от страна на държавата затруднява университетите при планирането, поставянето на приоритети и провеждането на научно-изследователска дейност, което се отразява негативно на ръста на иновациите в резултат на научни изследвания и иновации.

Взаимовръзката между обучението и научните изследвания показва, че тя не е ясно определена, т. е. налице е несъответствие между качеството на образованието и качеството на осъществяваната научна дейност.¹⁸ Липсва институционална обвързаност между научно-изследователската дейност и обучението, което има имамногоима много негативни ефекти - например лишаване на студентите от ползите от ранното запознаване с водещи научни постижения. Също така, малко от водещите научно-изследователски организации с публично финансиране провеждат изследвания, отговарящи на международните стандарти. Водещите институти от БАН, както и водещите софийски университети продължават да акцентират върху фундаменталните изследвания. Останалите не успяват да произведат научен продукт с международна значимост и по този начин са с ограничен достъп до конкурентно финансиране.

¹⁵ Доклад на Световната банка за Стратегия за интелигентна специализация (февруари 2013 г.).

¹⁶ Закон за висшето образование.

¹⁷ Няма разграничение на разходите за наука, технологии и иновации от другите видове разходи от счетоводна гледна точка: счетоводните системи и/или системите за управление трябва да разделят разходите за наука, технологии и иновации от тези за покриване на основните нужди на университетите и действащите в момента системи не позволяват на администраторите да дадат количествено изражение на цената на научните изследвания.

¹⁸ Така във фармацевтичната област зависимостта е положителна, в хранително-вкусовата промишленост е отрицателна, в ИКТ връзката е слаба, а в машиностроенето и електрониката не се установява зависимост между качество на обучението и качество на НИРД.

Безспорно е, че фундаменталните изследвания са от ключово значение и не бива да се пренебрегват, но не по-малко важно е да се изгради система, която насърчава приложните научни изследвания. Водещите институти при БАН провеждат фундаментални и приложни изследвания в множество области и като цяло, институтите на БАН са автори на над половината научна продукция, изразяваща се в публикации.¹⁹ Българската академия на науките (БАН) заема водещи позиции в международната класация за научно-изследователски центрове. Според международната рейтингова система "*Ranking Web of World Research Centers*" БАН заема първо място в България и е на 89 място в света. Това е единствената българска институция, класирана в първите 250 научно-изследователски центрове в света. По публикационна дейност (над 8 000 статии и над 35 000 цитирания) БАН заема 19-та позиция в Европа и 42-ра в света. За България в първите 25 места са класирани 19 от институтите на БАН. Водещите софийски университети също са активни във фундаменталните изследвания, като четвърт от българските научни публикации в престижни издания през последното десетилетие са дело на 4 водещи български университети (Софийски университет "Св. Климент Охридски" - 13 процента; Медицински университет, София - 5 процента), Химикотехнологичен и металургичен университет - 4 процента; и Медицинска академия - 3 процента)²⁰.

Всъщност, резултатите от фундаменталните изследвания (като напр. академични публикации) непропорционално превъзхождат резултатите от приложните изследвания - патенти, лицензи, spin-off²¹ и др. Съотношението на публикувани статии спрямо издадени патенти е полезен показател за продуктите на фундаменталните и на приложните изследвания: в България съотношението е 281:1, около 7 пъти над съотношението в Унгария и 20 пъти над Финландия.

Също така българската научно-изследователска система е силно концентрирана в институционален и регионален план - почти всички качествени научни изследвания се осъществяват в София. Водещите 5 институции са в столицата и са автори на около 3/4 от общия брой публикации за страната. Същевременно рейтинговата система на университетите в страната показва наличието на върхови постижения в приложната наука в университети извън столицата.²²

Мащабът на българската научно-изследователска система е съизмерим с националните приходи, измерен по броя на научните изследователи като процент от населението, но ще падне под това ниво, ако се запазят настоящите неблагоприятни тенденции. В абсолютни стойности, българските учени са намалели през последното десетилетие, но тъй като и населението на България е намаляло през същия период, относителният дял на учените е останал сравнително непроменен. Обаче, ако броят на учените продължи да намалява и след икономическото възстановяване на страната, тя ще се изправи пред опасността да остане с научно-изследователска система, непропорционално малка спрямо националната икономика. Това би било в контраст с повечето централно- и източноевропейски държави в рамките на ЕС, които увеличават финансирането за наука успоредно с нарастването на БВП, за да разширят научно-изследователската си база, въпреки че и те трудно поддържат темповете, зададени от световните тенденции.

Капацитетът за научни изследвания и иновации на висшите училища в отделните научни сфери се проследява чрез Българската система за рейтинг на университетите в

¹⁹ Доминантната роля на БАН в сферата на научно-изследователската дейност отразява историческата позиция на Академията на водеща национална научна институция и собственик на голяма част от държавната научна инфраструктура.

²⁰ По предложение БАН

²¹ Създаване на фирми от научни колективи за комерсиализация на направените от тях открития, изобретения и разработки.

²² При дисциплините, свързани с индустрии, които са разпръснати по региони, научно-изследователската дейност, осъществявана от местните висши училища получава по-добра оценка.

страната.²³ Класацията доказва, че продуктите от обучението и от научно-изследователската дейност имат слаба връзка помежду си. Извършеният задълбочен анализ на взаимовръзката между обучение и научни изследвания, категоризиращ научните дисциплини по отрасли, разкрива несъответствия между качеството на образованието и качеството на осъществяваната научна дейност. Във фармацевтичната област е констатирана ясна положителна зависимост между двете, докато в хранително-вкусовата, въпреки че тази зависимост би следвало да е много силна, е по скоро отрицателна. В ИКТ връзката е слаба, а в сектор машиностроене и електроника няма никаква зависимост между качество на обучението и качество на научните изследвания и иновациите.

Научна и иновационна инфраструктура

Преобладаващата част от научните изследвания в България се осъществява в публичните научни организации – държавните висши училища, Българската академия на науките (БАН) и Селскостопанската академия (ССА), както и научни звена към министерства и други административни структури. Тяхното финансиране е основно институционално.²⁴ Въпреки положителната тенденция на насочване на ресурси за развитие на съвременна научно-иновативна база в национален план, няма ефективен инструмент за изграждането и поддържането на комплексни и интердисциплинарни инфраструктури, напр. пътна карта. Изграждането на модерна научна инфраструктура е основен фактор за постигането на значими научни резултати.²⁵

Пътната карта за националната научна инфраструктура цели оформянето на партньорски мрежи в различните тематични области и да постави акцент върху компетенциите на национално ниво.²⁶ Пътната карта е и основа за преговори с международните и европейски партньори за бъдещи инвестиции в избрани национални инфраструктурни комплекси, които да бъдат част от паневропейски инфраструктурни мрежи. Към настоящия момент България е включена в част от европейските проекти за подготовка изграждането на научно-изследователски инфраструктурни комплекси, сред които: ESSurvey – европейско социално изследване; EURO-ARGO – глобален мониторинг на океаните и моретата; BBMRI – Европейска инфраструктура за биобанкиране; Паневропейска високопроизводителна изчислителна инфраструктура (PRACE) и се развива национален високопроизводителен суперкомпютърен център, който да предоставя достъп на учени и изследователи до изчислителни ресурси. Националната пътна карта предвижда възможност за годишна актуализация, което е добра база за да бъдат адресирани навременно определени потребности на страната, както и разширяване на участието в международни инфраструктурни комплекси.

Националната пътна карта ще осигури обвързване на трите ключови фактора за изграждането на ефективен **„триъгълник на знанието“** – образование, научни изследвания и иновации.

Научна инфраструктура

23 Тази класация е разработена, за да подпомогне кандидатите за университетската форма на образование да си изберат висше училище. През 2012 г. тя беше актуализирана и понастоящем включва 51 акредитирани университети, предлагащи образование в 52 професионални сфери.

²⁴ Вж. Приложение Научно-изследователска система

²⁵ Вж. Националната стратегия за развитие на научните изследвания 2020

²⁶ Разработването на национални пътни карти е ангажимент на страните-членки на ЕС, дефиниран в Заключенията на Съвета за „Европейските изследователски инфраструктури и техните регионални измерения“.

Научната инфраструктура е ефективно съчетание на научно оборудване, основни и помощни съоръжения, бази данни, крупни компютърни мрежи, специализирани научни лаборатории, уникални природни и географски ресурси и услуги, необходими на научната общност, за да провежда модерни, висококачествени и конкурентни научни изследвания, трансфер, обмен и защита на научното знание. На настоящия етап България се характеризира с:

- Липса на обособени научни комплекси, които да отговарят на условията за съвременна инфраструктура
- Наличие на отделно научно оборудване и единични съоръжения, често не е достатъчно модерно или недоокомплектовано, за да бъде включено като част от международен научен комплекс;
- Съществуващото научно оборудване е неефективно натоварено, не е адресирано към бизнес потребности, налице е повтаряемост на отделни апарати, без да бъдат обвързани в национални и/или европейски мрежи;
- Неравномерно териториално и тематично разпределение на научната инфраструктура и липса на национален каталог или база данни на съществуващото научно оборудване и неговото натоварване;
- Липса на съвременни депозитариуми; на съвременни библиотечни услуги и бърз достъп до различни международни бази данни;
- Недостиг на квалифициран персонал и неговата устойчивост за поддръжка на научното оборудване, силно текучество и липса на схеми за изграждане и поддържане на тази категория експерти;
- Липса на портфолио от фондове за поддръжка или изграждане на научна инфраструктура, както и нейното функциониране;
- Липса на интерес, финансова стабилност и ангажираност от страна на бизнеса за ползване на съществуващата апаратура;
- Липса на адекватна нормативна база за функционирането на научните инфраструктури.
- Неангажираност от страна на институциите по отношение използването на наличната научна инфраструктура и потенциал за текущи обществени задачи на държавата (в някои случаи се дублират функции, които биха могли да се възлагат на научни институции).
- Не достатъчна ангажираност от страна на държавата по отношение на наличие и ефективно използване на научната инфраструктура. Липса на типизирана информация, каталогизиране и условия за достъп.

Човешки ресурси

В Доклада за глобална конкурентоспособност 2012-2013 на Световния икономически форум, разглеждащ 144 страни, България е класирана на 98-мо място по качество на образователната система общо, на 67-то място по качество на основното образование, на 63-то място по качество на висшето образование и обучението. Страната е сред последните тридесет в световен мащаб по „ниво на подготовка на персонала“ в образователната система, а държавните разходи за „Образование“ остават относително ниски и варират между 3.5 – 3.8% от БВП за последните три години.

Откакто България се присъедини към ЕС през 2007 г., системата на висшето образование помага на страната да засили своето социално и икономическо сближаване с останалата част от Европа. Но, въпреки постиженията от последните две десетилетия, висшето образование продължава да бъде изправено пред предизвикателства, свързани с качеството, ефективността и достоверността на резултатите. В продължение на десетилетия нито един български университет не попада в класациите за 100-те най-добри университета в света, както и сред 50 най-престижни университета в Европа. Единственият български университет, участващ в класацията за най-добрите

университети в света - Софийският университет „Св. Климент Охридски“ е на 601 място от 700 висши учебни заведения.

Постигнатата обща картина на образованост и квалификация сред населението е незадоволителна, като се имат предвид: общото ниво на грамотност сред учениците до XII клас, които са основополагащи за качеството на последващо професионално образование и обучение, висшето образование и продължаващото обучение на възрастните; липсата на мотивация на учителите и преподавателите, за да работят по-добре; лошото физическо състояние на училищната инфраструктура и на повечето от културните институции (читалища и библиотеки). Сериозен проблем остава формулирането на мерки по отношение на неформалното обучение и самостоятелното учене.

Защитата на висша образователна степен не води до по-добро заплащане и това кара младите хора да не кандидатстват за докторантура. Освен това данните показват, че в България висшистите с докторска степен печелят по-малко от колегите си във всички европейски страни, с изключение на Румъния. Надбавки получават основно ангажираните в частния сектор. А заплатите на българските учени са най-ниските в Европа. Тази разлика във възнагражденията и ограничените възможности за научна кариера кара младите таланти да се насочват към други европейски страни или САЩ. Загубата на жизнеспособен талант е един от най-наболелите проблеми в българското научно пространство, защото води до драматично застаряване на научната общност. Тази тенденция се изостря и от факта, че 80% от българите с докторска степен са се преместили да живеят в чужбина.

В допълнение към тази негативна картина България притежава и един от най-тревожните демографски профили в ЕС и света, който предвижда населението да намалее с 27 процента в периода 2010 и 2060 година, като в крайна сметка се свежда до намаляване на населението на половина от нивото си в началото на прехода. Българското общество бързо застарява като се очаква населението надхвърлило работоспособна възраст почти да се удвои и да достигне 33 процента от общото население до 2060 г. в сравнение с 2010 г. Най-важното е, че се очаква населението на възраст между 15 и 24 години да намалее с 41 процента между 2010 и 2060 г., което ще окаже директно влияние върху сектора висше образование.

Друг основен проблем за страната е недостигът на човешки потенциал в областта на науката и иновациите. Делът на персонала и изследователите, заети с научни изследвания и иновации в България е сред най-ниските в ЕС. България е на съпоставимо ниво с Малта, а след нея са само Кипър и Румъния. По данни на НСИ през 2010 и 2011 г., общият брой на заетите с научни изследвания и иновации е съответно 20823 и 20810 души (16574 и 16986 в еквивалент на пълна заетост). Броят на заетите е относително стабилен за последните 5 години, като се наблюдава слабо намаление в сектор „Държавен“ и увеличение в сектор „Висше образование“.

При разпределението по науки доминират естествените и техническите науки, като в последните две години се е увеличил делът на първите за сметка на вторите. Персоналът зает с научни изследвания в медицинските, обществените и социалните науки също бележи слаб ръст, а в селскостопанските науки остава относително постоянен.

Очертаващ се сериозен проблем, който ще възпрепятства развитието и функционирането на цели отрасли от стопанството и сфери от социалния живот е драстичното намаляване на квалифицираните кадри и специалистите. Значителна е заплахата за промишлеността в страната, най-вече в техническата област, особено по отношение на научно-изследователската дейност и иновациите, където съществува сериозен недостиг на инженери и други висококвалифицирани специалисти, които да разработват и произвеждат авангардни технологии.

Висшето образование в областта на ИКТ не може да отговори на изискванията на индустрията относно човешкия капитал. Една от причините е „изтичането на мозъци“ към други страни; друга е липсата на фокус върху ИКТ в средното образование. На сектора му

липсват експерти, и въпреки големия брой студенти с диплома по някоя от ИКТ специалностите (около 3 хиляди годишно), качеството на образованието по ИКТ се влошава в повечето университети. В резултат на това, цената на експертните знания се е повишила, и дори средните заплати са значително по-високи от тези в останалите индустрии.

Наличието на адекватни компютърни и интернет умения е основна предпоставка за широкото използване на ИКТ и базираните на тях услуги и за развитието на икономическите сектори с висок иновационен потенциал. България продължава да изостава от средните показатели за ЕС. По данни от DigitalAgendaScoreboard през 2011 г. само 42% от населението има някакво ниво на компютърни умения и 50% имат интернет умения при средно за ЕС съответно 67% и 73%; лицата с високи компютърни умения са 11% при средно за ЕС 27 %, а тези със средни умения са 27.7% при 52.5 % средно за ЕС27. Лицата с високи интернет умения са 9 % при средно за ЕС 11%, а тези със средни интернет умения са 30.8 % при 42.6 % средно за ЕС27. Данните за самооценката на потребителите на ИКТ относно тяхната компетентност показват, че в повечето случаи нивото на увереност при извършването на он-лайн дейности и способностите за творческо и отговорно използване на интернет е значително по-ниско от средното за ЕС. Само 22% от българите са уверени, че уменията им са достатъчни, за да защитят ефективно личните си данни и компютрите си от вируси и други кибер атаки при средно за ЕС 46%. Само 4 % от българите са създавали УЕБ-сайт и само 19 % са качвали съдържание в уеб-сайтове. По-важно за 36 % е предположението, че техните компютърни и интернет умения са достатъчни да си намерят нова работа в рамките на една година, при средно за ЕС 43 %. Сред заетите, самонаетите и активно търсещите работа 45 % смятат, че уменията им са достатъчни да сменят работата си, при 53 % средно за ЕС. Необходими са интервенции на всички нива на образователната система, както и на системата на квалификация и преквалификация на заети, безработни, хора и групи в неравностойно положение за повишаване на цифровата грамотност на гражданите и избягване на т.нар. цифрово изключване.

България е на предни места сред европейските държави по заетост на инженерни специалисти, но над 76% от дипломираните инженери не работят по специалността си, при средни равнища за ЕС от 28%. Подобно, макар и все още не така тревожно, е положението и в други сектори, за които се отчита недостиг на квалифицирани кадри. В същото време безработни са редица образовани млади хора, които не могат да намерят своята реализация поради несъответствие на притежаваната от тях квалификация на изискванията на трудовия пазар.

В регионален аспект развитието на иновациите и новите технологии в България е изключително неравномерно – при нива от 2.92% за страната и средно равнище за ЕС 27 3.73% на заетите в тези сектори - с най-висок дял на заетите е Югозападен (4.2%), а с най-нисък – Югоизточен район (1.9%). Високата специализация и продължаващото разрастване на наукоемките услуги в ЮЗР (заетостта в наукоемки услуги, измерена като % от общата заетост, възлиза на 28.22% и е най-висока за страната) са естествено допълнение към разположените там високотехнологични и иновационни производства.

Патентна активност

Съществен фактор за въздействие на научните изследвания и иновациите за формиране на устойчива икономика на знанието е създаването и защитата на интелектуална собственост (ИС). Индикатор за това е броят подадени патентни заявки на глава от населението, като по индикативни данни за 2007-2008 г. за България този брой е

едва 1.4% от средната за ЕС стойност при максимален индекс от 234%.²⁷ За 2011 г. броят на регистрираните ползени патенти от българска страна в световен мащаб е само 43, а по данни на Европейското патентно ведомство на един милион жители в България се пада по 1.1 патенти.²⁸

На местно ниво, обаче, е регистрирано устойчиво покачване на броя постъпили заявки за патенти на изобретения спрямо 2007 г. и през 2011 г. те са 283. В резултат на активната си научно-приложна дейност Българската академия на науките поддържа 60% от всички патенти в България. Въпреки стабилната регулаторна рамка, системата на правата на интелектуалната собственост в България до голяма степен остават неизползвани от предприемачите и академичните среди, отчасти поради разходите и сложността на българските и европейските процеси на патентоване²⁹.

Българското законодателство в областта на защитата на правата на интелектуална собственост (ПИС) е в съответствие с рамката на ЕС – отразява директивите на ЕС за авторското право, компютърните програми и др. Въпреки това, в България, както и в други страни-членки на ЕС, политиката за ПИС традиционно е откъсната от иновационната политика, политиката за МСП, политиката за предприемачеството, политиката за науката и технологиите, т.е. липсва съгласуваност на политиките, а тя възпрепятства комерсиализирането на научните изследвания от изследователските организации с публично финансиране. До някъде това е резултат от наличието на различни правила в институциите по отношение на собствеността на правата върху интелектуалната собственост от научни изследвания.

С приемането на европейския патент се създават условия за активизиране на патентната активност и редуциране на финансовите тежести за реализиране на тази дейност

Интернационализация и интегриране в европейското изследователско пространство

България постепенно се интегрира в европейското изследователско пространство чрез европейски рамкови програми за научни изследвания, технологично развитие и демонстрационни дейности. Бяха финансирани центрове за върхови постижения, страната се включи като член на престижни изследователски организации. Отделно, Министерството на образованието, науката и младежта осигури достъп до европейски база данни с електронни публикации на редица научноизследователски институции в България.³⁰

Европейските рамкови програми за научни изследвания, технологично развитие и демонстрационни дейности са най-ефикасният инструмент за изграждането на Европейското изследователско пространство. България успешно участва в тези инструменти от 1997 г. За периода 1998-2012 г. привлечените средства от рамковите програми на ЕС за научни изследвания, технологично развитие и демонстрационни дейности са 129.62 млн. евро. Разпределението на средствата е сравнително балансирано – 40% към бизнеса, 35% към университетите и около 25% към БАН и ССА.

²⁷ Съгласно Country Fact Sheet за 2006-2007 г. съответно 2,3% при максимален индекс 265,4%, при среден за ЕС27=100%).

²⁸ За сравнение във Финландия са 109

²⁹ По предложение на БАН

³⁰ Вж. Приложение Интегриране в Европейското изследователско пространство

Таблица 2: Привлечени средства по рамковите програми на ЕС за наука и изследвания

Програма, период	Привлечени средства, млн. евро
Пета рамкова програма (1998-2002)	18.7
Шеста рамкова програма (2002-2006)	40.92
Седма рамкова програма (2007-2013) (данни към юли 2012 г.)	70.00
ОБЩО:	129.62

Източник: ЕК, ГД „Изследвания и иновации“

В Седмата рамкова програма бяха финансирани 8 центъра за компетентност чрез специализиран конкурс за изграждане на Региони на знанието. Това са: Факултет по математика и информатика -Софийски университет (в областта на ИКТ), Институт по зеленчукови култури, Пловдив – ССА (зеленчукопроизводство), Централна лаборатория по обща екология – БАН (влажни екосистеми), Пловдивски университет Паисий Хилендарски (растителни технологии и хранителни биотехнологии), Институт по биология и имунология на размножаването, Химическия факултет на СУ (нови материали), Институт по информационни и комуникационни технологии – БАН (съвременни пресмятания в полза на иновациите); Институт по полимери, БАН (нови материали). Общата стойност за реализирането на тези проекти е 30 млн. евро.

Според Генерална дирекция „Изследвания и иновации“ на ЕК³¹, към февруари 2012 г. България се нарежда на 20-то място сред ЕС 27 както по отношение на броя на кандидатите (0.90% от ЕС 27), така и по отношение на исканото финансово участие от ЕС (0.55% от ЕС 27).

Малки и средни предприятия

Малките и средни предприятия (МСП) заемат ключова позиция в европейската икономика и осигуряват значителен принос за развитието на иновационната среда, постигането на растеж и създаването на работни места. В Европа, МСП възлизат на около 20.7 млн. броя като обхващат 2/3 от работните места в частния сектор и реализират 58% от общата добавена стойност на предприятията в ЕС. В сравнение с големите предприятия, малкият и средният бизнес е изключително чувствителен към промените в икономическата среда, но притежава необходимия капацитет за гъвкаво приспособяване към формиращите се потребности на пазара. Във фокуса на европейската политика от първостепенно значение е насърчаване развитието на МСП, чрез подобряване на регулаторната среда и премахване на бюрократичните спънки пред предприемачеството, прилагане на ефективни финансови инструменти и въвеждане на приложими подходи за увеличаване на достъпа на МСП до пазара.

В България, подобно на останалите европейски държави, МСП имат структуроопределящо значение за икономиката на страната и са основен двигател за икономическия растеж. През 2011 г. българските МСП възлизат на 365 484 броя като в сравнение с 2010 г. се отчита понижение с 0.2%. Общо за периода 2008-2011 г. предприятията се увеличават с малко над 27 000 (10%). Новосъздадените предприятия са предимно от сектора на търговия на дребно, докато предприятията от сектора на преработващата промишленост намаляват нетно със 796 броя само за последната година от периода. В сравнение с годините преди кризата се наблюдава тенденция на нарастване

³¹ http://ec.europa.eu/research/fp7/pdf/country-profiles/bulgaria/country_profile_and_featured_projects.pdf#view=fit&pagemode=none

на дела на микро- предприятията за сметка на малките предприятия. В МСП са заети 76% от общия брой заети лица в българските предприятия през 2011 г., при 68.9% през 2010 г. През периода 2008-2011 г., броят на заетите в МСП формира около 92% от общия брой заети лица в частния сектор като през посочения период се отчита понижение с 97 000 души (7%). Темповете, с които се променя броят на предприятията и на заетите в тях лица, наблюдавани при отделните групи – микро-, малки и средни предприятия, значително надвишава средните темпове на изменение, регистрирани в страните от ЕС.

През наблюдавания четиригодишен период преобладаващата част от основните икономически индикатори за МСП се влошават: оборотите намаляват с 2%, (с над 2.4 млрд. лв.); производителността на труда се понижава със 7% (- 1000 лв. добавена стойност/ 1 зает); нормата на печалба спада от 10% на 7.8%, а инвестициите в ДМА за 1 МСП намаляват с 50%. В сравнение с останалите европейски икономики, по отношение на промените във външната среда, българската икономика реагира със закъснение от една година.

Разпределението на МСП по сектори представя ясно изразена концентрация на предприятията предимно в сектора на търговията на дребно, за сметка на интензивните на знание услуги (информационни технологии, филмова и телевизионна индустрия, информационни услуги, издателска дейност) и високотехнологичните производства (фармацевтика, химическа промишленост, машиностроене, автомобилостроене, оптика, електроника и др.). В сектора на научната и развойна дейност, който по производителност на труда е най-близко до средните нива на производителност на труда в ЕС, броят на МСП е три пъти по-малък в сравнение със страни като Словакия, Унгария, Австрия и Дания, които по обем на работната сила са съпоставими с България. Традиционно, равнището на производителност на труда за всички сектори от българската икономика изостава значително под средното за страните от ЕС. Това налага предприемането на стъпки към реструктуриране на българската икономика за генериране на заетост и устойчив икономически растеж, чрез насърчаване на предприемачеството в сферата на високотехнологичните производства, индустриалните биотехнологии, нанотехнологиите, съвременните (усъвършенствани) материали и интензивните на знания услуги, които ще изискват висококвалифицирана работна ръка и високо интензивна научно-изследователска и развойна дейност.

Осигуряване на стимулиращи и надеждни условия за развитие на предприемаческите умения в микро-, малките и средните предприятия е в основата за създаване на иновации. През периода 2008-2011 г., едва 6.12% от доходите на населението са от предприемачество. Повече от половината от предприемачите са на възраст над 46 години и едва 5% е делът на младите предприемачи до 29-годишна възраст. В териториален аспект, предприемаческата активност е най-силно изразена в Югозападен (62.8%) и Североизточен район (51.3%), докато в Северозападен район се наблюдава застой. Насърчаването на предприемаческия интерес изисква прилагането на ефективни мерки за облекчаване условията за стартиране на бизнес и подобряване достъпа до финансиране, чрез действащи и нови програми. Специално внимание следва да се обърне на създаването на благоприятна среда за стартиращи предприятия, особено в целевите групи – младежи, жени и хора на възраст над 50 години.

Иновативност на микро-, малки и среди предприятия

Микро- и малките фирми срещат редица препятствия, за да се превърнат в устойчиви компании. Това се отразяват негативно на потенциала им за растеж и в много случаи оказва влияние върху възможността за тяхното оцеляване. Иновациите са сериозно предизвикателство пред тези предприятия, тъй като срещат трудности при решаване на технологични проблеми и е необходимо непрекъснато технологично обновление, за да запазят своята конкурентоспособност. Микропредприятията и МСП са с много ниска

степен на иновативност, което ги поставя под силен конкурентния натиск по отношение на цените, предлаганите на пазара продукти, при условия на висока енергийна неефективност на производството. Микро-, малките и средните предприятия допринасят съществено за формирането на профила на българската икономика сред останалите страни от ЕС27 - икономика с висока енергийна интензивност и ресурсна неефективност.

Силен стимул за повишаване на иновативната култура на МСП е дейността на бързорастящите предприятия, при които прогресът е резултат от нов продукт, услуга, енергийна ефективност, по-добър маркетингов подход, по-добра управленска структура или друга иновация. В България, бързорастящите малки и средни предприятия (с над 20% годишен ръст на оборота) са 1700 броя и заемат дял от около 6% от всички МСП като реализират 40% от добавената стойност. Способността на предприемачите да експериментират и да създават иновативни продукти и процеси като понасят свързаните с това рискове, предполага целенасочена подкрепа за създаването на благоприятни условия за откриване на нови фирми и за развиване на съществуващите предприятия, намаляване на пречките пред търговията и насърчаване на конкурентоспособността. Подобряването на технологичното равнище на българската икономика и повишаването на дела на експортно ориентирани продукти и услуги, с висока добавена стойност, изисква премахване на бариерите пред навлизането на нови идеи на пазара, опростяване на програмите за научни изследвания и иновации, създаване на достъпни права върху интелектуалната собственост и стратегическо използване на бюджетите за обществени поръчки.

Предизвикателствата пред МСП в ИКТ сектора

Конкурентоспособността на българската икономика и поддръжката на постоянен растеж зависи пряко от възможностите за достъп и ефективната употреба на информацията и информационно-комуникационните технологии (ИКТ). Те са от ключова важност за разширяването на пазарните ниши и създаването на нови пазари, за поддръжката на ефективно нетрудово потребителско планиране и управление на бизнеса, евтин и бърз информационен достъп до новости и информация, и бързо взаимодействие с обществените институции и общинската администрация в близкото бъдеще. Главното предизвикателство пред компаниите, работещи във високотехнологичния сектор, е несигурността от насоката и непостоянството на стандартите за развитие на различни технологии и тяхната интеграция. Практически е невъзможно за някои компании да покрият дори един единствен сегмент от специфичен високотехнологичен бранш. Интензивното развитие на технологиите и краткият цикъл на живот на различните продукти определя нуждата от специализация и насочване на вниманието на компаниите в този бранш:

- а) Нужда от непрекъснато технологично обновление.
- б) Неравномерно разпределение на възможността за достъп до високоскоростен интернет и използване на информационните технологии за бърз достъп до информация, за разпространение на информация и прилагане на нови бизнес модели.
- в) Ограничен финансов и човешки капацитет за следене и реагиране на интензивното развитие на технологиите в краткия цикъл на живот на различните продукти.

Насърчаването на научните изследвания и иновациите в дългосрочен период ще допринесе за цялостното реструктуриране на българската икономиката, чрез повишаване на технологичното равнище и подобряване качеството на произвежданите

продукти и предлаганите услуги, както на вътрешния, така и на международния пазар. С увеличаване броя на иновативните предприятия ще се създадат предпоставки за постигане на интелигентен растеж по региони и преодоляване на икономическото неравновесие на територията на страната. В тази насока, анализът на секторните казуси³² очертава пет ключови сектора за развитие в България, за които са налице предпоставки за оптимизация на производствените процеси, потенциал за растеж и формиране на висока добавена стойност за икономиката³³: *хранително-вкусова промишленост; фармацевтична индустрия; мехатроника, машиностроене и електроника; информационни и комуникационни технологии, и творчески индустрии.* (Вж. Раздел „устойчив растеж“)

Интернационализация и коопериране на предприятията

Малките и средни предприятия са с ниска степен на интернационализация на дейността и са със затруднен достъп на международни пазари. Делът на преките чуждестранни инвестиции е насочен предимно към средните и големите предприятия в производството и услугите. Ниското технологично съдържание на българския износ е силен показател за недостига на иновационна дейност в частния сектор. Голяма част от износа се състои от ресурсоемки стоки (петрол и петролни продукти, продукти на металургичната индустрия, метални изделия, зърнени храни) и трудоемки стоки (дрехи, мебели). Експортът на България предимно е съставен от продукти, които са под средното световно ниво на технологично усъвършенстване.

Участие на България в ЕВРИКА И ЕВРОСТАРС

Участието на българските предприятия в международни програми е неубедително. Не се познават европейските инструменти. Наскоро България стана ефективен член на европейската инициатива ЕВРИКА. През последните години многократно бяха извършвани персонални промени в координаторите по проекти, поради което не бе изграден административен капацитет за популяризиране възможностите на инициативата и множеството програми които тя реализира.

От 2011 г. е пълноправен член на съвместната европейска програма ЕВРОСТАРС. През 2011 и 2012 година бе проведена масирана информационна кампания за правилата на кандидатстване и възможностите, които създава тази програма. В резултат на което през втората конкурсна сесия през 2012 година кандидатстваха 8 български предприятия. Проектните им предложения получиха заслужена добра оценка, но за съжаление не успяха да съберат необходимия брой точки за да получат финансиране.

Клъстерна политика

Сдружаването на МСП около големи предприятия в клъстери дава възможност за прилагане на нови производствени решения и за развитие на иновативния потенциал, което води до увеличаване на производителността и нарастване на произведената добавена стойност, а оттам – до повишаване конкурентоспособността на фирмите и

³² Вж. Доклад на Световната банка за Стратегията за интелигентна специализация (февруари 2013)

³³ Казусите, базирани на обстоятени консултации с представители на бизнеса и на теоретични изследвания, изследват силните и слабите страни на петте сектора, разглеждат тенденциите и анализират потенциала, генериран от сегашните икономически политики.

разширяване на експортния им потенциал. В условията на силна международна конкуренция и глобална криза нараства интересът към клъстерния подход за повишаване конкурентоспособността и степента на интернационализация на МСП. Стратегически печеливши стават сдруженията от компании, които си сътрудничат, продължавайки да се конкурират. Подобрява се комуникацията между тях, осигурява се по-лесен и по-евтин достъп до суровини и енергия, внедряват се иновативни решения, научноприложни разработки и добри производствени и управленски практики, по-пълно се използва наличната техника, повишава се квалификацията и образованието на кадрите в рамките на обща политика по отношение развитието на човешките ресурси. Като група свързани фирми и организации с обща стратегическа цел и стремеж за осъществяване на индивидуалните си интереси на основата на обща дейност, клъстерите оказват положително влияние и върху вътрешните за отделните предприятия фактори, от които зависят крайните им резултати. По този начин подпомагат формирането на устойчиви конкурентни предимства за фирмите и ги правят по-конкурентоспособни на вътрешния и на международните пазари.

Вече няколко години продължава създаването на такива формирования в България, но все още този процес е на много ранен етап³⁴ и не може да се каже са създадени условия за устойчиво развитие на клъстерите в България и че е популяризирана в достатъчна степен идеята за този модел сред бизнеса и обществеността. Въпреки това през последните години възникнаха и други клъстери или бяха предложени идеи за такива, но като цяло малко от тях работят реално и постигат поставените цели. Сред основните недостатъци са: клъстерите са създадени в отговор на обявени конкурсни процедури по различни програми (ФАР, ОП и др.), а не за решаване на конкретни проблеми на предприятията, които ги съставят, неконкретизирани цели, които да реализират в съвместната им дейност, слабите връзки на клъстерите с науката. Недостатъчно е и популяризирането на българските клъстери в чужбина, обвързаността им с регионите, провеждане на обучения, информираността и засилване на мотивацията на предприятията за ползите от съществуването на клъстери. В резултат, създадените клъстери се оказаха в по-малка степен адаптивни и гъвкави към бързопроменящата се среда.

Фокусът на политиката е да надгради и възпроизведе устойчиви модели на успешните досега клъстери. Успехът на дейността им ще зависи силно от степента на прилаганите знания, иновационна активност и ноу-хау.

Връзка наука-бизнес

Закриването на индустриалните институти в началото на прехода на практика слага край на координираната от държавата връзка между научните изследвания и индустрията. Както научните изследвания, така и индустрията търсят партньори главно извън България, а голямата част от научните изследвания, които се провеждат от научните институти в страната, почти нямат връзка с националната икономика. Освен това, недостатъчното финансиране на научно-изследователската дейност в университетите, както и ниските разходи за наука като процент от БВП правят научната кариера непривлекателна, особено за специалисти в областта на инженерните и природните науки. Чрез по-добра координация на усилията си за съгласуване на

³⁴ През 2002 г., стартира проект по програма ФАР „Инициативи за развитие на клъстери“, финансиран от програмата и МИЕТ. На първия етап от осъществяването на проекта бяха направени много проучвания и анализи, за да се открият два важни за националната икономика сектора, в които да се изградят пилотни клъстери, за да се демонстрират предимствата и възможностите на модела, да се заинтересоват и ангажират самите фирми и браншови организации от неговото прилагане в страната. Разработена беше и Национална стратегия за развитие на клъстерите.

стимулите за всички участници в националната иновационна система, правителството може да насърчава синергично сътрудничество между научните изследвания, формирането на човешки капитал и бизнеса, което ще допринесе съществено за прехода на страната към икономика на знанието.

Относително малък брой публични научни организации са изградили и поддържат връзки с бизнес организации с цел експертиза и пазарна реализация на научните си продукти. Сравнително малък брой висши училища и научни организации имат договори с български фирми за научни разработки или за предоставяне на научна експертиза, но те не са съществена част от тяхната дейност и представляват нисък процент като привлечени средства в техните бюджети.

Като се разглеждат привлечените средства от индустрията се установява, че три от университетите (Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Технически университет – София и Химикотехнологичен университет) имат годишен приход от индустрията 10,2 млн. лв.; БАН 10 млн. годишно, ССА – 13 млн. приходи³⁵. В малък брой университети са изградени лаборатории с активната подкрепа на бизнеса. Химико технологичния и металургичен университет има изградени 4 елитни изследователски лаборатории основно с подкрепата на фирми в областта на химическата индустрия, Технически университет – София разполага с 12 големи лаборатории с подкрепата на фирми от бранша на информационните и комуникационните технологии и енергийния сектори, Към Университета по архитектура, строителство и геодезия са изградени 2 лаборатории в областта на строителството. Към техническите университети във Варна, и Габрово и Русенския университет „Ангел Кънчев“ има лаборатории, изградени с активната подкрепа на СИСКО. В Софийския университет „Св. Климент Охридски“, съвместно с фирми и фондации като Ал. фон Хумболдт, IBM, Данон GLOBUL и MTeI са оборудвани лаборатории за рентгенови и електронно-микроскопски изследвания, както и компютърни зали.

На практика липсват сертифицирани лаборатории към научните организации, а дейността по стандартизация играе все по-голяма роля за фирмите, производствените предприятия, научните среди, правителствените и неправителствените организации, лабораториите, органите за сертификация и контрол, като се отчитат значението на стандартите за производството, търговията и услугите, оценяването на съответствието и сертификацията, внедряването на постиженията на науката и техниката и подкрепата на законодателството.

По данни на българския сертификационен портал в Българска академия на науките са сертифицирани следните институти и академични центрове: Институт по металознание, съоръжения и технологии, който притежава международен сертификат за качество (ISO 9001) с обхват научно-изследователска и научно-приложна дейност в областта на металознанието за граждански и военни цели и успешно е преминал надзорната визита за оценка на съответствието на системата за управление на качество по изискванията на AQAP 2110; Институт за ядрени изследвания и ядрена енергетика със сертификат за качество по ISO 9001 и за екология по ISO 14001; Академично издателство „Проф. Марин Дринов“ има сертификат за качество на издателската, полиграфическата и дистрибуторската дейност по ISO 9001, сертификат за управление на околната среда ISO 14001 и сертификат за безопасни условия на труд OHSAS 18001 от престижна германска стандартизационна компания. От университетите сертифицирани по ISO са Технически университет – Варна; Високотехнологичен парк - Технически Университет Варна ЕООД; Варненски свободен университет “Черноризец Храбър”; Висше училище по застраховане и финанси; Европейски колеж по икономика и управление; Колеж по икономика и

³⁵ Данните са от предварителните анализи на обсерватория за наблюдение на индикатори на Европейското изследователско пространство - ERA WATCH).

администрация и Колеж по мениджмънт, търговия и маркетинг – София, като основният обхват е образователна дейност³⁶.

Съществуват някои добри примери за сътрудничество между университети и бизнес организации. Липсващите звена са Технологични центрове, които имат ключова роля в трансфера на технологии, изследователската дейност и развитието на учените и изследователите. Приложните научни институти, които са съществували в България, в миналото са играли своята роля, но след затварянето им, се появява липсващо звено във веригата на стойността при иновациите. С цел стимулиране комерсиализацията на научните изследвания, във висши учебни заведения и институти на БАН са създадени няколко центъра за технологичен трансфер (ЦТТ). Резултатите до този момент са незадоволителни, въпреки важността на трансфера на технологии и комерсиализацията на научните изследвания в публичните организации за научноизследователска дейност. Между причините са липсата на опит за управление на дейността на тези центрове, липсата на координация между ЦТТ, финансиране, ясни политики за ИС, нарушени връзки между частния сектор и научно-изследователските институти и др.

В сферата на фармацевтичната промишленост липсва сътрудничество в триъгълника на знанията. Изследователските институти в България си сътрудничат основно с чуждестранни компании и изследователски мрежи. Съществува много ограничено сътрудничество с българските фирми, които нямат желание да се свързват с медицинските университети или изследователските центрове. Има обаче няколко случая, които генерират висок потенциал за комерсиализация на изследователската дейност. (виж каре 7.5 от Доклада на WB)

Финансиране

Финансиране на научни изследвания и разработки

Финансирането на научноизследователска дейност е ключов индикатор за състоянието на икономиката и обществото и определя техния потенциал за развитие. Разходите за научни изследвания и иновации в България са трайно по-ниски от средните стойности за ЕС. Общият им размер в абсолютна стойност се увеличава и през 2011 г. достига 429.6 млн. лв., което е с 1.9% повече в сравнение с предходната година (2010 г.). Същевременно е отбелязано намаление на техния дял от БВП до 0.57% (2011 г.) спрямо достигнатото през 2010 г. ниво от 0.6%. Бюджетните разходи за НИРД през 2011 г., включително тези насочени в чужбина, възлизат на 188.7 млн. лв., а в сравнение с предходната година са намалели с 3.6%.

Държавното бюджетно финансиране за наука се осъществява чрез отпускане на субсидии за БАН и акредитираните държавни висши училища; на министерства за осъществяване на научноизследователски и иновационни дейности в подчинените им структури и чрез проектно финансиране по линията на Национален фонд „Научни изследвания“ (НФНИ), което е и основният източник на конкурентно проектно финансиране. Като цяло финансирането на научни изследвания и иновации е слабо и предимно се разпределя на институционално ниво, вместо на конкурентен принцип. Данните показват, че разходите за научни изследвания и иновации са значително под средните за ЕС27 (само разходите за научни изследвания и иновации в университетите възлизат на 12 % от средните за ЕС27) и отразяват съществуващата организация на българската система за научни изследвания, според която БАН абсорбира голям дял от

³⁶ По предложение на БАН.

бюджета за наука. Достигането на европейско ниво във финансирането на научните изследвания във висшите училища е необходимо условие за укрепване на цялостната научно-изследователска система.

Обнадеждаваща, но и показателна за наличието на потенциал, е тенденцията за бързо нарастване на разходите на частния сектор за научни изследвания и иновации след 2005 г. През периода 2005-2011 г. те нарастват средногодишно с 31.2% и достигат 0.3% от БВП и 53.3% от общите разходи в края на периода. Това е добър сигнал за националната икономика, въпреки, че до голяма степен се дължи на промяната на методиката за отчитане на разходите за НИРД, но запазването на нивата на публичните разходи за научни изследвания и иновации от 0.36%-0.37% не може да гарантира необходимото качество на изследванията и поддържане на минимален образователен и научен потенциал за обществото и индустрията. Още повече, че и двете нива са далече под средното за ЕС, съответно 1.23% и 0.76% от БВП. Структурата на разходите за НИРД по области на науката показва, че 43.5% от всички разходи са в областта на медицинските науки и се обясняват еднозначно с разходите, които фармацевтичните фирми правят за изпитване на генерични лекарства. На техническите науки се падат едва 19.1% от разходите.³⁷

Анализът на разходите за НИРД по области на науката показва, че 43,5 % от всички разходи са в областта на медицинските науки, а 19,1 % - в техническите. Големият дял за разходите за научни изследвания в медицинските науки може да се обясни само с разходите, които правят фармацевтичните фирми за изпитване на генерични лекарства³⁸.

Причините за неблагоприятния финансов профил на страната по отношение разходите за научни изследвания и иновации са многообразни. Сред тях, освен общото ниско ниво на разходи за научни изследвания и иновации като дял от БВП, следва да се отбележат и неблагоприятна структура на разходите в държавния сектор. Преобладава институционалната подкрепа за много на брой научни организации при много нисък дял програмно-проектно финансиране. Липсва конкурентна среда и независима външна (международна) експертиза на научните идеи, разработки и резултати; функциониране на един инструмент за подкрепа на изследователски дейности – Фонд „Научни изследвания“, чрез който не могат да бъдат задоволени нуждите на научни изследвания и иновации, т.е. липсва разнообразно финансово портфолио. Заплащането на експертите, които работят по международни поръчки (напр. по 7-ма РП) е значително по-ниско (до 10 пъти по-ниско) от това в Западна Европа, тъй като се базира на местната средна заплата.

ФНИ подкрепя фундаменталните чрез финансиране на конкурентен принцип. Той играе ключова роля в проектирането, реализацията и оценката на финансирането на научната дейност със средства от държавния бюджет. През 2012 г. Фондът отпусна субсидии на обща стойност 14 млн. лева, което покрива само малка част от търсеното финансиране. Използваните инструменти имат недостатъци, например не са свързани с инструментите, подкрепящи иновациите, разпределят наличните ресурси по цялата научно-изследователска система, осигуряват ограничено програмно финансиране, критериите за оценка на проектите не са в съответствие с добрите международни практики, чийто акцент са високите постижения и комерсиализацията на научните изследвания, липсва адекватен и независим оценъчен потенциал. Като цяло Фондът до сега не оправда очакванията, ръководството не успя да изгради адекватна рамка за мониторинг и оценка, а това породило съмнения относно обществената ефективност на финансирането за научни изследвания.

³⁷ По предложение на БСК

³⁸ По предложение на БСК

В сравнение с ЕС и бързо развиващите се страни, финансирането на научни изследвания и иновации в България е слабо и се разпределя предимно на институционално ниво, вместо през конкурентни потоци. Обществените научноизследователски организации зависят в голяма степен от институционалното финансиране от националния бюджет. Нивото на финансиране в момента покрива единствено основните разходи, най-вече заплатите на учените.³⁹ Разнообразяването на механизмите за финансиране на конкурсен принцип ще бъде от голяма полза за стимулиране на високи постижения в научните изследвания и за постигане на целите до 2020 г. В действителност обаче, проектното финансиране, управлявано от ФНИ е свито през последните 3 години поради наложения режим на строги фискални ограничения, в резултат на което рядко се обявяват конкурси. В следващия раздел обсъждаме проблемите около финансирането на проекти, избрани на конкурсен принцип, което е прерогатив на ФНИ.

Необходимо е пренасочване на финансирането към университетите и научните институти, които постигат резултати, и ограничаване на финансирането на тези, които не се справят. В областта на бизнес иновациите, опростяването на процедурите и преразглеждането на критериите и на процеса за разпределяне на финансирането ще увеличат усвояването и ще гарантират, че иновативните фирми с голямо въздействие са тези, които получават финансиране. Освен това, ще е необходимо стратегическо съсредоточаване на ограничените ресурси в няколко ключови области, за да се гарантира, че тези средства са похарчени там, където ще имат най-голямо въздействие върху икономиката.

Финансиране на иновационната дейност на предприятията

Достъпът до финансиране е едно от най-сериозните ограничения за растежа и предприемаческия дух в Европа. Предприемачите срещат особени трудности да наберат средства на ранните етапи от своята стопанска дейност, особено в настоящото състояние на криза. Поради тази причина, разширяването и укрепването на финансовите инструменти за предприемачи е ключов градивен елемент от подкрепата за предприемачите. МСП в много голяма степен зависят от банкови заеми за тяхното външно финансиране и те на практика имат много малко алтернативи. Заемите за МСП най-общо създават специфични трудности: (i) стойността на управлението на заемодателя може да бъде съществена, тъй като заемите са малки по размер; (ii) достъпът до информация за предприятието може да бъде труден, тъй като МСП може да оперират в пазарна ниша и на локални пазари, и, за разлика от техните по-големи събратя, те не са обект на външни рейтингови оценки и на засилени изисквания за публикуване на информация; и (iii) съществената важност на качеството на управлението в МСП създава допълнителна сложност за оценката на рисковете, като по този начин прави процеса на взимане на решения за отпускане на заеми за МСП по-труден. Както на ниво на ЕС, така и на национално ниво⁴⁰ са предприети действия за облекчаване на трудностите на МСП при достъпа до финансиране чрез редица стъпки:

Българската банка за развитие (ББР)

Мисията на ББР е „да използва в максимална степен уникалната си позиция на месния банков пазар за прилагане на държавната политика в българската икономика, като

³⁹ Вж. Приложение Оценка на финансовите проблеми в университетите и разбивка по приходи и разходи в БАН според годишните отчети. (не е представено!)

⁴⁰ Внесенният капитал на Европейската инвестиционна банка ще бъде увеличен с 10 милиарда евро, като по този начин ще бъде възможно банката да увеличи заемите за МСП с 10-15 милиарда в рамките на 3-4 години.

основен фокус на банката са МСП, проектното финансиране на експортно ориентирани компании, както и инвестиционното банкиране на публични проекти с национално значение." Целите, поставени в Стратегията, са следните:

- оптимална ангажираност на собствения капитал (т. нар. *leverage*);
- близо удвояване на кредитния портфейл в хоризонт „2014“;
- преход от сегашното разпределение „50% - 50%“ към ново целево ниво „60% директни кредити: 40% кредити през други банки“;
- нова пропорция на кредитните сегменти, която включва 30% директни кредити на МСП;
- трикратно увеличение на МСП, имащи достъп до по-добри кредитни условия благодарение на групата на ББР от 2500 фирми до над 7000.

Двете дъщерни дружества на ББР – „Национален гаранционен фонд“ и „Микрофинансираща институция Джобс“ също играят положителна роля за достъпа на МСП до финансиране, но техният потенциал не е използван в пълна степен.

JEREMIE

Първоначално финансовите инструменти, които са организирани по инициативата JEREMIE, са 5 - Инструмент за подкрепа на предприемачеството и предоставяне на първоначално финансиране, Рисков фонд, Фонд за растеж, Мецанин фонд и Гаранционен фонд.

През 2012 г. ЕК одобри поискана от МИЕТ промяна на ОП „Конкурентоспособност“ в частта JEREMIE за прехвърлянето на допълнителен ресурс от 150 млн. евро към приоритетна ос 3, чрез който да се създаде нов дългов инструмент - финансов инструмент, предоставящ финансиране чрез споделяне на риска (FRSP). Инструментът за предоставяне на финансиране чрез поделяне на риска е предназначен за съфинансиране на нови банкови кредити от страна на „Джереми България“ ЕАД, посредством предоставяне на безлихвени заеми за приблизително половината от размера на одобрените заеми за малки и средни предприятия и ще допринесе за ефективно намаляване на лихвеното равнище с около 50% по отпуснатите кредити по заеми към бизнеса в България.

Финансов инструмент „Гаранции, покриващи загуби на портфейл от заеми

Основната цел на инструмента е, чрез предоставяне на гаранции на финансови посредници (банки), да се предоставят преференциални условия по кредитите, теглени от МСП, като в същото време се предостави възможност на банките да финансират повече и по-рискови МСП, които без наличието на гаранцията не биха финансирани. Общият бюджет на инструмента е 392 млн. евро, от които 78.4 млн. евро е финансирането по Оперативна програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика“ 2007- 2013 и 313.60 млн. евро частно финансиране. По инструмента са избрани пет финансови посредника: Сибанк, Прокредит Банк, Райфайзенбанк, Уникредит Булбанк и ОББ, които към 31.12.2012 г. са предоставили 1 478 кредита на МСП на обща стойност 174 млн. лв. През месец ноември 2012 г. представители на УО и ЕИФ извършиха проверки при два от финансовите посредници по инструмента - Райфайзен банк и ПроКредит Банк.

Финансов инструмент „Инструмент за промотиране на предприемачеството и предоставяне на първоначално финансиране

Целта на инструмента е да бъде предоставена подкрепа на иновативни стартиращи бизнеси под формата на дялови инвестиции, като инструмента се характеризира с две особености - две фази на финансиране, съобразено с развитието на предприятието и възможност за консултации от група професионалисти в различни сектори от бизнеса (ментори). Общият бюджет на инструмента е 21.21 млн. евро, от които 21 млн. евро е

финансирането по Оперативна програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика“ 2007- 2013 и 0.21 млн. евро частно финансиране.

Избрани са два финансови посредника и са създадени два фонда: Eleven и Launch Hub. Eleven ще управлява фонд с капитал от 12 млн. евро с цел да направи около 200 инвестиции в иновативни стартиращи бизнеси. Очаква се инвестицията в една компания от портфейла на фонда да бъде между 25 хил. и 200 хил. евро. Другият избран мениджър - LAUNCHub, ще управлява фонд с капитал от 9 млн. евро, фокусиран върху информационните и комуникационните технологии. Целта е той да направи около 120 инвестиции през следващите четири години. Очаква се всяка от тях да бъде в размер между 30 хил. и 200 хил. евро. В резултат на проведена активна маркетингова кампания е отчетен значителен интерес към двата фонда като към 31.12.2012 г. са осъществени инвестиции в 20 високотехнологични предприятия на обща стойност 2.1 млн. евро.

Фонд за Рисков Капитал

Основната цел на инструмента е да бъдат извършени инвестиции в МСП в начален етап на развитие, регистрирани и с основно място на стопанска дейност в България. Общият бюджет на инструмента е 30 млн. евро, от които 21 млн. евро е финансирането по Оперативна програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика“ 2007- 2013 и 9 млн. евро частно финансиране. По инструмента е избран един финансов посредник - Neveq Capital Partners, който към 31.12.2012 г. е в процес на набиране на частен капитал.

Мецанин Фонд

Целта на инструмента е извършване на инвестиции предимно в предприятия, регистрирани и с основно място на стопанска дейност в България. Инструментът е комбиниран за дялови инвестиции и заеми. Общият бюджет на инструмента е 60 млн. евро, от които 30 млн. евро е финансирането по Оперативна програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика“ 2007- 2013 и 30 млн. евро частно финансиране. По инструмента е избран един финансов посредник - Bulgaria Mezzanine Capital и към 31.12.2012 г. фондът е в процес на набиране на частен капитал. Предвижда се фондът да достигне пълния си размер в кратък срок и да направи първите си инвестиции в предприятия в края на 2013 г.

Инструмент, предоставящ финансиране чрез поделение на риска

Целта на инструмента е да подкрепи МСП чрез предоставяне на заеми, при 50% ефективно намаление на лихвения процент по отпуснатия заем и намаление на таксите, комисионните и обезпеченията, свързани с кредитите. Общият бюджет на инструмента е 300 млн. евро, от които 150 млн. евро е финансирането по Оперативна програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика“ 2007- 2013 и 150 млн. евро частно финансиране. Към 31.12.2012 г. са сключени оперативни договори с четири финансови посредника на обща стойност 130 млн. евро - Алианц Банк, Първа Инвестиционна банка, ПроКредит банк България и Сосиете Женерал Експресбанк Експресбанк като се очаква по този инструмент да бъдат подкрепени над 3 300 МСП чрез финансиране под формата на кредит на обща стойност 260 млн. евро

Към 31.12.2012 г. общият размер на разплатените средства от УО по приоритетна ос 3 на ОП „Конкурентоспособност“ възлиза на 349 млн. евро.

С приемането на Иновационна стратегия на Република България и мерки за нейната реализация през 2004 година стартира дейността на Националния иновационен фонд. Интересът към този финансов инструмент остана не променен през годините. Независимо от кратките срокове за кандидатстване при обявяване на шеста конкурсна сесия през 2013 година интересът от страна на фирмите беше голям, което е доказателство, че в период на криза това е един успешен инструмент в подкрепа на бизнеса. Въпреки успешния опит през годините, финансирането на НИФ не е гарантирано. Средства от бюджета на МИЕТ не се предвиждат и всяка година такива се отпускат при

наличие на излишества в бюджета, по решение на Министерския съвет. През настоящата година завърши оценката на ефективността на НИФ, въз основа на която правилата за управление на средствата ще бъдат актуализирани и подобрени. (Виж приложението)

ЦИФРОВ РАСТЕЖ

Политиката в областта на информационните и комуникационни технологии (ИКТ) е секторна политика с хоризонтално действие във всички социални и икономически сектори и като такава тя може да се провежда само чрез съгласувани и координирани усилия на всички държавни институции и с участието на представителните организации на бизнеса и гражданското общество.⁴¹ Тази политика трябва да допринесе за постигането на значителен **интелигентен, устойчив и приобщаващ** цифров растеж, който да гарантира максималното използване на икономическия и социалния потенциал на ИКТ, особено на интернет. Основните стратегически планове и програмни документи, които очертават стратегическата рамка на политиката за развитие и използване на ИКТ в Република България са съобразени с основните стратегически планове документи на ЕС „Европа 2020“ и „Цифровата програма за Европа“.

Национални стратегически документи в областта на цифровия растеж

Национална програма „Цифрова България 2015“⁴², дефинира параметрите (мерки, отговорни институции, срокове, бюджет) за развитие на информационното общество (ИО) в България и има за цел да подпомогне изпълнението на европейските приоритети и задачи, описани в Цифровата програма на Европа (ЦПЕ) по отношение на социалния и икономически потенциал на информационните и комуникационни технологии (ИКТ), както и Интернет до 2015 г. Разработена е от Подгрупа към Работна група 31 „Европа 2020“ Поради прилагания разпределен подход в изпълнението на ИКТ политиката на държавата, програмата стъпва на основно допускане, че всяко ведомство осигурява административното и финансово изпълнение на мерките по програмата, съгласно ангажиментите и отговорностите си по ЦПЕ. Възможни са и други начини на финансиране на отделни проекти като целево финансиране от държавния бюджет, финансиране по фондовете на ЕС, европейски програми и други. нов механизъм на координация и действие за развитието на информационното общество в България, в който заинтересовани публични, академични, неправителствени, граждански и частни организации участват активно.

Национална стратегия за развитие на широколентовия достъп 2012 - 2015⁴³, актуализирана и допълнена с разширен времеви хоризонт до 2020 г. и тематично насочена в най-голяма степен към осигуряване на бърз и свръх-бърз интернет на всички граждани; и Национален оперативен план за изпълнението на стратегията в съответствие с препоръките на ЕК, който обхваща и систематизира всички дейности, отговорни институции, индикативни срокове, финансови ресурси и съответните инструменти, с които да се гарантира успешната реализация на набелязаните стратегически цели.

Обща стратегия за електронното управление в Република България 2011 – 2015⁴⁴, приета през декември 2010 г. и насочена към превръщане на администрацията от фрагментирана и бюрократична структура в интегрирана, ефикасно действаща единна система чрез предоставяне на съвременни висококачествени публични електронни услуги

⁴¹ Информационните и комуникационни технологии (ИКТ) са един от основните двигатели за изграждането на конкурентоспособна икономика, основана на знанието и иновациите.

⁴² <http://www.mtitc.government.bg/page.php?category=604&id=5985>

⁴³ <http://www.mtitc.government.bg/page.php?category=505&id=4580>

⁴⁴ <http://www.mtitc.government.bg/page.php?category=462&id=4698>

за гражданите и бизнеса. В нея са залегнали цели и мерки в съответствие с редица европейски стратегически документи като Министерската декларация от Малмьо 2009 г., Стратегията „ЕС 2020“, Европейският план за действие за електронно управление през периода 2011 - 2015 г., Европейска стратегия за оперативна съвместимост (ЕСОС), Европейска рамка за оперативна съвместимост (ЕРОС).

Напредъкът по изпълнението на тези стратегически и програмни документи се следи, като се използват комплексът от ключови индикатори, с който се следи изпълнението на Цифровата програма за Европа (Digital Agenda Scoreboard) и индикаторите на Националния статистически институт за развитието на информационното общество в България.

Анализът на развитието и използването на ИКТ (Вж. Приложение: Анализ на използването на ИКТ в РБ) очертава предизвикателствата пред постигането на значителен цифров растеж, като най-основополагащи са достъпът до високоскоростен и свръхвисокоскоростен интернет на територията на цялата страна и развитието на услугите на електронното управление. Затова ще ги засегнем накратко. Аналитична информация относно степента на недряване и използване на ИКТ като двигател за развитие на иновациите и постигане на интелигентен и устойчив растеж и относно нивото на ИКТ компетентностите и уменията е дадена и в останалите раздели на стратегията.

Широколентов достъп до и използване на интернет

Широколентовият достъп е предпоставка за широкото използване на ИКТ базирани електронни услуги за гражданите, бизнеса и държавното управление. В този смисъл наличието на модерна широколентовата инфраструктура, респективно достъпът до високо-скоростен интернет е основополагащата ключова предпоставка за постигането на цифров растеж. България е сред най-напредналите държави-членки по отношение на скоростта на предоставяния широколентов достъп.⁴⁵ Това до голяма степен се дължи на факта, че делът на наследените остарели инфраструктури е твърде малък, и голяма част от новоизградените фиксирани широколентови линии са по технологията FTTH на база оптични влакна. Това позволява на България да бъде сред страните в ЕС с много добри позиции в областта на свръх-високоскоростния широколентов достъп и създава добра основа за предстоящото широко разгръщане на мрежите за достъп следващо поколение (NGA - Next Generation Access).

В същото време внимателният анализ на състоянието на широколентовия достъп в България показва известно изоставане, както по отношение на свързаност и предоставяни приложения и услуги на бизнеса и гражданите, така и по отношение на тяхното използване. Проникването на широколентов достъп е значително по-ниско от средния показател за ЕС, като това в най-голяма степен се дължи на състоянието в отдалечените, слабо-населените и селските райони, където често липсва широколентова инфраструктура⁴⁶. (Вж. Приложение: Анализ на използването на ИКТ в РБ)

Малките градове и отдалечените, слабо-населените и селските райони са поставени в неравностойно положение по отношение на достъпа до високоскоростен интернет и оттам до разнообразни комплексни електронни услуги, които отговарят на нарастващите потребности на бизнеса и гражданите. По последни данни от НСИ през 2012 г. 50,9 % от домакинствата имат достъп до интернет, като за регионите на развитие тези данни са съответно ЮЗР – 59,3 %; ЮЦР – 50,3 %; ЮИР – 49,6%; СИР – 47,9 %; СЦР –

⁴⁵ Над 98,1 % от линиите са със скорост над 2 Mbps, а над 74.1 % са със скорост между 10 и 30 Mbps, което ги прави готови за бъдещите интернет приложения, каквито са например телевизията с висока разделителна способност и висококачествени видео разговори. За сравнение само 8,5 % от широколентовите линии в Европейския съюз осигуряват скорости между 30 Mb/s, докато за България този показател надвишава 29 %.

⁴⁶ Към януари 2012 г. то е 17.6 % спрямо 15.1 % за същия период на предходната година (съгласно годишния доклад на КРС за 2011 г.), при 27.7 % средно ниво за ЕС.

47,6%; и СЗР – 38,2%. По отношение на достъпа до широколентов интернет се наблюдава дисбаланс между гъсто населените места – 63%, средно населените места – 41,6% и слабо населените места – 38,8%. Респективно, единствен ЮЗР се доближава до средното равнище на показателя „Регулярно използване на Интернет“ (ЮЗР – 61,2% при средно за ЕС-27 – 68%, 2011 г.). От тенденцията в страната значително изостават домакинствата от Северозападния район, където едва 38.2% имат достъп до интернет и само 37,5% използват регулярно интернет (НСИ). Лицата, които никога не са използвали интернет в СЗР са 56,2%, докато в ЮЗС са 32,7 %. Факт е, че региони, които изостават в цифровото си развитие, изостават и в своето социално-икономическо развитие. Поради наличието на „провал на пазара“ в най изоставащите райони е необходима държавна намеса за отслабване на цифровото разделение и стимулиране на цифровия растеж.

Електронно управление

Електронни взаимоотношения и обхват

Основните електронни взаимоотношения на администрацията трябва да бъдат правно, икономически и технологично съвместими, както и практически приложими взаимодействия. Те обхващат следните едно и/или двупосочни взаимодействия на администрацията:

администрация ↔ администрация

Електронни взаимодействия в или между администрации. При разработката и внедряване на вътрешни за дадена администрация електронни процеси и услуги е задължително прилагането на директиви, модели и правила за развитие и поддръжка на електронни системи и решения в администрацията. При електронни взаимодействия между администрации задължително се прилагат не само изискванията на е-Правителство в РБ, но и тези на европейски институции и световни организации, когато те регулират и/или изискват оперативна съвместимост на дадени администрации в РБ.

администрация ↔ служители

Електронни взаимодействия на дадена администрация с нейните или наети служители (от друга администрация и/или външен партньор) трябва да се осъществява на база оптимална информираност и ефективно управление на човешките ресурси чрез използване и прилагане на практични методологии и решения за е-Управление. За оптимална ефективност и положителен ефект от прилагане на е-Управление, представителна извадка на служителите трябва да участват в проектиране и внедряване на методологиите и решенията за електронни взаимодействия с администрацията. Така е-Управление ще се приема и прилага от служителите не само защото администрацията го налага, но защото служителите го препознават и като присъщ начин за взаимодействие с нея.

администрация ↔ физически лица

Електронни взаимодействия на дадена администрация с физически лица (граждани) по лични, обществени, социални и други нужди. Тези взаимодействия могат да бъдат едно или двупосочни, еднократни или многократни, както и стандартни или специални услуги. За оптимална ефективност (разходи/ползи) е-Управление свързано с е-Услуги за физически лица трябва да бъде ориентирано към клиента и да генерира оптимална добавена стойност. е-Управление и е-Услуги не трябва да бъдат самоцел за електронно взаимодействие нито за администрацията, нито за физическите лица. Двете

страни трябва да работят съвместно за планиране и постигане на оптимален практически ефект от внедряване на електронни административни услуги за физически лица.

администрация ↔ юридически лица

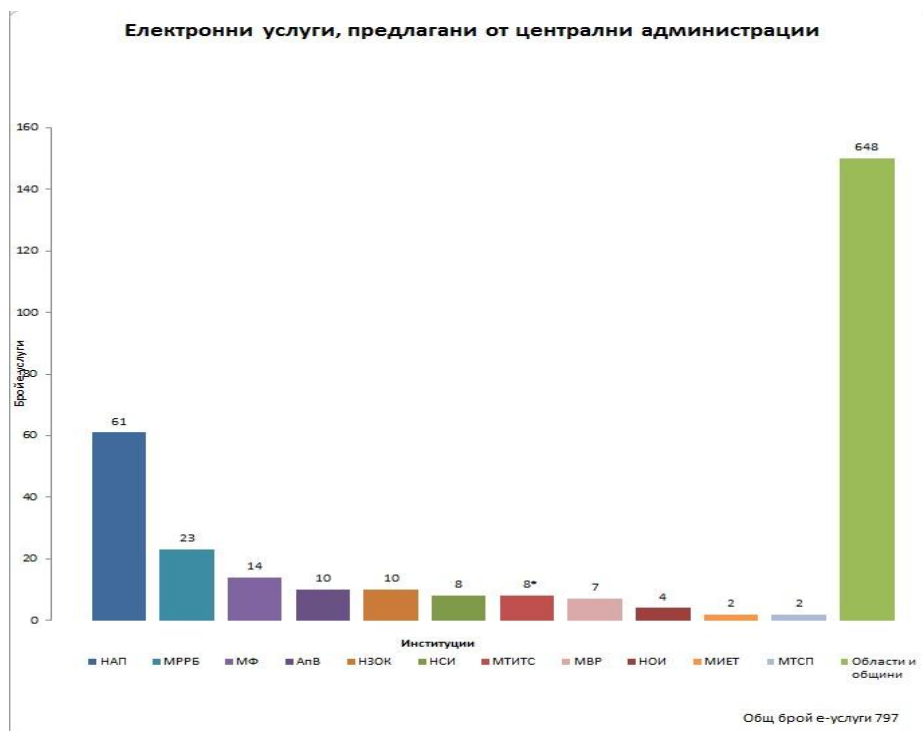
Електронни взаимодействия на дадена администрация с юридически лица (фирми, НПО и т.н.) по бизнес, обществени, социални и други нужди. Тези взаимодействия могат да бъдат едно или двупосочни, еднократни или многократни, както и стандартни или специални услуги. За оптимална ефективност (разходи/ползи) е-Управление свързано с е-Услуги за юридически лица трябва да бъде ориентирано към клиента и да генерира оптимална добавена стойност. е-Управление и е-Услуги не трябва да бъдат самоцел за електронно взаимодействия нито за администрацията, нито за юридическите лица. Двете страни трябва да работят съвместно за планиране и постигане на оптимален практически ефект от внедряване на електронни административни услуги за юридически лица.

е-Услуги честота, обхват и начин на предлагане

Определенията на различните е-Услуги варират комплексността и начина им на предоставяне, както следва:

а.	Информативни:	статични правила и насоки за потребителите
б.	Еднопосочни:	потребител или доставчик на е-Услуги подава или получава е-информация, без възможност за реципрочна комуникация
в.	Двупосочни:	потребител може да получава и/или подава динамични данни от/към дадена ИС
г.	Интерактивни:	потребител може да получава динамични данни от дадена ИС
д.	Единични:	1 (една) заявка на потребител обхваща 1 (едни) процес в 1 (една) администрация
е.	Комплексни:	1 (една) заявка обхваща повече от 1 (едни) процес в 1 (една) или повече администрации
ж.	Задължителни:	отговарящи на законови разпоредби (като ЗЕУ, ЗСВ, и т.н.)
з.	Специфични:	обслужващи профилирани администрации, бизнес, граждански и други нужди

е-Услуги трябва да бъдат интерактивни, комплексни и задължителни. Най-често срещаните е-Услуги са информативни и еднопосочни.

Фигура 3: е-услуги на държ. админ., 653 общински е-Услуги

Фигура 4 Драстично изоставане на РБ в сравнение с глобалното развитие (2003-2012г.)

В последните години има значителен напредък в изграждането на електронното управление. Преобладаващата част от административните структури (98.07%) имат изградена локална мрежа. Това е добър знак и предпоставка за внедряване на ИКТ в процеса на работа и осъществяването на електронен обмен. Въпреки това по отношение използването на услугите на електронното управление също се наблюдава известно изоставане спрямо средните показатели за ЕС27. През 2011 г. 25.4 % от населението и 79% от предприятията взаимодействат он-лайн с публичните институции при съответно 41% и 83.8% средно за ЕС; през 2012г. се наблюдава напредък – 26.6 % от населението и 83.8 % от предприятията взаимодействат он-лайн с публичните институции (НСИ).

Модерните концепции за реализиране и предоставяне на е-услуги налагат създаването на системи за управление, базирани на интегриран подход. Към момента

такъв инструментариум се разработва и се създава необходимата административна рамка за използването му. В рамките на Общата стратегия за електронно управление и със средства от държавния бюджет и действащите в момента оперативни програми бяха изпълнени или са в процес на изпълнение поредица от ключови проекти.

Основни аспекти в изграждането и развитието на електронното управление са информационната сигурност и оперативната съвместимост на всички нива, които са и основни предпоставки за изграждане на доверие в предоставяните публични услуги. Важно предизвикателство пред България е до 2020г. да се осигури трансгранична оперативна съвместимост на публичните е-услуги от висок икономически и обществен интерес, които дават възможност на предприемачи да започнат и да извършват стопанска дейност навсякъде в Европа независимо от местонахождението им и позволяват на гражданите да учат, работят, пребивават и излязат в пенсия навсякъде в Европейския съюз. Това е необходимо условие за развитие на единен цифров пазар в рамките на ЕС.

ИЗСЛЕДВАНИЯ И ИНОВАЦИИ ЗА УСТОЙЧИВ РАСТЕЖ

Устойчивият растеж е един от приоритетите на стратегията „Европа 2020“, в която се подчертава необходимостта от преход към зелена, нисковъглеродна, ресурсно-ефективна икономика. Иновациите са от съществено значение за успешното отделяне на растеж от използване на природен капитал. Те са ключът към създаване на възможност устойчивия и интелигентен растеж да вървят ръка за ръка.

Осигуряването на дългосрочен икономически растеж зависи до голяма степен от въвеждането на устойчиви модели на производство и потребление, които са съобразени с капацитета и възможностите за възстановяване на екосистемите и не причиняват деградация на околната среда.

Националната стратегия за регионално развитие 2012-2022 г. и Националната концепция за пространствено развитие 2013-2015 г. са **основни инструменти за интегрирано планиране и устойчиво пространствено, икономическо и социално развитие**. Концепцията е разработена на основата на ключовите принципи за интегрирано планиране и комплексно третиране на всички проблеми на територията; за публичност, прозрачност, партньорство и гражданско участие в процеса на вземане на решения.⁴⁷ Тя дава насоките за устройство, управление и опазване на националната територия и акватория и създава предпоставки за пространствено ориентиране и координиране на секторните политики.

Политиката за **градското развитие** все по-силно заляга в политиката за сближаване на ЕС. В това отношение малките и средни градове играят съществена роля. Значението на идентифицираните градове като опорни центрове за развитието обуславя нуждата от целенасочени мерки за устойчиво и интегрирано градско развитие, Тази необходимост е отчетена и в Националната програма за реформи 2013-2020, в Националната програма за развитие България 2020, както и в Националната стратегия за регионално развитие 2012-2022. Като основа за прилагането на интегриран териториален подход по отношение на градовете, ще се ползват интегрираните планове за градско

47 Инструмент при разработването на НКПР е географската информационна система (ГИС) с предложената структурирана база гео-пространствени данни, която се използва за анализи, проверка на модели, оценка на териториите и центрoвете и визуализация на резултатите. Разработена е в съответствие с чл. 76 ал.5 от Закона за регионалното развитие и с Протокол№ 47.61 на Министерския съвет от 19.12.2012 г.

възстановяване и развитие (ИПГВР). Съобразно нуждите и ролята на всеки град ще се степенуват намесите за стимулиране на градовете и градското развитие.

Политиката за развитие на **селските райони** в периода 2014-2020 отчита, че икономическото развитие на селските райони следва да се осъществява на основата на развиване на земеделието и свързания преработвателен сектор. Това е особено валидно за по-периферните гранични, полупланински и планински райони на страната, които не могат да разчитат на работните места и доходите генерирани в по-големите урбанизирани градски агломерации на България. Интервенциите насърчават по-нататъшното реструктуриране и възрастово обновяване на неконкурентоспособните земеделски браншове, като се отчитат и социалните и екологичните потребности на политиките за развитие: укрепване на социално-икономическата тъкан на местните общности и опазване на околната среда. Балансираното развитие на земеделието има значителен потенциал да допринесе за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж на икономиката и заетостта на България, и особено в селските райони на страната, които страдат от сравнително по-високи нива на безработица, обща бедност и социално изключване.⁴⁸

Приложението на политиката по отношение на **районите, обвързани с морското дело и рибарството** в България набляга на резервите за икономическо развитие преди всичко налични в развиването на морски и сладководни аквакултури. Подкрепата на проекти може да бъде интегрирана с модел на строго съблюдаване за изпълнение на изискванията свързани с безопасни и здравословни условия на труд, спазването на хигиена като гаранция за обществото здраве, и не на последно място - опазване на биоразнообразието. Там където е възможно ще се търсят възможности за диверсификация на икономическите дейности в други браншове на морската икономика, оползотворяването на отпадъците, въвеждането на енергийна ефективност и ползването на възобновяеми енергийни източници, подобряване на общата организация на пазарите, мониторинга на рибните запаси и здравето на морските и речните екосистеми. Дейностите в рибарството и аквакултурите в периода 2014-2020 ще бъдат финансирани основно чрез ЕФМДР, където изследванията и иновациите могат да намерят съществено място, спомагателна роля също ще играят и интервенциите в създаването на иновации и трансфера на знания и компетентности, финансирани от ЕСФ и ЕФРР.

Постепенно се отделя внимание на **районите с потенциал за развитие на туризма**, не като сектор, а като елемент на интегрираното пространственото планиране. Приоритетно ще се развиват териториите с потенциал за съчетаване на природни и културни ценности⁴⁹, с утвърдени традиции и положителен опит и с потенциал за формиране на клъстери. Важно място в политиката за развитие на туризма, особено за малки общини, има развитието на балнеолечението, профилактичните и лечебните дейности в териториите с потенциал и наличие на минерални води, подходящ микроклимат и продукти за таласотерапия (морска вода, лечебна кал, морска сол и луга,

⁴⁸ Възползването от този потенциал може да се осъществи на базата на бързо и организирано реструктуриране на дребните и полупазарни семейни стопанства, произвеждащи в тези земеделски браншове, чиято конкурентоспособност изостава през последните години, и по-точно: в производството на плодове и зеленчуци, на месо и мляко. Тези производства, при подходящите почвени и климатични условия, могат сравнително лесно да бъдат комбинирани в стопанствата с производството на етерично-маслени и лечебни растения, както и на растения даващи подправки за хранително-вкусовата промишленост и на активни вещества за фармацевтичната промишленост; поради географското си разположение микса от почвено-климатични характеристики, и потенциала за биологично производство, България разполага с конкурентни предимства за тези производства.

⁴⁹ Дефинирането на основните цели за развитие на културното наследство в НКПР се извършва на фона на европейските културни политики за опазване и представяне на културното многообразие в неговите мултикултурни измерения, насърчаване на националните културни индустрии и културното сътрудничество, засилване ролята на отделните региони и градове и стимулиране на трансгранични културни връзки. Формирани са 7 тематични културни пространства, които обхващат територии с концентрация на значими културни ценности с важно регионално значение.

водорасли) развитие потенциала на планинския туризъм към целогодишен. (Предложение на обл. Смолян). В този контекст е важно превръщането на природното богатство и в частност защитените територии и зони от ограничители на развитието в стимулатори на устойчив растеж. Визията е бъдат финансирани ограничен брой, предварително определени културни и природни атракции от национално и световно значение, разположени на цялата територия на страната.

ЕКОИНОВАЦИИТЕ, ДВИГАТЕЛ НА УСТОЙЧИВИЯ РАСТЕЖ

Европейският съюз все повече счита екоиновациите за един от основните двигатели на икономиката, необходима предпоставка за устойчив и интелигентен растеж.

Екоиновациите не се ограничават до определен индустриален сектор и не трябва да се разглеждат като инструмент за решаване на отделни проблеми. Те имат потенциала да бъдат двигател за развитието на икономиката в даден регион, засилвайки конкурентоспособността на индустрията. Въвеждането на екоиновации може да доведе до откриване на нови пазарни възможности, които да създадат нови работни места, също така да усилят ролята на МСП, като им осигурят конкурентни предимства. Новите технологии, продукти, процеси или услуги могат да бъдат причина за промяна на поведението на гражданите, тъй като чистата и здравословна околна среда е съществено условие за осигуряване на просперитет и високо качество на живот.

Екоиновациите, технологични или нетехнологични, водят до намаляване на суровините и енергийните разходи на фирмите във всички сектори, т.е. водят до устойчивост.

Устойчивостта като цел е многопластова. Адресирането на инфраструктурните предизвикателства трябва да спомогне за по-бързото преодоляване на редица проблеми на местно ниво, каквито са пречистване на отпадни води, депониране на отпадъците и др. Същевременно новите предизвикателства, свързани с измененията в климата водят до нов тип глобална и между-поколенческа отговорност. Само по себе си използването на инвестиции за инфраструктурни проекти създава нови работни места и възможности за доходи, с което се решават и проблеми, свързани с безработицата и бедността. Устойчивият растеж е самостимулиращ се - засилването на ресурсната ефективност води до интелигентен растеж (развиване на иновациите, идентифицирани като един от потенциалите за растеж на страната), който от своя страна води до устойчивост.

Зеленият икономически модел

„Зеленият“ растеж е в основата на иновационните стратегии за интелигентна специализация. Еко-иновациите са от решаващо значение за справяне с предизвикателствата, свързани с недостига на ресурси, замърсяването на въздуха, водата и почвата или водната ефективност. Намаляването на използваните входящи материали, отпадъците и изпускането на вредни вещества по веригата на стойността, както и насърчаването на повторната употреба, рециклирането и заместването на ресурси, ограничават негативното въздействие върху околната среда, създават възможности за растеж и работни места и същевременно повишават конкурентоспособността на икономиката.

За преминаване към екосъобразна икономика с ниски емисии на въглероден диоксид ще са необходими значителни иновации — от малки единични промени до мащабни технологични постижения. За тази цел, трябва да се осигури адекватен набор от стимули, позволяващ на частния сектор да инвестира повече в научни изследвания и иновации, насочени към постигане на по-висока ефективност на ресурсите и опазване на

околната среда. От една страна, насърчаването на търсенето на продукти и услуги с високи екологични характеристики ще стимулира екосъобразните иновации чрез изграждането на пазари. Но същевременно са необходими и ясни рамкови условия за повишаване увереността на инвеститорите, които осъществяват екосъобразни инвестиции, считани за по-рискови и с по-дълъг срок на възвръщаемост.

Въвеждането на екоинновации и екотехнологии, изграждането и модернизацията на екологичната инфраструктура, насърчаването на екосъобразни икономически дейности и създаването на пазари на екологична продукция допринася за рационално използване на ресурси и енергия и за повишаване на производителността на икономическите отрасли. По този начин се създава предпоставка за завоюването на нови пазарни позиции в рамките на вътрешния, Единния европейски пазар и световните пазари.

„Зеленият“ икономически модел е основополагащ за ограничаване на зависимостта на енергийната система от вноса на изкопаеми горива, както и намаляване на въглеродните емисии, причиняващи изменението на климата, посредством повишаване на енергийната ефективност и производството на енергия от възобновяеми енергийни източници. Спестяването и ефективно използване на енергия и природни ресурси намалява себестойността на произвежданата продукция и води до по-ниски цени, с което се намаляват разходите на домакинствата и се повишава покупателна способност на потребителите.

Основно предизвикателство пред политиката за насърчаването на екологично чистите и ресурсно ефективни производства е формирането на обществено съзнание и култура по въпросите на околната среда, посредством информационни кампании и екологично образование. По този начин се въвеждат устойчиви модели на поведение, насочени към опазване на природата, спестяване на енергия и водни ресурси, използване на ВЕИ, рециклиране на отпадъци и др. Генерира се „зелено“ търсене на екосъобразни продукти и услуги, което е стимул за бизнеса да инвестира в тяхното производство. Необходимо е такава търсене да бъде подкрепено със създаване на условия за пазарна равнопоставеност на екологичните продукти и услуги и техните еквиваленти, в чиято себестойност не са включени вредните въздействия върху околната среда – за целта трябва да се осигурят конкурентни цени и качество на тези продукти и услуги, посредством ефективна данъчна и таксова политика, както и целеви субсидии.

Основните препятствия пред инвестирането в енергоефективни производствени технологии, въвеждането на възобновяеми енергийни източници и прилагането на технологии за производството на екологично чисти продукти, намаляващи негативното въздействие върху околната среда, се проявяват най-съществено при микро, малките и средните предприятия поради затрудненията, които те изпитват да осигурят необходимите инвестиции за повишаване на енергийната си и ресурсна ефективност. Инвестициите в „зелена индустрия“ подпомогнат процесите на излизане от кризата и формирането на конкурентоспособни предимства чрез трансформирането на производствените процеси в по-ефективни и по-екосъобразни, както и дава относителна независимост при доставките на първични производствени суровини.

Водите

Налице са значителни предизвикателства по отношение опазването на качеството и количеството на водите. Съществува вероятност за голяма част от водните тела да не се постигне добро състояние, с произтичащите от това неблагоприятни ефекти върху общественото здраве, биологичното разнообразие и възпрепятстване предоставянето на екосистемните услуги. Недостига на вода и засушаването вече засяга отделни райони, а наводненията причиняват големи икономически загуби, а понякога и смъртни случаи. Значителни инвестиции са необходими, за да се изгради, експлоатира, поддържа и

адаптира водната инфраструктура. В много райони са необходими допълнителни действия за осигуряване на основни нужди за населението като водоснабдяване с питейна вода и изграждането на канализационни мрежи и ПСОВ за населените места с над 2000 еквивалентни жители. Тези предизвикателства се очаква да се увеличат поради изменението на климата, социално-икономическото развитие и нарастване потреблението на вода. Това налага прилагането на иновативни решения за справяне с предизвикателствата във водния сектор и политика в подкрепа на развитието на иновационните технологии и бизнес модели.

България изпитва остра необходимост от значителни по-нататъшни инвестиции за по-добро управлението на водите за постигане на по-добър екологичен статус, по-висока ефективност на този ресурс и справяне с последствията върху водите от изменението на климата, включително и за покриване на съответствие с нормативната база на ЕС. Отчита се необходимостта от изграждане и развитие на капацитета за продължаване на реформата във водния сектор, за планиране, проектиране и изграждане на системата за мониторинг на водите, за укрепване на административния капацитет във връзка с осигуряване на превенция на риска от наводнения, както и за разработване на нови стратегически/програмни документи.

Отвеждането и пречистването на отпадъчните води

Степента на осигуряване на отвеждането и пречистването на отпадъчните води е сравнително ниска, за населените места с над 2000 еквивалентни жители. Процентът на изграденост на канализационната мрежа на населените места е сравнително нисък (61% за 2011 г.). Макар и с бавни темпове, нараства делът на населението, присъединено към канализационна мрежа. За периода 2005 – 2010 г. той се е увеличил с 1,6 % като през 2010 г. е 70,6%. Нивото на изграденост на ПСОВ е сравнително ниско. Сравнително ниска е и степента на пречистване на отпадъчните води от населените места. За периода 2005 - 2010 г. делът на населението, свързано към ПСОВ нараства с близо 7 %, като през 2010 г. 47,6% (при 45% за 2009 г. по Country Fact Sheet) от населението е свързано с ПСОВ. Населението, свързано с ПСОВ с третично пречистване на водите е 0.5 % за 2010 г. като през 2005 г. не е имало ПСОВ с третично пречистване.

Изменението на климата

Тенденциите в изменението на климата в България са в посока повишение на температурите на въздуха, редуциране на количествата валежи и увеличаване честотата на екстремните метеорологични явления. Преодоляването на предизвикателствата от изменението на климата е свързано с иновационни подходи, които водят до опазване на околната среда, внедряване на нови продукти, процеси и технологии за подобряване на производството, нисковъглеродните инвестиции, които облекчават последиците от емисиите от парникови газове.

Политиката на България в областта на изменението на климата има два основни аспекта - ограничаване чрез намаляване на емисиите на парникови газове от различните видове производства и дейности и адаптация към вече настъпилите или неизбежни изменения. В разработения „Трети национален план за действие по изменение на климата“ за периода 2013-2020 г. са предвидени конкретни мерки за намаляване на емисиите на парникови газове във всички сектори.

Ресурсна и икономическа ефективност

Съвременните икономически условия и политиките на ЕС налагат необходимостта от все по-висока ресурсна и икономическа ефективност в производството на продукти и управлението на отпадъци. В областта на отпадъци са налице редица предизвикателства по отношение на подобряване разделното събиране и рециклиране, процесите по управление на рециклирането и оползотворяването на редица потоци отпадъци, както и информираността и мотивацията на населението. От една страна вниманието трябва да бъде обърнато към заместването на конвенционалните - изчерпаеми ресурси с нови технологични решения или използването на рециклирани суровини, а от друга – да бъдат стимулирани повторната и алтернативната употреба. Съвременните технологии предоставят разнообразни възможности в проектирането на продуктите и във влагането на отпадъците като суровини в непознати до момента алтернативни приложения и производства.

Съхраняването, рационалното и отговорно използване на ресурсите е основна предпоставка не само за подобряването и опазването на околната среда, но за постигането на устойчив икономически растеж и повишаване конкурентоспособността на българската икономика. Въвеждането на нисковъглеродни, енергийно ефективни и безотпадни технологии, както и оползотворяването и рециклирането на по-голямо количество отпадъци, допринася за повишаването на производителността и ресурсната ефективност. Създават се възможности за откриването на нови източници на растеж и работни места чрез икономии на разходите, пазарна реализация на иновациите и по-добро управление на ресурсите през целия им жизнен цикъл.

Енергийна ефективност

Високата енергийна ефективност (ЕЕ), повишаването на енергийните спестявания и развитието на сектора на енергията от възобновяеми източници (ВИ) са с водеща роля за постигане политическите цели на Европейския съюз (ЕС) за борба с климатичните промени и гарантиране на енергийната сигурност. Разширяването и надграждането на политиките и мерките на ниво ЕС в областта на ЕЕ са от особено значение за постигане на амбицията на Съюза за преминаване към по-екологична икономика с ефективно използване на ресурсите и намаляване на енергийното потребление.

България провежда последователна политика за повишаване на ЕЕ и оползотворяване потенциала от енергийни спестявания, като с одобрената през 2011 г. Енергийна стратегия на България до 2020 г. се поставят амбициозни цели в тази насока – намаляване с 50 % на енергийната интензивност на брутния вътрешен продукт (БВП) до 2020 г., което е подобряване на ЕЕ с приблизително 25 %.

Основен закон, регламентиращ дейностите по ЕЕ е Закона за енергийната ефективност (ЗЕЕ). В съответствие с неговите разпоредби националната цел за енергийни спестявания е разпределена като индивидуални цели за енергийни спестявания между три групи задължени лица, а именно:

- търговците с енергия;
- собственици на сгради – за обществено обслужване, в експлоатация с разгъната застроена площ (РЗП) над 1000 м², а предстои включването и на собствениците на сгради за обществено обслужване в експлоатация с РЗП над 500 м², а от 9 юли 2015 г. – над 250 м²;
- собственици на промишлени системи с годишно потребление на енергия над 3 000 MWh.

В съответствие с разпоредбите на Директива 2010/31/ЕС относно енергийните характеристики на сградите, България се стреми да подпомага изграждането на нови сгради с ниско енергийно потребление, както и достигането на същите енергийни характеристики при основно обновяване и ремонт на съществуващи сгради. В тази връзка се анализират и се преработват нормативните актове и документи за хармонизиране на европейските изисквания за енергийните характеристики на сградите. Първата стъпка в този процес беше приемането и обнародването в ДВ № 24 от 12 март 2013 г. на Закона за изменение и допълнение на ЗЕЕ. Съгласно разпоредбите на закона предстои привеждането в съответствие и на съответните подзаконови нормативни актове.

Освен това, през 2010 г. стартира процес на интегриране на политиките по ЕЕ и енергия от ВИ. Първата стъпка беше реструктурирането на Агенция по енергийна ефективност в Агенция за устойчиво енергийно развитие. Новата агенция съчетава изпълнението на дейностите по провеждане на държавната политика по повишаване на ЕЕ при крайното потребление на енергия и предоставянето на енергийни услуги, както и държавната политика за насърчаване производството и потреблението на електрическа енергия, топлинна енергия и енергия за охлаждане от ВИ, производството и потреблението на газ от ВИ, както и производството и потреблението на биогорива и енергия от ВИ в транспорта.

Българската икономика се характеризира с висока енергийна интензивност спрямо страните от ЕС, което представлява рисков фактор пред конкурентноспособността на националната икономика. Това определя значителен потенциал за намаляване енергийната интензивност на българската икономика в резултат на подобряване на ЕЕ и създава възможност за развитие на сектора. Подобряването на ЕЕ в България ще окаже положително въздействие от гледна точка на икономическия растеж и създаването на нови работни места, а спестяването на енергия ще доведе и до спестяване на финансови ресурси.

Най-голямо влияние върху енергийното потребление оказва глобалната икономическа криза, която засегна българската икономика през 2009 г. Първичното енергийно потребление (ПЕП) през 2011 г. е 19 107 хил. т.н.е. в това число: 8099 хил. т.н.е. въглища (42,4%), 4 105 хил. т.н.е. ядрена енергия (21,5%), 3 819 хил. т.н.е. нефт и нефтопродукти (20%), 2 631 хил. т.н.е. природен газ (13,8%) и 1 354 хил. т.н.е. енергия от ВИ (7,1%). Необходимо е да се отбележи, че в общата сума от горивата и енергиите е включен и износът на електрическа енергия и нефтопродукти, който се изважда при определяне стойността на ПЕП.

След значителния спад през 2009 г., през следващите две години ПЕП растеше като през 2011 г. този ръст е значителен - 7,2% или с 1 278 хил. т.н.е. само за една година. Същата тенденция се наблюдава и при крайното енергийно потребление (КЕП) като ръстът през 2011 г. спрямо 2010 г. е 4,2% или 370 хил. т.н.е. Съотношението между КЕП и ПЕП се увеличаваше през 2009 г. и 2010 г., като през 2010 г. достигна 0,487, но през 2011 г. падна до 0,474. Намаляването на отношението на крайното към първичното потребление показва влошена ефективност при трансформацията, преноса и разпределението на енергията, което е следствие главно на увеличавания износ на електроенергия през 2011 г. в сравнение с предходната 2010 г.

Икономическата криза засегна най-силно потреблението в индустрията, което намаля с 27,7% само през 2009 г. и секторът отстъпи мястото на най-голям потребител на енергия на транспорта. През следващите две години потреблението на енергия от индустрията нарастваше. През 2011 г. този ръст беше 6,7% и секторът се изравни с транспорта, като делът му достигна 30% от общото крайно потребление, но потреблението продължава да е много по-ниско от потреблението в периода преди кризата.

Енергийната интензивност е основен индикатор за ефективността на използването на енергия. Докато в периода 2000 – 2009 г. първичната енергийна интензивност (ПЕИ) и крайната енергийна интензивност (КЕИ) намаляваха с около 5% средногодишно, през

2010 г. и 2011 г. се наблюдава повишаване стойността и на двата индикатора. В този период ПЕИ нараства с 1,6% и 5,4%, а КЕИ с 2,1% и 2,5% съответно. Следователно през 2010 г. подобрената ефективност при производството, преноса и разпределението на енергията компенсират отчасти влошената ефективност при крайното потребление, докато през 2011 г. влошената ефективност в енергийния сектор надхвърля като ефект влошаването на ефективността при крайното потребление.

Повишената интензивност при крайното потребление от своя страна се дължи на измененията в енергийната интензивност в отделните сектори и на структурни промени в икономиката. Структурните промени, които оказват най-голямо влияние върху КЕИ през 2011 г., в сравнение с предходната година, са:

- Увеличения дял на индустрията в общата брутна добавена стойност за сметка на услугите;
- Ръстът на извършената работа от товарния транспорт (9,5%), който надхвърля значително ръста на БВП от 1,7%, т.е. извършва се повече транспортна работа за единица БВП;
- Въпреки намаляващото население броя на жилищата и на автомобилите се увеличава по-бързо отколкото БВП.

КЕИ на индустрията намалява два пъти за целия период от 2000 г. до 2011 г., но през 2010 г. се наблюдава ръст от 10,7% в сравнение с предходната 2009 г., а през 2011 г. енергийната интензивност на сектора остава без изменение, което показва, че през годината няма подобрение.

Поради очакваното икономическо съживяване на индустрията след кризата, само повишаването на ЕЕ може да ограничи ръста на енергийното потребление в сектора.

Енергийното спестяване е мярката с най-висока степен на готовност за прилагане и сигурен път за постигане на целта за 20-процентно намаляване на емисиите на парникови газове до 2020 г. В допълнение, това е мярката с най-бързия и най-ефективния начин за подобряване на качеството на въздуха, особено в гъсто населените райони.

Висок потенциал за енергоспестяване има в енергийния отрасъл – по цялата верига на производство, преобразуване и пренос на енергия. В това отношение приоритетна задача е да въведат пазарни икономически стимули за реализиране на мерки за ЕЕ, както за енергийните компании, така и за крайните потребители.

ЕЕ е областта с най-голям потенциал за намаляване на емисиите в средносрочен план, по-специално в сектора на строителството. Сградите са с централно място в политиката на ЕС за ЕЕ, тъй като на жилищата, офисите, магазините и други сгради се падат близо 40 % от КЕП (и 36 % от емисиите на парникови газове). Секторът е с втория по големина неизползван потенциал за икономия на енергия при ефективност на разходите, след самия енергиен сектор. Съществуват и значителни съпътстващи ползи от повишаването на ЕЕ на сградите, включително създаване на работни места, намаляване на енергийната бедност, подобрения в областта на здравеопазването и увеличаване на енергийната сигурност и конкурентоспособността в промишлеността.

За подобряване на ЕЕ българското правителство е предприело редица дейности, една от които е изпълнението на Националните планове за действие по ЕЕ от 2008 г. до 2016 г., които са разработени съгласно разпоредбите на Директива 2006/32/ЕС относно крайното енергийно потребление и енергийните услуги. Тези Планове определят националната цел на страната за енергийно спестяване до 2016 г. в размер на не по-малко от 9 % от осреднената стойност на КЕП за периода 2001-2005 г. или 7 291 GWh/год.

В изпълнение на изискванията на Директива 2006/32/ЕО бяха разработени:

- Първи национален план за действие по ЕЕ за периода 2008 – 2010 г., формулиращ междинна индикативна цел за спестяване на горива и енергия в размер на 3% или 2 430 GWh/год и

- Втори национален план за действие по ЕЕ, формулиращ междинна индикативна цел за периода 2011 – 2013 г., а именно спестяване на горива и енергии към 2013 г. в размер на 3 % или 4 860 GWh/год с натрупване.

Във втория отчет за изпълнението на Втория национален план за действие по ЕЕ през 2012 г. са оценени 54 мерки, чийто период на действие обхваща отчетната 2012 г. или са започнали да действат през 2012 г. Заложената индикативна цел за енергийни спестявания е 5% от КЕП за периода 2008-2012 г., което се равнява на 4 051 GWh/год. Към настоящият момент постигнатите спестявания са 6,4% от КЕП за посочения период, което се равнява на 5 195 GWh/год. Преизпълнението на заложената национална индикативна цел е показател, че страната ни има реална възможност да изпълни поставената крайна цел за енергийни спестявания в размер на 7 291 GWh/год през 2016 г.

Съгласно Директива 2009/28/ЕО за насърчаване използването на енергия от ВИ, задължителната национална цел, която България трябва да постигне до 2020 г. е 16 % дял на енергията от ВИ в брутно КЕП в страната, в това число и 10 % задължителен дял на енергията от ВИ в транспорта. За да се отговори на изискванията на Директива 2009/28/ЕО всяка държава-членка трябва да разработи национален план за действие за енергията от ВИ (НПДЕВИ), който да гарантира постигане на националните цели за използването на ВИ.

НПДЕВИ очертава общата рамка, която ще бъде осъществена чрез отразяването ѝ в законите и нормативните актове на страната ни и дефинира действията, които трябва да предприемат държавните, общинските и регионалните институции до 2020 г. за насърчаване използването на ВИ. НПДЕВИ включва 20 съществуващи и 38 планирани мерки, които по своя характер са регулаторни, административни, финансови и информационни. Следните мерки са релевантни към използването на енергия от ВИ в предприятията:

- Задължително използване на ВИ в нови сгради;
- Насърчаване използването на индивидуални системи за производство на енергия от ВИ;
- Схеми за подпомагане на производството на топлинна енергия от ВИ в битовите и обществени сгради.

По отношение на разпределението на целта за 2020 г. по сектори, в НПДЕВИ е предвидено следното:

- електрическа енергия от ВИ - 20,8 % дял на електрическата енергия от ВИ в брутно крайно потребление на електрическа енергия в страната (654 ktOE);
- енергия за отопление и охлаждане от ВИ - 23,8 % дял на енергията от ВИ за отопление и охлаждане в брутно крайно потребление в страната (1 103 ktOE);
- енергия от ВИ в транспорта – 10,8 % дял на енергията от ВИ в транспорта в страната (302 ktOE).

В изпълнение на разпоредбите на Директива 2009/28/ЕО и на разпоредбите на Закона за енергията от възобновяеми източници (ЗЕВИ) през декември 2011 г. беше представен в Европейската Комисия (ЕК) Първия Национален доклад за напредъка в насърчаването и използването на енергия от ВИ за периода 2009 г. и 2010 г. Отчетен е дял от ВИ в брутно КЕП за 2009 и 2010 г. съответно 11,0 % и 12,6 %. Отчетеният дял на енергията от ВИ за отопление и охлаждане е 20,1%, (923 ktOE), за електрическа енергия - 12% (384 ktOE) и 0,6 % (14 ktOE) за транспорт.

В Доклада е отбелязано, че през 2010 г. България е постигнала дял на енергията от ВИ - 12,6 %. Делът е близък до този, който страната трябва да постигне през периода 2015 - 2016 г. според индикативната крива, посочена в НПДЕВИ.

С публикуването на окончателните данни в Енергийния баланс, Националният статистически институт е отчетел дял на енергията от ВИ в брутно КЕП в размер на 11,9 % през 2009 г. и 13,8 % през 2010 г. През 2011 г. КЕП от ВИ е 1004 ktce, с което се формира ръст от 7 % в сравнение с 2010 г. (938 ktce).

На 27 март 2013 г. ЕК публикува Доклад до Европейския Парламент и Съвета, Европейския икономически и социален съвет и Съвета по регионите за напредъка в областта на енергията от ВИ. В този Доклад е посочено, че България е сред 13-те държави-членки, които са преизпълнили с повече от 2% заложените в НПДЕВИ първи междинни цели за 2009 г./2010 г.

Бурното развитие на енергията от ВИ и по-конкретно силното развитие на електрическата енергия от ВИ за много кратък период, породиха и някои проблеми, които представляват огромно предизвикателство за развитието на сектора. Тези проблеми основно са породени от големия брой на нови производители на енергия от ВИ, влезли в експлоатация. Затрудненията са по отношение интегрирането на значителния брой вятърни и фотоволтаични електрически централи и управлението на преносните и разпределителни електрически мрежи и електроенергийната система във връзка със създадения дисбаланс от повишеното производство на електрическа енергия от ВИ и ниското потребление на електрическата енергия в електроенергийната система.

Някои от **основните проблеми**, свързани с подобряване на ЕЕ и използването на енергия от ВИ в индустрията са следните:

- Остаряла техника и технологии, използвани в предприятията;
- Липсата на професионален капацитет;
- Липса на заинтересованост от страна на предприятията за използване на иновационни технологии;
- Неинформираност на малките и средните предприятия (МСП) за различните процедури за кандидатстване за финансиране;
- Липса на капацитет и трудности при разработване на избираеми проекти за кандидатстване.

Решението на тези проблеми е в използването на нови иновативни технологии, по-специално технологиите за ЕЕ и за енергия от ВИ. Тези технологии са необходими за улесняването на диверсификацията на енергийните източници, намаляването на търсенето на енергия и осигуряването на методи за използване на местни ресурси, които са по-сигурни и свързани с по-малко замърсяване на околната среда, с оглед сигурността на енергоснабдяването.

Към настоящия момент в държавите-членки съществуват множество механизми за финансиране на ЕЕ и енергия от ВИ, като: грантови схеми; различни фискални инструменти – напр. данъчни облекчения, често зависещи от енергийните характеристики на сградите; специализирани кредитни линии и предоставяне на банкови гаранции; подкрепящи рамкови програми насърчаващи банките да предлагат преференциални заеми; инициативи и кредитни линии от страна на Европейската инвестиционна банка; инструменти за споделяне на риска, създадени за да се подкрепи финансирането в областта на научните изследвания, разработването на технологии и иновациите; подкрепа от публични банки; други - напр. публично-частно партньорство, ЕСКО договори и др.

Емисии на парникови газове

Националните цели за намаляване на емисиите на парникови газове до 2020 г. са определени на базата на международни ангажменти на България, поети от страната с ратифицирането на Рамковата конвенция на ООН за изменението на климата (РКОНИК) и Протокола от Киото, и от друга – със законодателство в тази област.

Третият национален план за действие по изменение на климата очертава рамката на действие в борбата с изменението на климата за периода 2013-2020 г. и предвижда конкретни мерки за намаляване на емисиите парникови газове във всички сектори, като тези мерки са съобразени с политиката на страната в областта на изменението на климата и съответно с потенциала на националната икономика за редуция на емисиите.

Най-голям дял в общите емисии на парникови газове в страната има сектор „Енергетика“, което определя и неговата първостепенна важност за изпълнение на националните цели за намаляването им. Производството на електрическа и топлинна енергия от въглища допринася за над 90% от емитираните ПГ в сектора, където е съсредоточен и основният потенциал за намаление на емисии.

В сектор „Промисленост“ през последните години се наблюдава тенденция на намаление на емисиите на парникови газове. Причините за това са две. Едната е негативна – дължи се на кризата в някои подотрасли, свързана с намаленото производство – например в строителството и респективно в производството на материали за строителството. Другата е положителна и е свързана с повишаване на енергийната ефективност при ползване на енергийните ресурси в някои предприятия.

Сектор „Бит и услуги“ се характеризира с тенденция на нарастване на емисиите ПГ, което е обусловено от повишаване стандарта на живот и респективно – увеличено енергийно потребление на домакинствата. Мерките в този сектор са базирани на Енергийната стратегия на България до 2020 г. и Националната индикативна цел по Директива 2006/32/ЕО и са насочени преди всичко към повишаване на енергийната ефективност и използването на възобновяеми енергийни източници. Прогнозираното намаление на емисиите в този сектор при прилагане на заложените в Плана мерки е 22% спрямо емисиите в базовия сценарий за 2020 г., което показва значителния потенциал за емисионни редукции в сектора.

В сектор „Транспорт“ емисиите на парникови газове бележат постоянна тенденция на нарастване след 2000 г. Най-значителен е приносът към емисиите на парникови газове от страна на личните автомобили, следван от този на тежкотоварните автомобили.

В сектор „Селско стопанство“ се наблюдава редуция на емисиите като пряко следствие от общия спад на селскостопанската дейност от 1988 г. насам. Намалението на емисиите от животновъдството следва намалението в броя на селскостопанските животни.

Направеният икономически анализ в Третия национален план за действие по изменение на климата оценява възможностите за предприемане на мерки по сектори от гледна точка на икономическото развитие, т.е. ефективно намаление на емисиите, без да се редуцира производството и потреблението. Икономически най-изгодни са мерките в сектор „Отпадъци“, следвани от тези в сектор „Промисленост“. Най-много ресурси изискват мерките в сектор „Селско стопанство“, но те водят до сравнително малко намаление на емисии на парникови газове и може да се разглеждат като препоръчителни.

Отпадъци

Особено значим сектор с изключително голям потенциал за намаление на емисии е сектор „Отпадъци“. Очакваните редукции след прилагане на заложените в Плана мерки

се равняват на 36,4% спрямо емисиите по базов сценарий. Секторът се явява един от главните източници на ПГ в три основни направления – емисии от депониране на отпадъци, третиране на отпадъчни води и изгаряне на отпадъци.

Мерките са съсредоточени основно в подсектора „Депониране на отпадъци“, който е с най-голям дял в нивата на емисии. Голяма част от предвидените мерки в този сектор могат да се постигнат с прилагане на съществуващото законодателство както и посредством предстоящото въвеждане на подзаконовни нормативни актове напр. наредбата за разделно събиране на био-отпадъците, наредба за третиране на био-отпадъците, които залагат условия и мерки за поетапното постигане на цели по отклоняване на отпадъци от депата.

Извън заложените мерки по намаляване на депонирането на отпадъци, в законодателството са заложили и различни нормативни изисквания, които целят превенция на образуването на отпадъци, както и постигането на по-високи резултати при рециклирането и оползотворяването на отпадъците.

Сред основните направления в управлението на отпадъците са подобряване функционирането и ефективността на системите за разделно събиране на отпадъците, изграждането на инсталации за предварително третиране и оползотворяване, които да послужат като основа за поетапното въвеждане на диференцирани такси за битови отпадъци, изчислени на базата на реално генерирани от населението количества. Един от основните акценти следва да бъде именно разработване, въвеждане и подобряване на различните икономически инструменти при управление на отпадъците.

Това от една страна обуславя пряко икономическия аспект на управлението на отпадъците и от друга води до устойчиви тенденции при намаляване на депонираните количества, което в екологичен аспект ще допринесе до постигане на заложените мерки за намаляване на емисиите на ПГ в рамките на хоризонт 2020.

Сред основните направления в съвременното управление на отпадъците, освен технологичните и нормативни аспекти на третирането на отпадъци (изграждане на инсталации, съвременни депа, нормативно ограничаване на депонирането), приоритет е и ресурсната ефективност, която е необходимо да се изследва комплексно, не само в индустриален и производствен аспект, но и в корелация с генерирането на отпадъци като по-този начин се цели изграждането на кръгова икономика. Основните усилия следва да бъдат насочени към сферата на производството и услугите като се стимулира разработването и внедряването на иновационни решения както по отношение на технологиите, които довеждат до намаляване на използваните количества суровини и на генерираните производствени отпадъци, така и по отношение на използването на алтернативни суровини или на отпадъците като пряка суровина в разнообразни алтернативни приложения.

Все повече намаляването на депонирането на отпадъци, както и третирането на отпадъчни води и изгарянето на отпадъци, водещи до отделянето на емисии от ПГ следва да се разглеждат като съпътстваща цел, поставяйки като приоритет ресурсната ефективност, повторната и алтернативната употреба на отпадъците, които биха имали много по-голямо значение за икономическия растеж в дългосрочен план, водейки едновременно до редуциране на емисиите. Икономическата оценка на сектор отпадъци води все повече до необходимостта от осигуряване на пазар за рециклируеми суровини и насочване на дейностите по рециклиране на отпадъците към съвременни и иновативни приложения както в технологичен така и в икономически аспект.

Целенасочената политика по етапното придвижване нагоре по нивата на йерархията на отпадъците от обезвреждане към превенция, предоставя възможности за разработване на цялостна хоризонтална политика, обвързваща отделните сектори на индустрията, високи технологии и образование.

Всички предизвикателства на устойчивото развитие са част от интегрираната индустриална политика. Различните сектори изискват специфичен подход, съобразен с

нуждите на всеки от тях. От ключово значение е развитието на промишлеността за справяне с изменението на климата, здравеопазването, застаряването на населението. Една конкурентоспособна преработваща промишленост може да осигури ресурси и много решения, за решения на основни въпроси пред обществото.

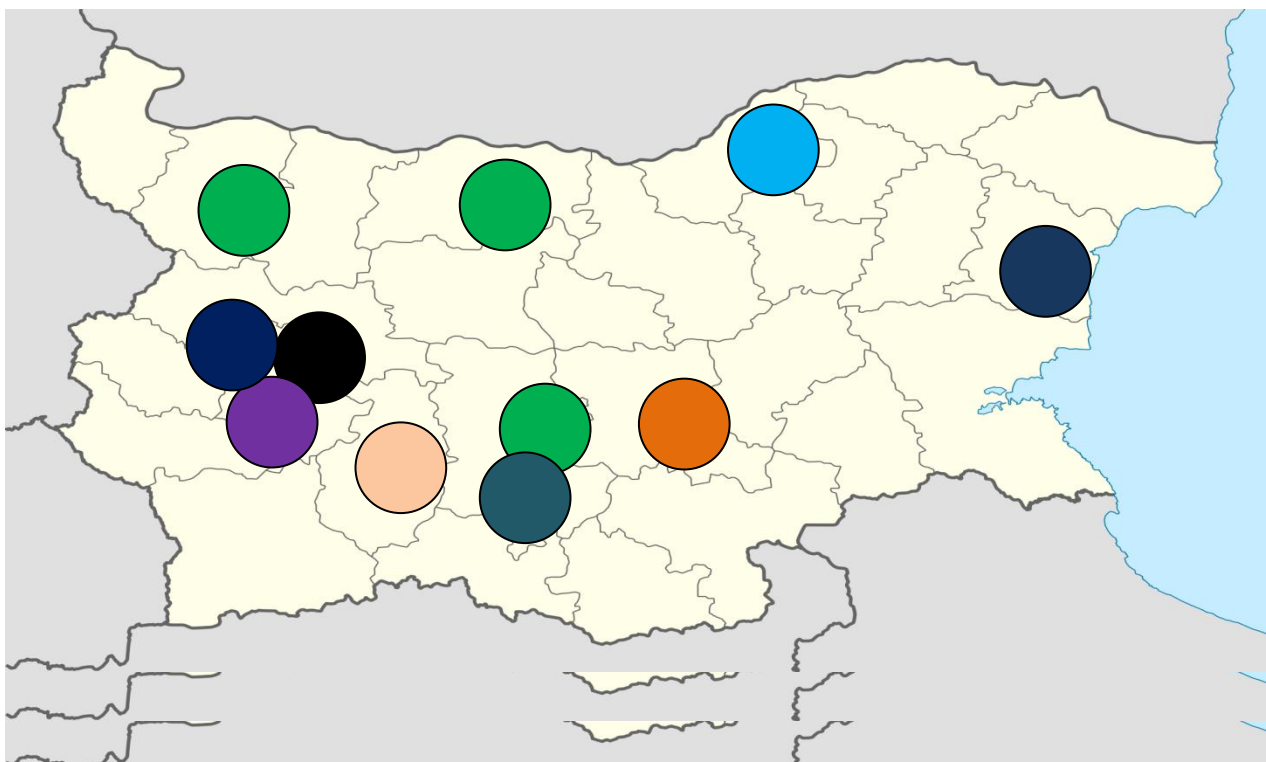
Сектори с потенциал за растеж, за решаване предизвикателствата на устойчивото развитие

Всички предизвикателства на устойчивото развитие са често от интегрираната индустриална политика. Различните сектори изискват специфичен подход, съобразен с нуждите на всеки от тях. От ключово значение е развитието на промишлеността за справяне с изменението на климата, здравеопазването, застаряването на населението. Една конкурентоспособна преработваща промишленост може да осигури ресурси и много решения, за решения на основни въпроси пред обществото.

От анализите на Световна банка, АТ Kearney и вътрешни анализи, правителството идентифицира следните сектори с потенциал за растеж: мехатроника, ИКТ, транспорт и логистика, земеделие и ХВП, здравеопазване, креативни индустрии, автомобили и компоненти, и по-традиционни сектори, като туризъм, производство на мебели, текстил и шивашка индустрия. Систематизирана и анализирана е информацията по отношение на регионалното разпределение и специализация, с цел идентифициране на общините, градовете за целенасочено въздействие.

Клъстерна политика ще повлияе на регионалното разпределение и специализация на тези сектори, както е посочено в Фиг. 5. Приоритетните сектори ще бъдат насърчавани чрез Центрове за координация.

Фигура 5: Концентрация на клъстерите в България

Сектор		Центрове за координация
	Земеделие и ХВП	<i>Агро-тех парк Пловдив Агро-тех парк Плевен Агро-тех парк Враца</i>
	ИКТ	<i>София тех парк</i>
	Автомобилостроене и машиностроене	<i>Координационен център Русе</i>
	Туризм	<i>Координационен център Варна</i>
	Творчески услуги и НИРД	<i>Координационен център София</i>
	Текстил, облекло, дизайн	<i>Център за мода и облекла Асеновград</i>
	Транспорт и логистика	<i>Карго-терминал Стара Загора</i>
	Електроника и Електротехника	<i>Мехатроник парк Божурище</i>
	Медицински туризм и дългосрочни здравни грижи	<i>Център за координация</i>

Източник: Презентация на МИЕТ, април 2013 г.

Мехатроника

Повече от 50 процента от продукцията на сектора се изнася⁵⁰, значителна част за пазарите на Германия и Италия. Това е много положителна тенденция, но създава силна зависимост от международните пазари за бъдещ растеж и поради тази причина секторът беше силно засегнат от кризата в Европа.⁵¹ Друга негативна тенденция по време на същия период е увеличаващата се възраст на служителите в сектора - почти 55 процента от служителите са на повече от 45 години. Намаленият брой на студенти в инженерните специалности и по-ниското качество на инженерното образование в резултат на кризата се превръщат в основни проблеми за сектора. Секторът е доминиран от малки играчи с незадоволително ниво на интеграция във веригите на стойността и на сътрудничество между бизнесите. Това пречи на по-мощните проекти и на навлизането в пазарни сегменти с по-висока добавена стойност. Секторът може да се възползва от държавна подкрепа, за да възпроизведе устойчивите модели на успешните клъстери като електромобили и хидравлични компоненти, например, както и да гарантира устойчивостта на успешните пилотни проекти.⁵²

Машиностроене

Машиностроителният сектор в България е фокусиран върху износа⁵³, като дялът на сектора е близо 15 процента от общия износ на страната. Повече от 50 процента от продукцията на сектора се изнася⁵⁴, значителна част за пазарите на Германия и Италия. Това е много положителна тенденция, но създава силна зависимост от международните пазари за бъдещ растеж и поради тази причина секторът е уязвим и силно зависим от тенденциите на световния и на европейския икономически пазар.

Секторът беше силно засегнат от кризата в Европа - заетостта спадна от около 132000 през 2008 г. до по-малко от 114000 в края на 2009 г. като тенденцията

⁵⁰ Най-доходоносните подсектори са на електронните компоненти и на електрическите домашни уреди.

⁵¹ Заетостта спадна от около 132,000 през 2008 г. до по-малко от 114,000 в края на 2009 г. като тенденцията продължава

⁵² Примерите включват енергоспестяващи LED технологии, хидравлични компоненти, електроника за автомобилната промишленост, прецизно инженерно оборудване.

⁵³ Според Клъстерната обсерватория на ЕС, централно западният и североизточният регион на България са сред топ 20 в производството на машини в ЕС.

⁵⁴ Най-доходоносните подсектори са на електронните компоненти и на електрическите домашни уреди.

продължава. Друга негативна тенденция по време на същия период е увеличаващата се възраст на служителите в сектора, където делът на по-младите работници (под 24 години) спадна от 5.4 на 4.6 процента – загуба на около 1500 млади работници. Почти 55 процента от служителите са на повече от 45 години. Намаленият брой на студенти в инженерните специалности и по-ниското качество на инженерното образование в резултат на кризата се превръщат в основни проблеми за сектора.

Секторът се характеризира със ниска патентна активност. Новите области с най-голяма интензивност на иновациите в машиностроенето (на база брой патенти) са двигателите с вътрешно горене и електрическите генератори. Местните изследователи са разработили над 50 иновативни продукта или услуги, повечето от които са част от проект и не са патентовани. Потенциалът за научни изследвания и иновации в машиностроителния сектор в България е висок, но слабостите на образователната система и липсата на финансови ресурси, представляват пречки за реализацията на този потенциал.

Електроника

България има силни традиции в производството на авточасти, но никога не е била основен регионален или глобален производител на транспортно оборудване. Страната, обаче, е привлякла известни инвестиции от големите европейски компании в сектора. В България, обаче, съществува зараждащ се клъстер за автомобилно производство, който привлича интереса на мултинационалните компании, най-вече по отношение на сглобяването на автомобили и производство на автомобилни принадлежности. Редица местни и международни компании (като Джонсън Контролс, ЕПИК Електроник Асембли, Монтюпе и др.) произвеждат електронни компоненти за големи марки като БМВ и Ауди. Съществува и известен брой местни компании, които произвеждат успешно компоненти за електромобили и мотори за европейския пазар.

Секторът се развива на базата на екосистема от мултинационални и местни фирми. В момента има редица големи международни компании като Сименс, Шнайдер Електрик, Хюндай Хеви Индъстрис, Либхер, и АВВ, които са избрали България като дестинация за осъществяване на бизнес в Източна Европа. Най-значимите от гледна точка на приходите сегменти в сектор електроника са електронните компоненти, битовите електроуреди, електрическите двигатели, генератори и трансформатори, както и различни видове електронни и електрически проводници и кабели.

Секторите са доминирани от малки играчи с незадоволително ниво на интеграция във веригите на стойността и на сътрудничество между бизнесите. Това пречи на по-мощните проекти и на навлизането в пазарни сегменти с по-висока добавена стойност. Поради тази причина, секторът може да се възползва от държавна подкрепа, за да възпроизведе устойчивите модели на успешните клъстери като електромобили и хидравлични компоненти, например, както и да гарантира устойчивостта на успешните пилотни проекти⁵⁵. Финансирането от ЕС може да бъде използвано за належащата модернизация на техническата инфраструктура, както и за стимулиране на научните изследвания и насърчаване на разпространението на технологиите и иновациите чрез разработване на иновативни продукти и технологии.

Регионална специализация

Компаниите от сектор машиностроене и електроника присъстват на много места в страната. Най-важните центрове на машиностроенето западнаха след 1989 г. заради

⁵⁵ Примерите включват енергоспестяващи LED технологии, хидравлични компоненти, електроника за автомобилната промишленост, прецизно инженерно оборудване.

фалирането на водещи производители на електрокари и уреди за домакинството. В момента производството е концентрирано в следните области:

- Пловдив – битови електроуреди
- Габрово – матрици и подеминици;
- Стара Загора – машини за хранително вкусовата промишленост и металообработване;
- Казанлък – хидравлични машини;
- Варна, Русе, Бургас – строителство или ремонт на кораби и плавателни съдове;
- Сливен – металообработващи машини;
- Панагюрище – прецизна оптика и електроника;
- Силистра – дървообработващи машини;
- Шумен – строителство на транспортни съоръжения.

Според европейската обсерватория за клъстерите, регионите Западно-Централен и Североизточен се нареждат сред 20-те водещи региони за производство на машини. Най-силна специализация има в Североизточния регион с фокус върху строителството и ремонта на кораби и лодки:

Някои клъстери в сектора също се развиват добре и могат да служат за пример за успешен растеж и сътрудничество:

- **Клъстер Мехатроника** - Местните фирми от този сегмент си сътрудничат с водещи компании от Обединеното кралство и Германия. Фокусирайки се върху специализирани пазарни ниши, клъстерът прави пробив на регионалния пазар като по този начин постига засилена устойчивост на бизнеса и намален риск по отношение на отрицателните тенденции в Европа. На 6 септември 2012 Международният пловдивски панаир награждава SPESIMA GmbH - една от водещите фирми в клъстера – със златен медал и диплом за експоната "Серия специализирани работи "MPS" за автоматизация на леярски машини".

- **Клъстер Електромобили** – съществува добро развитие в избрани специализирани ниши в цялостния сектор електромобили. Този клъстер представлява някои от най-големите местни фирми и насърчава сътрудничеството с водещи глобални компании. В резултат от това развитие, е разработен успешен прототип на първата българска зарядна колонка; процесът на патентоване вече приключва и продуктът скоро ще бъде готов за масово производство.

Силни страни	Слаби страни
<p>Силна експортна ориентация и успехи на пазарите на Западна Европа, Близкия Изток и ОНД</p> <p>Присъствие на успешни международни компании, предоставящи технологичен трансфер и разпространение, което може да стимулира следващото ниво на растеж, основан на иновациите</p> <p>Успешни пилотни клъстери, които разработват продукти в пазарните сегменти с най-висока добавена стойност, напр. автомобилни части и електроника, електромобили, LED осветление, хидравлика</p>	<p>Застаряваща работна сила</p> <p>Намаляващ брой студенти в инженерните специалности и девалвиращо качество на образованието в тези специалности.</p> <p>Ниско и не особено ефективно изразходване на средствата за научни изследвания (измерено по броя на патентите)</p> <p>Обучението в инженерните специалности има нужда от осъвременяване</p>

Възможности	Заплахи
<p>Съществуват ключови области, в които България е силно конкурентоспособна (прецизна електроника, LED осветление, хидравлика), където с целенасочена подкрепа има потенциал да се постигне специализация в пазарни ниши и включване в глобалната верига на стойността, чрез партньорство с водещи компании</p> <p>Допълнително въздействие върху различни възможности за сътрудничество с ключови центрове за научни изследвания от ЕС и извън него, с цел развитие на местния капацитет за научни изследвания и увеличаване на усвояването на технологиите</p>	<p>Увеличаващата се конкуренция от Азия поради остарялата технологична инфраструктура и оборудване, които намаляват конкурентните предимства, свързани с близостта до големите пазари, ниските данъци и ниските разходи за труд чрез изключително високи разходи за енергия и водни ресурси</p>

Фармацевтична промишленост

В България фармацевтичната промишленост се е променила значително от 1990 г. насам - от напълно вертикално интегриран сектор, който участва в разработването, производството и лицензирането на патентовани лекарства, към производствен център, който се фокусира основно върху генерични фармацевтични продукти и се сблъсква с нарастващата конкуренция от чуждестранни мултинационални компании и производители на продукти с широко приложение. Като цяло, употребата на лекарства в България е нараснала повече от три пъти от 2000 г. насам. Консолидацията обаче е довела до пазарни взаимодействия/синергии чрез постъпателна и обратна интеграция и стратегически партньорства на местно и международно равнище.

Бързо развиващият се фармацевтичен сектор се характеризира със сравнително икономична и висококачествена продукция на конкурентни цени, без високо ниво на разходи за научни изследвания и иновации. Секторът се възползва от значителни инвестиции от страна както на български, така и чуждестранни производители за подобряване на производствените възможности и модернизация на съоръженията, за да се използва конкурентното предимство на силните традиции и географската близост до пазарите в Близкия изток и ОНД. Актавис и Софарма изнасят значителни количества генерични лекарства за Русия и страните от ОНД, което може да е сигнал за повратен момент в тяхната регионална конкурентоспособност. Най-големите вносители на български лекарства са Русия (27 % от общия износ), Румъния (11 %), Хърватска (8%), Украйна (7%), Германия (6%), и Сърбия (6%).

Производството в България се фокусира върху генерични лекарства, което е един от най конкурентните сектори в Европа. Тези лекарства заемат 50 на сто от дяла на обема и само 18 процента от дяла на стойността на европейската фармацевтична индустрия според Европейската асоциация на генеричните лекарства (EGA). В сектора в Европа работят 150,000 души (около една четвърт от всички заети във фармацевтичната индустрия) в повече от 1,000 компании. Генеричните лекарства, които те произвеждат, носят около 30 млрд. евро спестявания годишно в ЕС-27.

Въпреки това, тъй като пазарът на генерични лекарства среща силна конкуренция от производителите в Азия, растежът на сектора зависи от разширяването му към пазарни сегменти с по-висока добавена стойност: разработване на нови лекарства, лекарствени компоненти и иновативни системи за доставки и технологии. Всички тези области са

силно инвестиционно интензивни и е малко вероятно фармацевтичните фирми да навлязат в тях без целева държавна подкрепа от фондовете на ЕС.

Регионална специализация

Производството на фармацевтични продукти е силно концентрирано на пет места – Дупница, Разград, София, Троян и Варна, а търговските представителства на мултинационалните компании са концентрирани главно в София. По отношение на секторната специализация, увеличаващият се потенциал за научни изследвания може да се фокусира върху разширяване на клиничните изпитвания и веригата на стойността във фармацевтиката в България.

<p style="text-align: center;">Силни страни</p> <p>Силни традиции във фармацевтичните изследвания и производството на лекарства, добра база за медицински изследвания, висококвалифицирани специалисти</p> <p>Местни фармацевтични компании с модерно производствено оборудване, съобразено с изискванията на ЕС, които имат успех в износа на генерични лекарства</p> <p>Потенциал за иновации и сътрудничество за научни изследвания с международни партньори за производството на нови лекарства и лекарствени форми и свързаните с това ранни клинични изследвания, като се възползват от присъствието на мултинационални фармацевтични компании</p> <p>Голям обем на износа към пазарите на Западна Европа, Русия и ОНД, и Близкия Изток</p>	<p style="text-align: center;">Слаби страни</p> <p>Слабо сътрудничество между фармацевтичните компании, организациите за медицински изследвания и университетите</p> <p>Ограничено финансиране на научните изследвания от национални инструменти и неефективно използване на финансовите ресурси на ЕС</p> <p>Ограничен опит в научни изследвания, свързана с разработка на нови лекарства и клинични изследвания на ранен етап</p> <p>Ограничени контакти на българската изследователска мрежа с европейски изследователски платформи и недостатъчен обмен на знания и информация</p>
<p style="text-align: center;">Възможности</p> <p>Проучване на съществуващите пазари за генерични лекарства в Западна Европа, Русия и ОНД, и Близкия Изток за износ в пазарния сегмент с по-висока добавена стойност: нови лекарства и лекарствени форми, системи за доставка на лекарствени съставки до пазарите</p> <p>Квалифицираните изследователи и добре развитата медицинска база за научни изследвания в болниците е възможност за включване във всички етапи на клиничните изследвания за разработка на нови лекарства, лекарствени форми и системи за</p>	<p style="text-align: center;">Рискове</p> <p>Силна зависимост от генерични лекарства - конкуренцията на азиатските фирми в сегмента генерични лекарства може да окаже негативно влияние върху сектора</p> <p>Силно регулиране на бизнеса/сериозни бариери пред навлизането на нови генерични продукти на пазара</p> <p>Липса на прозрачни разпоредби и процедури за клиничните проучвания</p> <p>Неформална конкуренция от трети страни, паралелен внос на генерични продукти</p> <p>„Изтичане” на висококвалифицирани изследователи, които участват в партньорства за научните изследвания, поради ниското ниво на заплащане в</p>

Хранително-вкусова промишленост

Хранително-вкусовата промишленост има значителен дял от икономиката и е с най-голям дял в производството по отношение на заетостта и приходите. Всички сегменти на сектора са доминирани от внос, като с най-голям дял са месо, птиче месо, плодове и зеленчуци, и органични продукти.

България има силни традиции в изследването на храните, добре развита образователна система и много изследователски организации и университети, свързани с международни партньори. Страната разполага с високо квалифицирани изследователи, които се радват на значително ниво на мобилност (особено младите), както и увеличаващи се възможности за участие в международни програми в областта на храните и здравето в резултат на членството в ЕС. Заплатите на специалистите в системата на образованието и науката са много ниски, което действа демотивиращо и е една от причините за преместването на квалифицирания персонал в по-големите градове и в чужбина. Освен това, сътрудничеството между научно-изследователските организации и индустрията е слабо, с неефективен обмен на информация и ограничено взаимодействие. В този контекст е наложително да се преодолее пропастта между научните изследвания и пазара чрез целеви интервенции.

Регионална специализация

Различните региони в България имат високо ниво на специализация в производството на основна селскостопанска продукция, но много ограничена специализация в дейностите свързани с преработката с висока добавена стойност и интензивността на иновациите. По-голямата част от компаниите в сектора, които произвеждат и основни, и продукти с добавена стойност са базирани в южната половина на страната.

Силни страни	Слаби страни
<p>Силни традиции в изследователската работа за храните, висококвалифицирани изследователи, отлични изследователски организации и установени партньорства с международни институции за изследвания на храната и здравето.</p> <p>Високи стандарти на качество на храната</p> <p>Добре развити мрежи за транспорт и дистрибуция</p> <p>Достъп до пазарите на ЕС, традиционно присъствие на пазарите в Русия, ОНД и Близкия Изток</p>	<p>Ниско ниво на научни изследвания и иновационна интензивност</p> <p>Слабо сътрудничество между бизнесите в сектора, университетите и изследователските организации</p> <p>Остаряло оборудване и технологии, които са причина за високи разходи на енергия и вода</p> <p>Неефективна верига на доставките заради многобройните посредници</p> <p>Ограничен обмен на информация между изследователските организации и индустрията</p>
Възможности	Рискове
<p>- Достъпът до пазара на ЕС и традиционните пазари в Близкия Изток и ОНД е възможност за</p>	<p>- Производителността е по-ниска в сравнение с тази в други страни-членки на ЕС</p>

<p>разширяване на пазара и пропорционално увеличение</p> <ul style="list-style-type: none"> - Растящото търсене на продукти с висока добавена стойност както на експортните, така и на вътрешните пазари - Използване на средства от ЕС за технологично модернизиране, логистични центрове и маркетинг 	<ul style="list-style-type: none"> - Силното обезлюдяване на селските райони води до липса на работна ръка в тези райони - Ограничения на достъпа до финансиране, заради финансовата криза в ЕС - Увеличение на цената на суровите продукти и на оборудването
--	--

ИКТ сектора в сферата на предприятията

Секторът на ИКТ в България е много жизнеспособен и демонстрира постоянен ръст дори по време на криза. Секторът има значителен потенциал за иновации и експортно-ориентиран растеж. Равномерно е разделен на три основни дяла: телекомуникации⁵⁶, които допринасят за 73% от приходите, компютърно програмиране с 14 % от приходите, и консултантски и информационни услуги със съответно 6 % от приходите. От 2006 г. насам, приходите на сектора нарастват с 14% на година, а печалбите – с 83 %. Износът на ИКТ стоки и услуги е нараснал 14 пъти от 2005 г. В момента, ИКТ има 47 % от общия износ на бизнес услуги⁵⁷, а средната стойност, създадена от служител е била 45700 лева през 2010 г., което е три пъти повече от средното в национален мащаб за всички индустрии (16800 лева на глава от населението).

ИКТ е секторът, който има най-висок иновационен интензитет от всички сектори с регистрирани патенти (90 % от всички български патенти за периода 2001-2010 г.), както и с най-големия брой български проекти за научни изследвания финансирани по Седмата рамкова програма на ЕС (РП7). Софтуерът, хардуерът, телекомуникациите и ИТ услугите заедно са отговорни за почти 70 процента от българските международни патенти, а броят на патентите се е увеличил значително от 2004 г. насам. През 2012 г., 18 от 23 издадени патенти са в областта на ИКТ. Най-много патенти има при обработката на данни, цифровата обработка, разработването на софтуер и цифровите комуникации.

България е призната за добра дестинация за аутсорсинг и офшорни дейности. В страната вече успешно работят водещи международни компании в сектора със споделени или управлявани центрове за ИКТ услуги. Освен научни изследвания и центровете за аутсорсинг на бизнес процеси (АБП) на ключови международни компании, много от които имат отдели за научни и приложни изследвания, има и голям брой местни МСП.

Въпреки това, по отношение на приноса си към БВП и нивото на ПЧЕ българският ИКТ сектор все още много изостава от този в останалите страни на ЕС. На него се дължат само 5% от БВП - по-малко от Унгария и Словакия; той привлича по-малко ПЧИ от Румъния и Чехия. Необходими са значителни промени в политиките и целенасочена подкрепа, за да може ИКТ да се превърне във водещ двигател на растежа.

Регионална специализация

Секторът се състои от фирми с различни размери и специализация. Големите компании са отговорни за заетостта на една трета от работещите в индустрията. София е центърът на ИКТ сектора, където са съсредоточени повече от 85 процента от служителите.

⁵⁶ Мобилтел, Космо България Мобайл, и БТК са трите основни играчи със съответно 28, 20 и 6 процента от приходите.

⁵⁷ Broadband Quality Score 2009 (BQS); Invest Bulgaria Factsheets, InvestBulgaria Agency, 2011.

Зааетостта е сравнително равномерно разпределена сред трите подсектора на ИКТ, но телекомуникациите допринасят за 73 процента от приходите.

В сектора се наблюдава силна концентрация. Компаниите с най-големи приходи са от сегмент телекомуникации и генерират повече от 50 процента от всички приходи за ИКТ сектора. Мобилтел, Космо България Мобайл, и БТК са трите основни играчи с 28, 20 и 6 процента от приходите. Мобилтел генерира 43 процента от всички приходи в сектор телекомуникации, следван от Космо България Мобайл с 31 процента. Много от пазарните лидери в ИКТ, особено в под-сектор софтуер, са мултинационални компании вкл. Oracle, SAP, IBM, и HP.

Сегментът ВРО (кол центрове и центрове за услуги) е много добре развит, до голяма степен заради присъствието на гигантите в ИТ - HP и IBM. Пазарният лидер в този сегмент - Hewlett Packard Global Delivery Business Center – генерира 2.14 процента от всички ИКТ приходи и повече от 36 процента от приходите за информационни услуги като обслужва регион Европа, Близък Изток и Африка. Има и няколко местни фирми, които също се развиват добре и предлагат продукти и услуги, които имат глобален успех.

<p style="text-align: center;">Силни страни</p> <p>Висока стойност за служител; много над останалите сектори</p> <p>Добър потенциал за научни изследвания като се вземат предвид патентите в ИКТ и ИКТ проектите по 7-ма РП</p> <p>Активно присъствие на водещи мултинационални компании, като повечето от тях имат центрове за научни изследвания и центрове за АБП в страната.</p> <p>Бързо увеличаване на приноса на местните фирми в пазарните сегменти с най-висока добавена стойност</p> <p>Добре развита ИКТ инфраструктура и високоскоростен широколентов пренос.</p>	<p style="text-align: center;">Слаби страни</p> <p>Разходи за научни изследвания под средното, неефективно изразходване на средствата</p> <p>Неефективна система за защита на правата на интелектуална собственост, особено за иновации в услугите и бизнес процесите</p> <p>Липса на кадри, които съчетават технически познания с бизнес и 'меки' умения</p> <p>Изтичането на мозъци в сектора се увеличава поради сравнително ниското заплащане (от глобална гледна точка)</p>
<p style="text-align: center;">Възможности</p> <p>Малък, но нарастващ вътрешен пазар, достъп и присъствие на световните пазари</p> <p>Електронното-управление ще стимулира допълнително иновациите и растежа</p> <p>Възможности за усвояване на технологии чрез преки чуждестранни инвестиции</p> <p>Знанията и мрежите на диаспората в тази област могат да създадат възможности за развитие с по-висока добавена стойност и използване на капацитета в глобален мащаб</p> <p>Възможностите за развитие на АБП, научни изследвания и центрове за обработка на данни са значителни. ИКТ клъстера може да се развива и извън</p>	<p style="text-align: center;">Заплахи</p> <p>Зависимост от чуждестранни компании за патенти</p>

София

Има ключови области, където ИКТ способностите в страната са много конкурентоспособни на глобално ниво (семантика и др.) и могат да станат основа за развитие на Центрове за компетентност

Творчески индустрии

Творческите индустрии са доминирани от микро и малки фирми с 10 или по-малко служители. Големият бизнес е представен в медийната, печатната и софтуерната индустрии. Постепенно нараства делът на тези индустрии, като заетите са в размер на около 200000 (5 % от делът на заетите в икономиката) и произвеждат около 5 % от БВП. Въпреки негативния ефект от световната финансова криза, тези индустрии в България успяват да задържат своите служители, като дори има растеж след 2010 г. на заетите във филмовата и графичната индустрии. Творческите индустрии успяват да реинвестират своята печалба в нови иновативни проекти за развитие на продукти и развитие на капацитета и уменията на своите служители.

Регионална специализация

Творческите индустрии в България успяват да насърчават интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж чрез подпомагане разпространението на иновационни практики. Повече от половината от бизнеса е концентриран в София, а останалата част е концентрирана в Пловдив, Варна, Бургас, Стара Загора и Русе. Съществуват и няколко малки клъстера, които поддържат мрежа от 10 партньора в тези общини.

Силни страни

- Динамично развиващ се сектор
- Високо ниво на културата на привличане на инвестициите в нови технологии и увеличаване на уменията на служителите в индустриите
- Богато културно наследство
- Жизнен вътрешен пазар и много висок лост на интернационализация
- Достъп до пазарите на ЕС, традиция и присъствие на пазарите в Русия, ОНД и Близкия изток

Слаби страни

- Слабо приложение на правата за интелектуална собственост (ПИС)
- Слабо познание и умения за управление на ПИС
- Сравнително ограничен достъп до финансиране от частния сектор на предприемачите Много слаба популярност на финансирането от Структурните фондове на ЕС и слаб капацитет за достъп до финансиране от такива инструменти Слабо сътрудничество между научни изследователи и бизнес

Възможности	Заплахи
<ul style="list-style-type: none"> - Увеличаване на правата върху интелектуалната собственост - Разработване на бизнес модели - Радикално подобряване на достъпа до финансиране, включително и чрез фондовете на ЕС - Насърчаване формирането на клъстери и създаване на креативни инкубатори и центрове 	<ul style="list-style-type: none"> - Нарушенията на правата за интелектуална собственост - развитието на сектора заобикаля регулаторната рамка за бизнеса - Създаване на монополи и картели де факто в някои от секторите на индустриите - Повишаване на "изтичане на мозъци", поради неконкурентна компенсация на творчески талант и ограничаване креативността чрез облагодетелстване на техническото изпълнение

ПРИРОДНИЯТ КАПИТАЛ, ИЗТОЧНИК ЗА ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

Днес, 16.6% от европейските работни места са непряко свързани с природните дадености, а други 6.7% са пряко свързани и 2.6% са предимно основани на природни дадености⁵⁸. Управлението на природните дадености по устойчив начин може да помогне за осигуряване на по-дългосрочна трудова заетост и европейската „Стратегия за биоикономика“⁵⁹ признава важността на такъв управленски подход. Тя подкрепя развитието на интелигентно устойчиво фермерство, рибарство и аквакултури и предполага, че инвестициите в екосистеми и зелена инфраструктура предлагат силна икономическа възвращаемост. Те могат да бъдат постигнати чрез засилване, например, на местната индустрия за екотуризъм, развиване на медицинското лечение и производството на биолекарства, както и създаване на условия за устойчиво земеделие.

Природните дадености на един регион могат да бъдат основата за развитието на иновативни устойчиви решения и бизнес инициативи, които могат да допринесат за интелигентна специализация.

Иновативното използване на природни дадености е основата за нови устойчиви икономически дейности, които допринасят за интелигентна специализация и развитие на биоикономика. Този подход изисква иновативни идеи и решения, които често се основават на изследвания и разработки.

Стратегията „Европа 2020“ изисква биоикономиката да стане ключов елемент в постигането на интелигентен и зелен растеж в Европа. Стратегията на ЕС за биоикономика и неговият план за действие целят да проправят път към по-иновативно, ресурсно ефективно и конкурентно общество, което приравнява безопасността на храната с устойчивото използване на възобновяемите ресурси за индустриални цели, докато гарантира защита на околната среда.

Всеки регион трябва да извлече полза от своите природни дадености. Но всички мерки трябва да използват иновативни методи и идеи и да разчитат на възобновяеми, а не на изчерпаеми ресурси.

Необходимо е опазването на околната среда и природното богатство на селските райони. Следва да се преустанови унищожаването на ценни полуестествени местообитания заради използването на дренажни системи, оранта, изграждането и употребата на торове, пестициди; замърсяване на почвата и подпочвените води; деградацията на почвената структура на обработваемите земи; високия риск от

увреждане на горите при природни бедствия; незачитането от страна на собствениците на земя на високата природна стойност на земята и устойчивото земеползване.

Туризъм

Туризмът, разглеждан като отделен сектор на националната икономика, нуждите от интервенции по отношение на конкурентоспособната и иновативна среда не се различават особено от тези на другите тук споменати сектори. Мултидисциплинарната характеристика на туризма обаче поставя специален акцент върху необходимостта от баланс при съчетаване на хоризонталните елементи, определящи динамиката на иновационната среда в икономиката ни като цяло.

С оглед на действителното състояние на българския туризъм, а и в подкрепа на приоритетите на Стратегия „Европа 2020“, наред с общите дефицити на секторните среди, следва да се имат предвид някои основни проблеми, изведени в окончателния доклад към „Анализа на териториалното развитие на туризма“ (2011)⁵⁸:

По отношение на иновационната рамка, особено внимание изискват следните направления:

- Управление на човешките ресурси (квалификационни и преквалификационни програми, цялостни програми за заетост...);
- Управление на околната среда (енергийна ефективност и ВЕИ, третиране на отпадъци и отпадни води);
- Управление на продукта/маркетингови политики (специализация, разнообразяване, управление на контакта с клиента...)
- модернизиране на информационно-технологичното осигуряване,
- развитие на политики за интегрирано управление на маркетинга („съвместен“ маркетинг“, партньорски мрежи).
- Управление на финансите (източници на финансиране, инвестиционни политики, реинвестиция...).

Следователно, а и доколкото конкурентоспособността на сектора се определя и от баланса в регулаторната/законодателната рамка, налице е подчертана нужда от осъвременяване на инструментите за координация и управление на туризма по територията на страната.⁵⁹ С това се поставя акцент върху необходимостта от интегриране на вертикалните и хоризонталните структури за реализация на националните и регионалните приоритети (чрез областни или регионални стратегически планове и документи).⁶⁰

Същественят потенциал за регионите се състои в алтернативните форми на туризъм. Според проучване⁶¹ проведено през 2010 г., селският туризъм остава най-

⁵⁸ „Анализ на териториалното развитие на туризма. Окончателен доклад“, 2011 г., София.

⁵⁹ „Анализ на териториалното развитие на туризма. Окончателен доклад“, 2011 г., София.

⁶⁰ Докладът отправя препоръки по отношение на практическата необходимост от нова политика на координация и управление на туризма по територията на страната, системния мониторинг на динамиката на туризма и в частност на териториалното развитие на туризма, териториалната организация и формиране на туристически макроструктури, управлението, основано на резултатите от анализ **на регионалната ефективност**, човешките ресурси, селищната мрежа и териториалното развитие на туризма, финансирането и инвестициите за осъществяване на туристически дейности, нормативната база, информационното осигуряване и местоположението на туристическа дестинация България. (стр. 430-444).

⁶¹ По поръчка на Министерство на икономиката, енергетиката и туризма, 2010 г.

предпочитаната форма на алтернативен туризъм (33.2%), следван от планински туризъм (18.4%), спа туризъм (16.8%), еко-туризъм (14.9%) и културен туризъм (7.5%). Поради тази причина, в Националната стратегия за устойчиво развитие на туризма е предвидено:⁶²

- увеличаване дела на специализираните видове туризъм - разработване и утвърждаване на нови туристически продукти (културно-исторически, балнеология – СПА и уелнес, здравен, еко и селски туризъм, религиозен, конгресен, приключенски, голф, яхтен);
- по-широко включване в туристическото предлагане на цялостни, атрактивни и икономически жизнеспособни регионални туристически продукти и дестинации от вътрешността на страната.
- Въпреки нарастващия интерес към алтернативните (специализираните) форми на туризъм местните общности не могат да се възползват от предимствата. Основните бариери за това са:
- липсата на добра инфраструктура за предоставянето на тези видове туризъм - като цяло 75% от туристическата инфраструктура е концентрирана в 7 области, които покриват 8-10% от територията на страната;
- недостигът на качествена информация вътре и извън страната - България все още няма специфичен и разпознаваем облик, който да дефинира привлекателността ѝ от външна гледна точка; недостатъчно е приложен стратегически подход за специализация на България в определени видове туризъм, в които страната има силни конкурентни предимства (културни паметници, пещери, минерални води и др.).

Земеделие – биоикономика

Интервенциите за развитие на **сектор земеделие** отчитат, че по своята същност земеделието е икономически сектор, чиито дейности са най-пряко обвързани с околната среда; то е с потенциал да въздейства на климата чрез отделянето на парникови газове, както и върху качеството на въздуха, водите, почвите и биоразнообразието на България. В същото време земеделието остава сред секторите, чиято конкурентоспособност зависи в най-голяма степен от наличността и качеството на почвите и водите, както и от климатичните характеристики на конкретния район.

Факторите, които имат неблагоприятно/ограничаващо въздействие върху развитието на сектор земеделие, са най-разнообразни и влияят с различна степен:

- общите неблагоприятни тенденции в бизнес средата и качеството на живот, свързани с влошаване на демографските характеристики на селските райони дължащи се на обезлюдяване особено на периферните райони, и застаряване на населението, влошаване на образователното му равнище - особено в районите с концентрация на малцинствата, спад на покупателната му способност и последващо влошаване на средата за развитие на икономическа дейност в услуга на местните потребители, влошаване на

⁶² Специално внимание в политиката за развитие на туризма следва да се отдели на развитието на балнеолечението, профилактичните и лечебни дейности в териториите с потенциал и наличие на минерални води, подходящ микроклимат и продукти за таласотерапия (морска вода, лечебна кал, морска сол и луга, водорасли). Това дава шанс за развитие на центрове за СПА и лечебен туризъм в общините София (Банкя, Горна баня, Овча купел), Бургас, Поморие, Стара Загора, Кюстендил, Сливен, Хасково, Велинград, Девин, Сандански, Хисаря, Вършец, Добринище, Сепарева баня, Павел баня и др. В повечето общини съществуват благоприятни условия за съчетаване на профилактичните и лечебни дейности и за разнообразяване на туристическия продукт и ще направи тези комплекси по-конкурентни на туристическия пазар.

качеството на предоставяните публични услуги, включително тези свързани с предоставянето на модерно образование и здравеопазване;

- достъпа до обучена работна сила, конкурентоспособна в световен план;
- непрекъснато нарастване на цените на енергоносителите, както и на вложенията произведени от изкопаеми горива (например, торове, други химични препарати) отнемат от печалбите на земеделските стопанства и намаляват възможностите им за непрекъснати реинвестиции в средносрочна конкурентоспособност и спазване на изискванията на законодателството;
- раздробената собственост върху земите и трудното постигане на дългосрочно ползване на наети земи за период >5 години; това представлява особен проблем за животновъдните неинтензивни стопанства без собствена земя, които желаят да повишат продуктивността на ползваните пасища; и/или за дребните и полупазарни стопанства желаещи да поемат агроекологични ангажименти при стопанисването на конкретни площи, включително свързани с методите за биологично производство;
- достъпа до капитали, необходими за инвестиции свързани с постигане изискванията на законодателството на ЕС, както и за повишаване мащаба и общата конкурентоспособност на производството включително чрез постигането на енергийна ефективност и ползването на възобновяеми енергийни източници
- достъпа до пазари даващи справедлива цена за произведената според изискванията качествена продукция, и/или продукцията произведена съгласно правилата за биологично производство
- достъпа до информация и знания относно последните технологични постижения, както и начините за допълнително добавяне на стойност вътре в стопанството (включително чрез ползването на ЕЕ и ВЕИ), или чрез стартирането на дейност извън земеделието
- спазването на производствени технологии съвместими с изискванията на конкретни режими в зоните по НАТУРА и/или в зоните определени като чувствителни за целите на прилагане на Водната и Нитратната Директиви

В областта на растениевъдството са налице следните специфични предизвикателства пред развитието на сектора:

- загубата на продукция и обща конкурентоспособност заради климатичните промени и свързаните с тях бедствия и аварии;
- достъпа до подходящи сортове, адаптирани към климатичните промени;
- достъпа до поливна вода, предотвратяваща загуби заради засушаванията, но с нарастваща оскъдност и пазарни цени именно поради настъпващите засушавания;
- неблагоприятните почвено-климатични фактори за развитие на растениевъдството в районите с природни и специфични ограничения;
- ползването на производствени методи и технологии съвместими с опазване на почвеното плодородие и структурата на почвите, опазване от замърсяване на водите, опазване на биоразнообразието и ограничаване емисиите на парникови газове в атмосферата;

Балансираното развитие на земеделието има значителен потенциал да допринесе за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж на икономиката и заетостта на България, и особено в селските райони на страната, които страдат от сравнително по-високи нива на безработица, обща бедност и социално изключване. Възползването от този потенциал може да се осъществи на базата на бързо и организирано реструктуриране на дребните и полупазарни семейни стопанства, произвеждащи в тези земеделски браншове, чиято конкурентоспособност изостава през последните години, и по-точно: в производството на плодове и зеленчуци, на месо и мляко. Тези производства, при подходящите почвени и

климатични условия, могат сравнително лесно да бъдат комбинирани в стопанствата с производството на етерично-маслени и лечебни растения, както и на растения даващи подправки за хранително-вкусовата промишленост и на активни вещества за фармацевтичната промишленост; поради географското си разположение микса от почвено-климатични характеристики, и потенциала за биологично производство, България разполага с конкурентни предимства за тези производства. Постепенно, с увеличаване на своя икономически размер, стопанствата в процес на икономическо реструктуриране ще създадат не само пълна заетост за членовете на семействата, но и ще поддържат работни места за неквалифицирани и квалифицирани работници, техници и инженери в селските райони на страната.

При постигането на синергия на въздействията на ниво стопанство не само ще се увеличи общата им конкурентоспособност заради компенсаторните плащания за работа в райони с природни и други ограничения, или за конверсията към екстензивно или биологично производство, или заради оползотворяването на биомасата за енергийни цели; ще се подобри и начина на управление на водите и почвите, ще намали загубите на вода при поливното земеделие, както и емисиите на парникови газове от селското стопанство в атмосферата; същевременно ще се допринесе и за поддържане на местното биоразнообразието чрез опазване на местните растителни и животински видове. За постигането на благоприятните въздействия на земеделието върху околната среда и биоразнообразието отново ще се ползват в синергия наличните средства по Първи и Втори Стълб на ОСП (ЕФГЗ и ЕЗФРСР). Допълнителна помощ за екологични изследвания и планирането на подходящите дейности, създаването на иновации, трансфера на знания и придобиването на компетентности в селското стопанство ще окажат интервенциите по ЕФРР и КФ.

Горско стопанство

За последните 10 години в сектора на горското стопанство се наблюдава устойчива тенденция в увеличаването на горската площ. Територията, попадаща в горския фонд на страната през 2010 г., е 4.138 млн. ха, от които 3.761 млн. ха са залесени територии, представляващи 34% от територията на страната. В сравнение с 2000 г., когато горската площ е оценена на 3.914 млн. ха, България, както и останалите европейски страни, докладва за стабилно увеличаване на общата горска площ. За периода 1960-2010 г. площта на горите със специално предназначение (в т.ч. защитни гори, рекреационни и гори в защитени територии) нараства от 10.3% на 38.3% от общата площ на горските територии.

Площта на горския фонд в България към 31.12.2010 г. е 4 138 147 ха, от които държавни гори - 3 160 380 ха, частни гори - 451 830 ха, общински гори - 503 694 ха и гори на религиозни организации - 23 243 ха. Общата площ на широколистните гори е 2 615 125 ха - (69.5%), а на иглолистните - 1 145 781 ха (30.5%).

Средната възраст на горските масиви е 53 години или с други думи българската гора е млада гора. През 2010 г. обследването на 2396 иглолистни и 3173 широколистни пробни дървета от 159 пробни площи показва, че преобладават тези, оценени като здрави и слабо увредени по отношение на обезлистване. В международен аспект състоянието на горите в България не се различава съществено от средното за Европа (39 страни). При 19.5% увредени дървета в Европа (от втора до четвърта степен), в България са установени 23.8%, като по-съществена е разликата при широколистните (21.9% в Европа, 31.1% в България), докато при иглолистните разликата е по-малко от 1% (17.6% в Европа спрямо 18.2% в България).

Според данни на Изпълнителната агенция по горите общият запас на горите от горския фонд на страната към края на 2010 г. е 643 млн. куб. м стояща дървесна маса.

Средният годишен прираст от горите е 14.4 млн. куб. м. Добитите количества дървесина през 2010 г. възлизат на около 5.6 млн. куб. м. Национална стратегия за устойчиво развитие на горския сектор в България 2006-2015 г. предвижда през 2015 г. общото количество на добитата дървесина да достигне 7 млн. куб. м, а през 2020 г. съответно 8.5 млн. куб. м. Това е равностойно на 24% ръст на добива през 2015 г. и съответно на 50% през 2020 г. спрямо добитите количества дървесина през 2005 г.

По данни на НСИ през 2010 година в България са използвани почти 5.5 милиона плътни кубически метра необработен дървен материал. От тях са преработени от преработватели почти 101.000 плътни м³ и са експортирани около 50,000 плътни м³. Над 2,2 милиона плътни м³ са били използвани като дърва за горене, от които малко над 16.000 м³ са били преработени от преработватели и почти 20.000 м³ са били експортирани.

Горското стопанство и свързаните дърводобивна и дървопреработваща промишленост на България са със значително по-нисък потенциал за създаване на допълнителна заетост и икономически растеж отколкото селското стопанство. Дейностите в горскопромишления сектор са възпрепятствани във връзка с високите цени на дървения материал, дължащи се на малката гъстота на горски пътища, както и на липсващия достъп в горите. България изнася сравнително малко необработена дървесина. Горският отрасъл зависи все повече от достъпа до запаси на суровина, което отговаря на международно приетите стандарти за устойчиво управление на горите. Европейският пазар на дървесни продукти (хартия, нарязана и обработена дървесина, талашит, шперплат, и т.н.) се съобразява все повече с потребителското търсене на сертифицирани продукти. В известен смисъл, навлизането на европейските пазари изисква производство на дървесни продукти от сертифицирани доставки.

Българските гори имат огромна консервационна стойност поради тяхното биологично разнообразие, релеф и разпространение. Състоянието на българските гори пряко влияе върху климата и водните запаси и на съседните балкански държави и определя качеството на живот, което неминуемо изисква горите да се управляват професионално, въз основа на постиженията на силно развита наука, в стабилен горски сектор, с широка обществена подкрепа, при взаимно зачитане и интегриране на интересите на всички заинтересовани страни.

Горското стопанство на България изпълнява редица стопански и социални функции. То има по-нататъшен потенциал за развитие свързан преди всичко с подобряването на качеството на дървения материал. Основните предизвикателства, с които трябва да се справи, са свързани с настъпващите климатични промени, и произтичащите от тях засушавания и горски пожари, както и бедствия като наводнения и породените от тях свлачища и срутища, появата на заболявания и каламитети от неендемични за страната вредители.

При работата в горското стопанство през следващия програмен период ще се ползват не само всички възможни интервенции финансирани чрез ЕЗФРСР, но и подходящите интервенции на ЕФРР и КФ в рамките на останалите програми на Общата Стратегическа Рамка по ЕСИФ.

Био продукти

Сред основните био продукти в България са плодове, хляб, млечни продукти, мед, конфитюри и сладка, както и медицински и ароматни растения като лавандула и розово масло. Около 95 на сто от местното био производство се изнася, основно за държави-членки на ЕС.

Производството на сертифицирани био храни се увеличава; био продуктите включват зърнени храни, соя, овесени ядки, плодове (сливи, череша, праскови, малини, ягоди), орехи и други ядки, медицински и ароматни растения, и мед.

Друга тенденция е развитието на сертифицирани биологично отглеждани животни (овце, кози, свине, едър рогат добитък) и внос на сертифицирани биологично отглеждани животни за разплод.

Рибарство и аквакултури

Подсектор „Рибарството и аквакултури“ има специфична позиция и роля, както за аграрния отрасъл, така и за националната икономика. Подсекторът, включващ и преработката на риба, има относително малък дял на национално ниво (в създавания брутен вътрешен продукт в страната), но въпреки това осигурява висока работна заетост на регионално равнище, особено в крайбрежните райони, където заема значителен дял в местните икономики.

По данни от междинната оценка на ОП „Рибарство“⁶³, секторът има много малък относителен дял в икономиката на страната, допринасящ за по-малко от 0.5% от БВП. По експертни оценки, общият брой на заетите е сравнително постоянен – между 12,000 и 15,000 души, или по-малко от 0.5% от заетите в страната.

Към края на 2010 г., българският риболовен флот се състои от 2340 кораба, от които 2233 са под 12 м., което представлява 95% от българския флот. Същевременно уловите на тази група кораби представляват едва 27 % от уловите, осъществени във водите на Черно море. Сегментът на кораби с дължина между 24 – 40 м (общо 13, което е далече под 0.1% от целия български риболовен флот) има 48 % от улова за 2009 г. (Виж също Приложение 19 за сравнение на риболовния капацитет на страните членки на ЕС.)⁶⁴

Използваните от рибарите риболовни уреди са остарели, а мрежите не отговарят на изискванията за селективност. Българският риболовен флот има капацитет, който е много малък като „бруто тонаж“, което е предпоставка да се търси запазването на съществуващия капацитет по отношение на риболовното усилие, тъй като той представлява предимно малки лодки, които могат да бъдат подменени с малки и средни, икономични и мултифункционални кораби.

Риболовът не е атрактивен и престижен – и като стопанска дейност, и като професия. Младите хора нямат интерес и не търсят такава професионална квалификация и изява. Условията на труд са лоши и далеч от нормативно установените, дребните рибари не се застраховат и не се осигуряват към държавно обществено осигуряване.

В България има 324 стопанства за аквакултури, от които 282 за сладководни и 42 – за морски аквакултури, предимно миди. През 2010 г., делът на производството от аквакултура в общото производство на риба и водни организми е 42%, и е нараснал с 9 процентни пункта в сравнение с 2007 г. (33%).

⁶³ Междинна оценка на Оперативна програма за развитие на сектор „Рибарство“ на Република България (2007 – 2013 г.) Окончателен доклад

⁶⁴ Корабите, в по-голямата си част, са стари и икономически неефективни. Горивото при кораби с дължина над 18 м представлява около 45-50% от разходите за дейността. Все още използването на практики, изискващи изразходването на по-малко гориво (доколкото такива се практикуват в България), няма отражение върху националния риболовен флот. Заради високите цени на горивото, все повече дребните рибари предпочитат да не влизат в морето.

И през 2010 година производството на риба и рибни продукти остава ниско в България спрямо производствата на останалите страни членки на ЕС с излаз на река/море и страната остава нетен вносител на риба и рибни продукти.

Основните проблеми на подсектора произтичат от ограничения достъп до финансови ресурси, недостатъчно оборудване и стари производствени инсталации и риболовен флот, незадоволителна пристанищна инфраструктура, както и недостатъчно използване на научните достижения и новите технологии в сектора. Налице е малко видово разнообразие и изтощаване на рибните запаси, водещо до намаляване на уловите, спад на доходите и загуба на работни места в рибарските области.

Рибното стопанство и аквакултурите заедно със свързаната преработваща промишленост, са с най-малък потенциал за създаване допълнителна заетост и икономически растеж в сравнение с останалите сектори на отрасъл селско, горско и рибно стопанство. Предвид необходимостта от реструктуриране/модернизиране на риболовния капацитет и възстановяване на видовото разнообразие на морската фауна, ограничени резерви за икономическо развитие са преди всичко налични в развиването на морски и сладководни аквакултури.⁶⁵

НАУЧЕНИ УРОЦИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА: (SWOT АНАЛИЗ)

Потенциалът за иновации на българската икономика зависи както от капацитета на бизнеса за усвояване на иновации така и от развитието на научно-изследователски потенциал и на човешки капитал, които да отговарят на настоящите и на бъдещите нужди на бизнеса. Поради липсата на ефективна координация както научните изследвания, така и бизнесът търсят партньори главно извън България, а голямата част от научните изследвания, които се провеждат в страната, почти нямат връзка с националната икономика. Освен това, липсата на финансиране за научни изследвания в университетите и ниските доходи на учените прави научната кариера непривлекателна. Чрез по-добра координация на усилията си за съгласуване на стимулите за всички участници в националната иновационна система, ще може да се насърчава синергично сътрудничество между научните изследвания, формирането на човешки капитал и бизнеса, което ще допринесе съществено за прехода на страната към икономика на знанието.

По-ефективното изпълнение на програмите за подкрепа на иновациите и научни изследвания в периода 2014-2020 г., ще доведе до стесняване на пропастта между България и водещите страни членки на ЕС по отношение на конкурентоспособността. Разрешаването на проблемите, свързани с изпълнението на тези програми ще спомогне за премахването на недостатъците в областта на научните изследвания и формирането на човешки капитал, които пречат на иновационните усилия на бизнеса. Необходимо е пренасочване на финансиране към университетите и научните институти, които постигат полезни за икономиката и обществото резултати, и за ограничаване на финансирането на тези, които не се справят. В областта на бизнес иновациите, опростяването на процедурите и преразглеждането на критериите и на процеса за разпределяне на средствата съ-финансирани от ЕС ще гарантират, че иновативните фирми с голямо

⁶⁵ Една от възможностите за финансиране на иновации в сектор „Рибарство и аквакултура“ през периода 2007-2013 г. бе мярка 3.5 „Пилотни проекти“ на Оперативна програма за развитие на сектор „Рибарство“ (2007-2013), която бе насочена към придобиване и разпространяване на технически иновации, включително експериментална употреба на по-селективни риболовни техники. Поради ограничения обхват на допустимите за финансиране дейности, към мярката е регистриран изключително слаб интерес от страна на заинтересованите страни като към края на март 2013 г. са постъпили само седем проекти предложения.

въздействие са тези, които получават финансиране. Освен това, ще е необходимо стратегическо съсредоточаване на ограничените ресурси в няколко ключови области, за да се гарантира, че тези средства са похарчени там, където ще имат най-голямо въздействие върху икономиката.

Една от важните насоки, за да може системата за иновации да функционира правилно, е да има строг и постоянен мониторинг и оценка на резултатите. Интегрирането на ефективна рамка за мониторинг и оценка на въздействието ще спомогне за постигане на максимално въздействие от дейностите и инвестициите. Тази рамка ще даде основа за идентифициране на това какво работи, какво не работи и защо, и начина, по който програмите могат да се адаптират и подобрят в периода 2014-2020 г. Прилагането на договори за изпълнение за наблюдение на напредъка на съответните държавни органи и програми следва да намали проблемите на агенциите. В допълнение, прозрачността на цялата система трябва да бъде насърчавана чрез процес на цялостна оценка, заложен още при изработване на програмата.

Създаването на благоприятна бизнес среда е необходимо, но не е достатъчно условие за насърчаване на иновациите. Голяма пречка за постигането на оптимално ниво на иновации в една икономика е липсата на стимули за финансиране на иновативно предприемачество и комерсиализацията на изследванията. Нематериалната същност на технологичните иновации и несигурността по отношение на ефекта им създават трудности на предприятията при осигуряване на финансиране. Иновативното предприемачество изисква специализирани платформи и инструменти за правилно развитие, най-важните от които са съ-финансиране, финансиране на ранен етап и, след като се събере критична маса от предприемачи в областта на иновациите – рисков капитал. Способността на предприемачите да експериментират и да понесат свързаните с това рискове до голяма степен зависи от наличието на финансова и друга подкрепа за създаване на нови фирми и за развиване на съществуващите предприятия.

За да създаде среда, която стимулира иновациите, следва да се изработят ясни насоки за права на интелектуална собственост (ПИС), за да се увеличи използването им и да се повишат стимулите за иновативност. Също, необходимо е засилване на връзките между научно-изследователските организации и бизнеса както и ефективни механизми за финансиране. Българското законодателство в областта на защита на ПИС е до голяма степен в съответствие с директивите на ЕС във всички значими области, но не успява да стимулира местна иновативна дейност. Законът не поставя никакви ограничения за използването на интелектуалната собственост за целите на обезпечаване на заеми, а на изследователските институции, включително и на университетите, е дадена голяма свобода в управлението на правата на интелектуалната собственост, която разработват. Прилагането на ефективна защита на ПИС ще стимулира бизнеса да инвестира в научно-приложни изследвания, тъй като така се преодолява риск от бърза имитация. За да постигне тази цел е необходимо да се насърчи използването на системата за интелектуална собственост като популяризира всички нейни елементи: не само патентите, но също така и търговските марки, географските означения, промишлен дизайн, полезни модели, търговски тайни, авторски права и сродните му права, нови сортове растения, неоригинални бази данни, както и съответните аспекти на закона за нелоялната конкуренция.

Фрагментираният процес на изработване на политики в България в областта на научните изследвания, формирането на човешки капитал, развитието на технологиите и подкрепата за бизнес иновациите отслаби въздействието на иновационните инструменти. Технологичната пътна карта представлява секторно-специфично упражнение, което идентифицира предизвикателствата, прогнозира нуждите на развиващите се пазари и посочва технологични пропуски и необходимите научни изследвания която да подпомогне конкурентоспособността на сектора. Това средство би спомогнало за подобряване на координацията между участниците в системата и по този начин би увеличило ефективността на държавната намеса.

<p style="text-align: center;">Силни страни</p> <ul style="list-style-type: none"> - макроикономическа стабилност и ниско данъчно облагане - Стабилна и предвидима фискална политика - Традиции във фундаменталните научни изследвания Наличие на висок дял завършили висше образование - Висококвалифицирани изследователи в областта на физиката, химията, компютърните технологии и биотехнологиите - Сравнително добре развита транспортна инфраструктура и логистични мрежи - Добре развита електроразпределителна мрежа и добри връзки със съседни страни - Конкурентно заплащане - Достъп до пазарите на ЕС, традиционно присъствие на пазарите в Русия, ОНД и Близкия Изток - Създаване на технологични карти за ключови приоритетни сектори - Сравнително добра балансираност на урбанизацията 	<p style="text-align: center;">Слаби страни</p> <ul style="list-style-type: none"> - Неблагоприятна демографска характеристика - Остаряла образователна инфраструктура и намалено качество на образователната система - Ниски доходи на населението - Ниска производителност на труда - Липса широколентов достъп до интернет в голяма част от страната - Ниско ниво на научно-приложни изследвания и иновационна интензивност - Липса на ефективен механизъм за координация на управленските органи в областта на иновациите и научните изследвания - Слабо сътрудничество между бизнеса, университетите и научно изследователските организации - Остаряло оборудване и технологии, които са причина за високи разходи на енергия и вода и пречка за производството на стоки с по-висока добавена стойност - Неефективна образователна система и недостиг на квалифицирана работна сила - Слабо развити механизми за защита на интелектуалната собственост, което пречи на създаването и комерсиализацията ѝ
<p style="text-align: center;">Възможности</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ефективно усвояване на Европейски фондове - Подобряване на ефективното разходване на публични средства и преразпределение на публични средства към дейности, които увеличават икономическия растеж - Достъпът до пазара на ЕС и традиционните пазари в Близкия Изток и ОНД е възможност за разширяване на пазара и пропорционално увеличение на износ на продукти с висока добавена стойност - Растящото търсене на продукти с 	<p style="text-align: center;">Заплахи</p> <ul style="list-style-type: none"> - Забавяне на икономическия растеж - Увеличаваща се негативна демографска тенденция, което ще окаже влияние върху трудовия пазар и социалните системи - Липса на добре квалифицирани професори, изследователи и медицински специалисти поради ниската привлекателност на тези професии - Ограничения на достъпа до Европейско съ-финансиране от ЕС на микро, малки и средни предприятия поради ненужно усложнени процедури и бюрокрация - Намаляване на делът на Европейския пазар за български продукти, поради

висока добавена стойност както на експортните, така и на вътрешните пазари

- Използване на средства от ЕС за поощряване на иновации, целеви научни изследвания, използване на иновативни, енерго-, ресурсоспестяващи технологии, технологична модернизация, иновативен маркетинг
- Привличане на преки чуждестранни инвестиции във високо-технологични сектори на икономиката
- Активно присъствие на мултинационални компании в ИКТ сектора
- Стимулиране на публично-частното партньорство
- По-широко използване на административни електронни услуги
- Създаване и внедряване на ефективна система за мониторинг на изпълнението на оперативни програми
- Нова система за финансиране на научни изследвания
- Стимулиране на научната кариера и привличане на успешни учени и млади изследователи.

увеличаващата се конкуренция от трети страни.

СТРАТЕГИЧЕСКА РАМКА

ВИЗИЯ: Към 2020 г. България е страна с ресурсоефективна, еколого-съобразна индустрия и конкурентоспособна икономика, осигуряваща условия за пълноценна професионална реализация на високо развит човешки капитал, при балансирано развитие на регионите.

СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ

1. Повишаване конкурентоспособността на икономиката чрез осигуряване на стимулираща среда за иновации и научни изследвания, създадени от човешки ресурс с по-специализирани и по-добри знания, при повсеместно използване на информационно- комуникационните технологии.
2. Ефективно използване на ресурсите при намаляване на въглеродните емисиите и предотвратяване на загубата на биоразнообразие, осигуряващо в оптимална степен сегашните и бъдещите нужди на населението;

Приоритети

За реализацията на първата стратегическа цел са формулирани следните приоритети

- Ефективно и координирано управление на иновационните процеси
- Укрепване на иновационната система, чрез изграждане на съвременна иновационна и научна инфраструктура, повишаване на човешкия капацитет според нуждитена науката и индустрията и въвеждане на специфични финансови инструменти за подкрепа
- Подкрепа на цифровия растеж и електронното управление

За реализацията на втората стратегическа цел са формулирани следните приоритети:

- Въвеждане на устойчиви модели на производство и потребление, които са съобразени с капацитета и възможностите за възстановяване на екосистемите и не причиняват деградация на околната среда
- Въвеждане на иновативни методи и идеи, базирани на възобновяеми, а не на изчерпаеми природни ресурси, така че всеки регион да извлече полза от своя природен капитал.

ПЪРВА СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ

Повишаване конкурентоспособността на икономиката чрез осигуряване на стимулираща среда за иновации и научни изследвания, създадени от човешки ресурс с по-специализирани и по-добри знания, при повсеместно използване на информационно- комуникационните технологии.

За постигане на Първата стратегическа цел ще бъдат насочени усилията на правителството в следните приоритетни направления:

1. Ефективно и координирано управление на иновационните процеси
2. Укрепване на иновационната система, чрез изграждане на съвременна иновационна и нау(на инфраструктура, повишаване на човешкия потенциал според нуждите на науката и индустрията и въвеждане на специфични финансови инструменти за подкрепа
3. Подкрепа на цифровия растеж и електронното управление

Ефективно и координирано управление на иновационните процеси

Специфични цели:

1. Гарантиране на предвидимост в провежданата иновационна и научно-изследователска политики
2. Подобряване на хоризонталната координация, с цел намаляване разпокъсаността и сегментацията.
3. Осигуряване на приемственост на провежданата политика

Необходимо е да бъде приета цялостна рамка за управление, която да насърчава и подкрепя националната иновационна политика, като се въведат ефективни механизми за подобряване на координацията между управленческите органи които спомагат за разгръщането на потенциалът за иновации на българската икономика - а именно органите

които формират политиките по увеличаване на иновационния капацитет на предприятията, развитието на научния и изследователски потенциал и изграждането на човешки капитал за настоящите и бъдещите нужди на ключови сектори.

Тъй като сега функции се поддържат от няколко държавни органа в България, за да се насърчи интеграцията на политиките в областта на иновациите и технологичното развитие, е нужен холистичен, многопластов и еволюционен подход при разработване на стратегии и политики в областта на иновациите.

За постигането на тези цели и да се преодолеят досегашните ограничения е необходима специализирана управленска структура, която се занимава с предоставяне на обществените услуги, необходими за подкрепа на иновациите.

Подобряване на хоризонталната координация, с цел намаляване разпокъсаността и сегментацията - създаване на координационни и консултативни и съвети

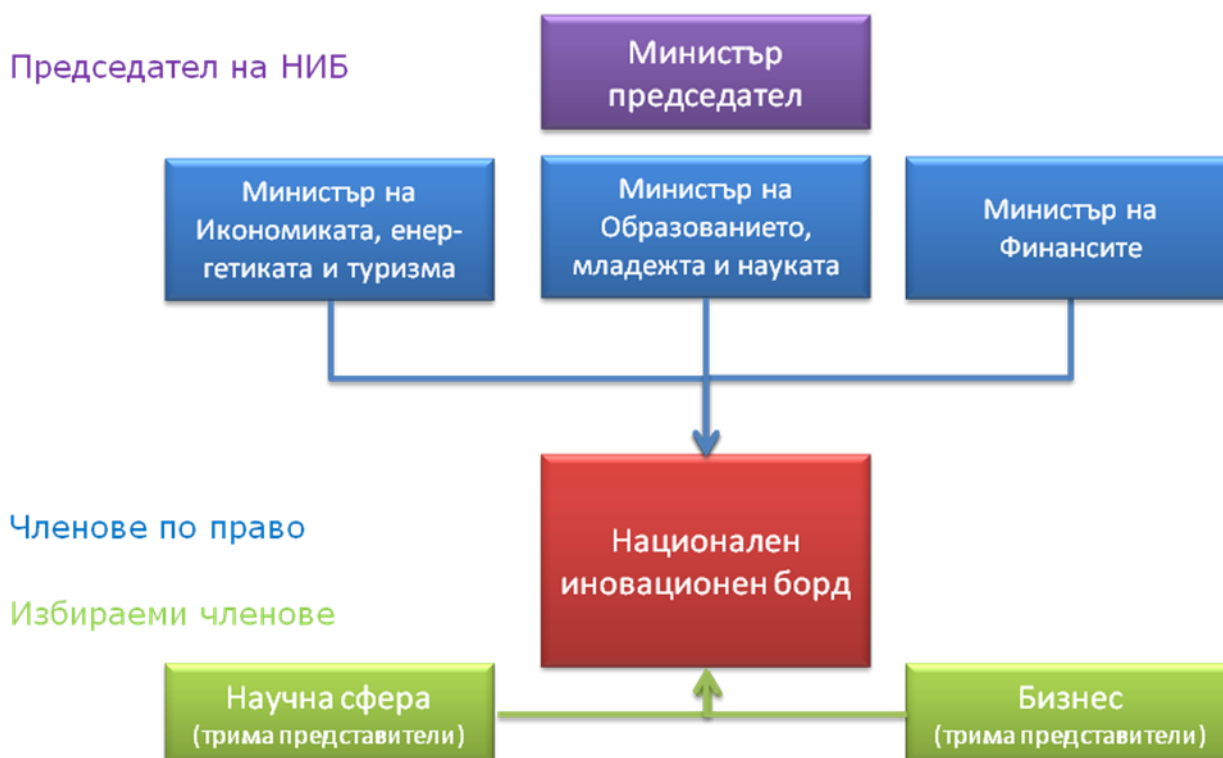
Международният опит показва, че една успешна иновационна система изисква както координационна, така и стратегическа интелигентност. Стратегията интегрира тези две функции. Предвижда се създаването на Националният иновационен борд.

Национален иновационен борд (НИБ) (фигура 6)

Специализиран, междуведомствен административен орган, отговорен за създаване и прилагане на единна държавна политика в областта на иновациите. НИБ се съставя от министри (МИЕТ, МОМН, и МФ) и представители от сферата на бизнеса и науката, с утвърдена експертиза и квалификация. В неговата компетентност влизат от една страна формирането на стратегическа концепция за развитието на иновационна дейност в сферата на икономиката и науката и от друга страна приемането на конкретни решения относно въвеждане на механизми, мерки и инструменти за прилагането на държавната политика, които са пряко приложими от изпълнителните органи на държавната администрация. Ключова функция на борда е синхронизирането на дейността и стратегията на отделните министерства и други държавни органи в сферата на иновациите, определяне на бюджетите за приоритетните секторни направления, както и прякото сътрудничество с бенефициентите на държавната политика от частния сектор.

Закон за иновациите

Ролята и правомощията на НИБ ще бъдат установени в Закон за иновациите. Този закон има за цел да конституира създаването и развитието на единна държавна политика в областта на иновациите като приоритет на икономическото и научното развитие на страната в бъдещото ѝ развитие. Наред със структурата на формиране и управление на държавната политика в тази област, Законът за иновациите също така урежда, с какви механизми, мерки и инструменти ще бъдат подкрепяни потенциалните бенефициенти от научния и стопанския сектор, занимаващи се с иновационна дейност.

Фигура 6: Предложение за институционална организация на системата за подкрепа на иновациите – предложение за структура на НИБ.

Изготвяне на технологични пътна карти за приоритетните сектори

През следващия програмен период ще трябва да бъдат разработени технологични пътни карти, които да идентифицират предизвикателствата и развитието на съответните приоритетните сектори, ще анализират възникващи пазарни изисквания, и набелязват технологичните пропуски и проектите за научни изследвания и иновации, които ще помогнат на сектора да повиши конкурентоспособността си.

Създаване на самостоятелна агенция за иновации

За да се преодолеят оперативните ограничения, които пречат на ефективното функциониране на иновационната система (препокриване на функции на различни държавни органи, тромави процедури, бюрократични спънки) е необходима специализирана, самостоятелна агенция, която се занимава с предоставяне на обществените услуги, необходими за подкрепа на иновациите. За разлика от органите които отговарят за изработването на политиките, тази изпълнителната агенция ще натрупва опит в детайлно изготвяне на конкретни инструменти, предложени от министерствата. Разделянето на изпълнението от разработването на политики ще предотврати прекомерно политическо влияние върху техническите задачи.

Важно е да се отчете че изпълнението на програми за бизнес иновации има някои особености, които са различни от тези на други обществени услуги. Подобни програми изискват сложни технически оценки, разбиране на процесите на бизнес иновации и информирани решения как да се справят с рисковете от присвояване от страна на бенефициентите. Една самостоятелна агенция ще спомогне за правилно управление на тези програми и да гарантира прозрачното и ефективното им изпълнение и съгласуването

им с целите на политиките. Също така агенцията ще администрира проектирането и изпълнението на инструменти и ще предоставя редовна обратна връзка на НИБ за това какво работи и какво не работи, за да се вземат информирани решения по отношение на бъдещи политики. .

Необходимо е да се обучат кадри, заети в областните администрации, чиито знания и умения да са в синхрон с новосъздадените структури на управление. Те трябва да се научат да създават синергии между целите на интелигентен и устойчив растеж, да усвоят успешни опити от други региони на ЕС, да намират възможните синергии между регионални и инициативи на други нива, да разбират гамата от инструменти за политики, които са налични за популяризиране на устойчив и интелигентен растеж. Адекватното обучение ще подпомогне функциите им на координиращо звено и изпълнението на ангажиментите им по отношение на прилагането на новите политики и изисквания на програмния период 2014-2020 г.⁶⁶.

Създаването на териториални звена към Агенцията за иновации би било от полза при насърчаването на отношенията между науката и пазара на местно ниво⁶⁷.

Управление на програмите

Всяка програма за подкрепа на иновации ще бъде утвърждавана от министъра, който предоставя ресурсите. Тя ще описва целевия бенефициент, самия инструмент какъв пазарен механизъм коригира, нивото на съ-финансиране от страна на бенефициента, посредника, който е допустимо да управлява ресурсите, механизма за компенсация на посредника, индикаторите за изпълнение и целите за периода, както и информацията, която трябва да бъде събрана за оценката на въздействието. Ще бъдат определени критерии за проследяване изпълнението, крайни срокове, количество ресурси, които ще бъдат разпределени, вид на оценяването на всеки етап, както и индикатори за резултатите, които са получени от оценката на въздействието на програмата. В тази връзка формата на договорите за управление ще бъдат одобрени от НИБ.

МЯРКА	ИНДИКАТОР	Отговорен орган, дирекция	СРОК
Приемане на Закон за иновациите	Разработен и приет механизъм за координация на политиките	МИЕТ	Декември 2013
Създаване на Национален Иновационен Борд, Създаване на Агенция за иновации			
Въвеждане на система за мониторинг на въздействието на изпълнението на политиките			2014
Разработване на технологични пътни карти за приоритетните сектори			2017

⁶⁶ Предложение на обл. Варна

⁶⁷ Предложение на обл. Ямбол

Укрепване на иновационната система, чрез изграждане на съвременна иновационна и научна инфраструктура, повишаване на човешкия капацитет според нуждите на науката и индустрията и въвеждане на специфични финансови инструменти за подкрепа

Това приоритетно направление ще бъде реализирано при насочване усилията на правителството в следните:

Подприоритети:

1. Стимулиране на иновационната активност в предприятията;
2. Стимулиране система за научни изследвания, съобразено с нуждите на индустрията
3. Формиране на човешки капитал, съобразно нуждите на икономиката

Стимулиране на иновационната активност в предприятията;

Ниското технологично ниво на българския износ е показател за недостига на иновационна дейност в частния сектор. В сравнение с минали години, в структурата на износа не се наблюдават промени, които да водят до качествено нови изменения. Запазва се доминиращата позиция на суровините и материалите, следвани от потребителските стоки, инвестиционните стоки и енергийните ресурси, което определя тенденцията към износ предимно на първично обработени, трудоемки, материалоемки и енергоемки стоки, притежаващи нисък потенциал за повишаване на конкурентните предимства на външните пазари. Значително по-малкият дял на инвестиционните стоки спрямо този на суровините и материалите не благоприятства подобряването на експортната специализация на страната и в дългосрочен план може да създаде предпоставки за понижаване на експортните обеми, в съответствие с намаляване на наличните ресурси.

Износът по стокови групи е представен предимно от петрола и петролните продукти, металните изделия, зърнените храни, както и от дрехите и мебелите като последните се характеризират с ниско ниво на иновативна интензивност, което води до свиване на пазарния дял в условия на силна ценова конкуренция от страна на износители с по-ниски производствени разходи. Насърчаване развитието на инженерните науки и информационните технологии е от съществено значение за формирането на нови търговски компетенции в тези области. В дългосрочен план, перспективите за увеличаване на експортния ръст са свързани с индустриите с по-високо технологично съдържание (фармацевтични продукти, химикали), които зависят от надеждното финансиране на научните изследвания.

Специфични цели

1. Стимулиране партньорството между иновативните предприятия и носителите на иновативния потенциал;
2. Въвеждане на специфични мерки за подкрепа на иновационната дейност, съобразени с нуждите на микро и МСП (стартиращи и др. предприятия)
3. Въвеждане на нови финансови инструменти за финансиране на иновационните дейности;
4. Изграждане на съвременна иновационна инфраструктура. Ефективно използване на предимствата на научните кълстери
5. Интернационализация на иновационния процес;
6. Популяризиране на добрите практики в иновационната дейност, подкрепа за формиране на иновационна и предприемаческа култура, съобразена със спецификата на целевата група (женско, младежко, социално, учебно и т.н предприемачество)

Стимулиране партньорството между иновативните предприятия и носителите на иновативния потенциал

Сътрудничеството между иновативните предприятия и носителите на иновационен потенциал (научно-изследователските организации) ще подобри капацитета на българските предприятия за разработване и внедряване на иновативни продукти, услуги, бизнес модели и инвестиции в научно-изследователска дейност. Подкрепата ще бъде насочено към стимулиране на директното сътрудничество между изследователските организации и предприятията. В частност, ще се насърчава разработването на нови продукти, процеси и услуги, включването на младите учени в практическите приложения на научните им постижения в реалния бизнес. От друга страна, предприятията ще бъдат насърчавани да наемат висококвалифицирани кадри за целите на иновационната дейност, да приемат на стаж или специализация ученици и студенти, като бъдат насърчавани по-късно (след завършване на образование) да ги приемат на работа. Целевата група, включва предприятия, ВУЗ и изследователски центрове, както и научни специалисти, консултанти, ученици и студенти. Очакваният резултат е увеличаване на иновационната активност, иновационния потенциал на предприятията и повишаване на броя и качеството на разработени, внедрени, реализирани иновационни идеи.

Създаването на благоприятна бизнес среда е необходимо, но недостатъчно условие за насърчаване на приложните научни изследвания и иновациите. Необходимо е създаване на институционална база, която да предоставя отворена среда за търговия, насърчаване на инвестициите, прилагане на правата върху интелектуалната собственост и подобряване на условията за академичните и изследователските институции да генерират знание. Необходимо е да бъдат преразгледани правата върху интелектуалната собственост (ПИС), при научните изследвания, които са финансирани от държавата; съвместните публични/частни и академични/частни научни изследвания, както и при вътрешнофирмените научни изследвания. Частният сектор следва да бъде адекватно представен в управленските структури на водещи иновативни проекти (например чрез София Тек Парк), както и да участва в разработването на план за устойчивост на подобни проекти, за да се гарантира че инструментите за подпомагане на иновациите в предприятията, предоставяни чрез тези водещи иновативни проекти, са определени спрямо търсенето.

- ✓ Засилване на сътрудничеството в областта на НИРД и иновациите между държавата, академичната общност и частния сектор, създаване на условия за публично-частни партньорства в областта на НИРД
- ✓ Създаване на условия за развитие и затвърждаване на връзките между научните изследвания и бизнеса - сформирането на кълстери, които да събират заедно бизнес организации от свързани и допълващи се сектори, кооперативни партньорства и мрежи за научни изследвания, образование и иноватори, както на национално, така и международно ниво;
- ✓ Насърчаване на консултантските услуги за НИРД;
- ✓ Услуги в подкрепа на НИРД, творческите индустрии и социалните иновации;

Мерки

Мерките, предложени по-надолу са залегнали в Националния план за развитие България 2020 и са доразвити в резултат на направените изводи в доклада на Световна банка.

- Ще бъдат стимулирани инвестиции в ново оборудване и технологии с цел повишаване конкурентоспособността и ресурсната ефективност на предприятията;
- Стимулиране сътрудничеството между предприятията и научни колективи за разработване на нови продукти, услуги, технологии, излизане на нови пазари;
- Ваучери за експортна сертификация (въвеждане на международно признати стандарти);
- Ваучери за технологична помощ;
- Подкрепа за информационни и обучителни кампании и за регистриране на интелектуална собственост
- Предоставяне на услуги в подкрепа на развитието на благоприятна бизнес среда, привличане на ПЧИ и др.;
- Инструменти за финансов инженеринг за засилване капацитета на предприятията чрез подобряване достъпа им до финансиране
- Насърчаване на повишаването на квалификацията на заетите в иновативни предприятия
- Подкрепа на предприятията приемащи докторанти, специализанти и млади учени да реализират темите си в полза на предприятията
- Насърчаване наемането на висококвалифицирани лица в иновативни предприятия
- Подкрепа на иновативни предприятия за подготовка и наемане на специализирани кадри

Въвеждане на специфични мерки за подкрепа на иновационната дейност, съобразени с нуждите на микро и МСП (стартиращи и др. предприятия)

Капацитетът на България да създава нови работни места, които да генерират и по-висока добавена стойност, особено в контекста на понасяне на тежките последици от глобалната икономическа криза и нуждата от подобряване на жизнения стандарт, зависи предимно от ефективното, устойчиво и конкурентоспособно развитие на МСП. Следователно финансовото подпомагане по ЕСИФ за увеличаване на

конкурентоспособността на българските МСП, базирана на знанието, иновациите и оптимизацията на производствените вериги, е задължително, особено за тези, в ключовите сектори и занимаващи се с иновационни дейности⁶⁸ и секторите с висока добавена икономическа стойност и експортен потенциал. Финансирането следва да допринесе за развитие на благоприятна бизнес среда, която стимулира устойчив икономически растеж чрез мерки за: стимулиране на реализация на нови и с разгърнат потенциал пазари и интернационализация на малкия и среден бизнес; финансиране на нови инструменти за насърчаване на икономика с по-висока добавена стойност и реализиран износ; подкрепа за оптимизация на производствените вериги и съкращаване на пътя до крайните клиенти (особено за хранително-вкусовата промишленост); предлагане на ефективни и алтернативни механизми за финансиране (чрез Оперативните програми на ЕС, чрез национални инструменти, рисков капитал); и технологична модернизация за повишаване на ресурсната ефективности капацитета на предприятията.

Създаването на повече предприятия, стъпването на външни пазари и повишаването на ефективността изискват създаването на поредица от инструменти, които стимулират достъпа до финансиране, подобряване на инкубационната среда за бизнеса въвеждането на нови технологии и стандартизация.

Необходимо е да се преодолеят пречките пред българските предприятия за разгръщане на техния иновативен потенциал като фокусът да е насочен предимно към малките компании, за които следва да се осигурят възможности за усъвършенстване на уменията във всички форми на иновация, което ще допринесе за нарастване на тяхното влияние в иновационната среда и превръщането им в генератор на иновативни идеи, с активно участие в разработването на нови продукти и процеси.

Мерки

- Подкрепа за иновативни МСП и стартиращи предприятия чрез улесняване на достъпа им до финансиране (съфинансиране, финансиране на ранен етап посредством фондове за начално финансиране, фондове за рисков капитал), достъпа им до трансфер на модерни технологии и иновативни услуги, включително във връзка с патенти и лицензи, достъпа им до електронни платформи и бази данни за научна информация;
- Създаване на инкубатори/акселератори за стартиращи иновативни предприятия
- Информационни и обучителни кампании

Въвеждане на нови финансови инструменти за финансиране на иновационните дейности

Подкрепата ще бъде насочена към подобряване достъпа до финансиране чрез финансовите инструменти JEREMIE, НИФ, ФНИ. Също така, държавата ще осигури подкрепа при подготовка и изпълнение на проекти по европейски програми. Очакваните резултати са увеличаване на достъпа и обема на външно финансиране.

Достъпът до финансиране е от съществено значение за икономическото представяне на предприятията. Въвеждането на ефективни механизми за финансиране ще допринесе за подобряване редовното плащане на задълженията, нарастване на заетостта, повишаване на равнището на работните заплати, увеличаване на печалбата, както и увеличаване и запазване на пазарния дял на компаниите. Достъпът до кредитиране оказва положително въздействие върху общата факторна производителност на

⁶⁸Препоръка 4, Препоръки на Съвета относно Националната програма за реформи на РБ и становището на Съвета относно Конвергентната програма, 2012 г.

българските предприятия. Подобряването на условията за отпускане на финансов ресурс спомага за въвеждане на съвременно оборудване и модернизиране на производството, докато ограничените възможности за кредитиране принуждават предприятията да се задоволяват с евтини и по-малко продуктивни технологии. Същевременно, повечето банки не приемат като обезпечение нематериалните активи - същността на технологичните иновации - поради несигурност на резултатите от тях. Начисляването на високи лихвени проценти, за да се компенсира високият процент на фалити води до неблагоприятни избори и морални рискове, което намалява търсенето на банкови кредити от страна на клиенти с по-нисък кредитен риск и увеличава необходимостта от цялостен мониторинг.

Подобренията ще бъдат постигнати чрез ангажиране на специалисти за оценка на безвъзмездното съ-финансиране, опростяване и съкращаване на процедурите за оценка на проектните предложения, разширяване на подкрепата за ранни инвестиции и даване на възможност на частния сектор да води и контролира целия процес на финансиране с рисков капитал. Инструментите ще бъдат подобрени като се засили процеса на мониторинг и оценка чрез по-богат набор от индикатори, които ще балансират резултатите и продуктите като се постави акцент върху въвеждане на оценка на въздействието, която да измерва нетната положителна промяна от прилагането на различните инструменти. Тези мерки включват и подобряване на координацията между държавните органи, така че постигнатите резултати и пропуските да са видими.

В световен мащаб, примерите за неефективна държавна намеса при поощряване на иновациите на микро, малки и средни предприятия значително надвишават случаите на успешни интервенции. С цел разработването на ефективни механизми за интервенция, в Стратегията се отчита, че от ключово значение е *форматът на всички държавни инструменти и механизми да може да гарантира прозрачност и отчетност*. Прилаганите от държавата инструменти за насърчаване на иновациите следва да са насочени към стимулиране на частните инвестиции и споделянето на риска, а не да се явяват като заместител на частната инициатива.

Изграждане на съвременна иновационна инфраструктура. Ефективно използване на предимствата на научните клъстери

Партньорството между научните среди и предприемачите е средство за преодоляване на слабости, забавяния, пречки, които възпрепятстват или спъват разработването на добрите идеи и въвеждането им на пазара. Клъстерите са най- добрия пример за успешно партньорство. Клъстерът е много подходящ обект за стимулиране на икономическо развитие, тъй като общите интереси на фирмите позволява да се генерира голямо количество нематериална стойност, която може да бъде отключена със съответната целенасочена политика. Мерките ще целят да активират и подкрепят иновациите и предприемачеството чрез създаване на споделени ресурси и стимули за интернационализация, които да мобилизират по-голям частен ресурс и неговото мултиплициране в сформиранията благоприятна среда.

Фокусът ще бъде насочен върху регионални инициативи подкрепени чрез развитието на клъстери. Те се сформират на база естествена концентрация на предприятия, опериращи в свързани сектори, в сътрудничество с научните среди, наличието на образователен капацитет и потенциала на клъстера за развитие на продукти или услуги конкурентоспособни на външни пазари.

Функционирането на добрата инфраструктура се базира на партньорство между обществените и частния сектор. Подкрепата за създаването и развитието на съществуваща инфраструктура ще гарантира разкриването на нови работни места, ускоряване на комерсиализацията на значими нови технологии, възможност за участие в значими международни проекти, пренасяне на опита от по-високо индустриално развити страни, съхраняване на наличния научен потенциал в страната и неговото развитие, гарантиране

на устойчивото развитие на страната, подобряване на ефективността на публичните разходи за научни изследвания и иновации.

През следващия програмен период ще продължи изграждането и развитието на вече съществуващи елементи на иновационна инфраструктура. С тази цел са планирани следните дейности:

- Създаване/развитие на инкубатори за стартиращи предприятия;
- Създаване/ развитие на изследователски центрове за върхови технологии;
- Създаване/развитие на центрове за технологичен трансфер;
- Създаване/развитие на технологични паркове.

Ще бъде стимулирано създаването и развитието на високотехнологични инкубатори за стартиращи предприятия, технологични центрове, центрове за технологичен трансфер, иновационни кълстери, технологични паркове, както и обновяването на научно-изследователската инфраструктура. Ще бъде предоставена финансова и друга подкрепа за внедряването и използването на съвременни ИКТ в областта на изследванията, развитието и иновациите в МСП. Целевата група, включва предприятията, ВУЗ и научноизследователските организации. Очакваните резултати са повишаване на иновационната активност на предприятията, засилване на връзките между науката и бизнеса и разширяване навлизането на ИКТ в дейностите за изследвания и развитие, използване на услуги предоставени от сателитните системи на Европейския съюз Коперник(ГМЕС) и Галилео

Мерки

- Изграждане на иновационна инфраструктура по приоритетни кълстери (вкл. иновационни паркове, сертифициращи лаборатории, споделени лаборатории за доказване на концепции); развитие на иновативни бизнес услуги в подкрепа на бизнеса; подпомагане на иновативните МСП и стартиращи предприятия от приоритетни сектори чрез улесняване на достъпа им до финансиране; инструменти за финансов инженеринг за подкрепа на развитие на иновационния процес в предприятията и стартиране на бизнес **Създаване на ефективни платформи за сътрудничество между научноизследователски звена и идентифицираните приоритетни икономически сектори (електроника и електротехника; ИКТ; творчески индустрии и НИРД; автомобилостроене и компоненти; текстил, облекло и дизайн; здравен туризъм и дългосрочни здравни грижи; земеделие и ХВП)**, вкл. коопериране в рамките на иновационни паркове, механизми за съвместни проекти, използване на научните достижения и внедряването им в практиката от български МСП, технологичен трансфер и т.н.;
- Бизнес инфраструктура (включително индустриални паркове и площадки) - Строителство, подобряване и реконструкция на съществуваща или развитие на нова техническа инфраструктура, свързана с бизнеса или такава в индустриални зони
- Създаване и развитие на високотехнологични инкубатори за стартиращи предприятия, изследователски центрове, центрове за технологичен трансфер, иновационни кълстери
- Подкрепа за проектирането и експлоатацията на технологичен пилотен парк „София-тех“ - основно ядро на центъра за НИРД в региона и създаване на условия за привличане на световни фирми и служители в областта на НИРД, установяване на работни условия на световен стандарт и възможности за развитие на човешките ресурси в тези условия

Интернационализация на иновационния процес

Направлението е насочено към стимулиране на участието на предприятията и научните организации в европейски инициативи и програми в областта на научните изследвания и иновациите. Целевата група, включва предприятията и изследователските организации. Очакваният резултат е засилване на ролята на международните изследователски проекти, ускоряване трансфера на ново знание и повишаване на интензивността на иновационния процес.

Мерки

- Осигуряване дейността по участието на предприятията и научните организации в европейски инициативи и програми в областта на иновациите
- Информационни и обучителни кампании и финансова подкрепа за интернационализиране на дейността:
- Подкрепа за участие на предприятията в клъстерните инициативи на европейската инициатива Еврика
- Подкрепа за предприятията участващи в съвместната програма Евростарс
- Подкрепа за дейността на Европейската мрежа за предприятия

Популяризиране на добрите практики в иновационната дейност, подкрепа за формиране на иновационна и предприемаческа култура, съобразена със спецификата на целевата група (женско, младежко, социално, учебно и т.н. предприемачество)

Ще бъдат приложени механизми за финансова и друга подкрепа за разширяването на приложението на добри практики в предприятията. Основно ще бъдат насърчавани добри практики в приложението на ИКТ, в развитието на човешките ресурси, както и в прилагането на маркетингови и бизнес модели за планиране на дейността. Очакваните резултати са повишаване на приложението и ролята на добрите практики в дейността на предприятията.

Ще бъде оказана подкрепа за анализиране на специфичните проблеми и трудности, които предприемачите срещат в своята реализация. Мерките за постигане на тази цел ще бъдат насочени към подобряване на информираността на тези социални групи за възможността им да участват в национални и европейски проекти и програми. Очакваните резултати са повишаване на капацитета на целевите групи за успешна реализация на собствения бизнес, подобряване на работната среда, подкрепа за развитие на инструментите за микрокредитиране и са свързани с провокирането на предприемаческите нагласи и умения сред деца и младежи в най-ранна възраст. Очаква се да доведат до повишаване на степента на проникване на предприемачеството, намаляване на средната възраст на предприемачите и засилване на ролята на младите предприемачи в управлението на предприятията и др.

Мерки

- Насърчаване на предприятията за навлизане в нови пазарни ниши чрез финансиране, изготвяне на маркетингови анализи и стратегии
- Подкрепа на развиващите е-бизнес
- Подкрепа за обучения на управленския състав на фирмите
- Насърчаване на разработването на нови бизнес модели за МСП, насърчаване на цифровизацията на процесите и използването на ИКТ в предприятията, насърчаване внедряването на нови продукти и технологии.

- Осигуряване на достъп до информация и обучения на предприятията за съвременните постижения в световната практика
- Инвестиции в стартиране на самостоятелна стопанска дейност и предприемачество, развитие на предприемачески бизнес и управленски умения, информация, мотивиране, професионално ориентиране, кариерно консултиране, консултантски услуги и др., на самостоятелно заети лица.
- Информационни и обучителни кампании
- Подкрепа на институции и организации за създаване на учебни компании за обучение в предприемачески умения и иновационна култура на младежите в средните и висшите училища. Подкрепа за създаване на Центрове по предприемачество във висшите училища
- Изграждане на мрежи за обмяна на данни, специализирана информация, обмяна на собри практики , изграждане на партньорски взаимоотношения с подобни европейски организации

Индикатори за проследяване изпълнението на поставените цели

Област на въздействие	Индикатор	Отговорна институция	Период на отчитане
Подобряване на условията за достъп до финансиране	<p>1. Инвестиции на публични средства в рисков капитал (Измерва се в % от БВП. Включва seed-капитал и start-up-капитал; по методология на ЕК)</p> <p>2. Основен лихвен процент, изменение на годишна база (Изт. Информационен бюлетин на БНБ)</p> <p>3. Лихвен процент по кредит за нов бизнес Размер на кредита до 1 млн. евро (Изт. Информационен бюлетин на БНБ)</p> <p>4. Лихвен процент по кредит за нов бизнес Размер на кредита над 1 млн. евро (Изт. Информационен бюлетин на БНБ)</p> <p>5. Различия в лихвените нива на заеми до 1 милион евро и заеми над 1 милион евро. (Индикаторът измерва колко е по-изгодно/неизгодно (измерено като лихвени</p>	МИЕТ	годишен

	<i>нива) да се получи заем под 1 милион евро в сравнение със заем над 1 милион евро.)</i>		
Ефективност на нови или възобновени центрове за научни разработки и технологии, с подкрепата на публични средства	<ol style="list-style-type: none"> 1. Брой финансирани проекти 2. Обща стойност на финансираните проект 3. Брой създадени иновативни продукти/ процеси 4. Брой заявени патенти¹ в резултат на получената проекта 	МИЕТ, MOMH	Годишен, Данни от изпълнението на ОП и програми с национално финансиране
Подобряване на инструментите за финансиране на иновации	<ol style="list-style-type: none"> 1. Брой предприятия получили финансова подкрепа по Оперативна програма "Иновации и конкурентоспособност" 2. Брой предприятия получили финансова подкрепа от Кохезионните и Структурни фондове на ЕС 3. Брой предприятия получили финансова подкрепа от национални фондове за иновации 	МИЕТ	Годишен, Данни от изпълнението на ОП и програми с национално финансиране
Насърчаване на иновациите в МСП чрез стимулиране на конкуренцията – двигател за развитието и подобряване на ефективността на производството;	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дял на МСП с вътрешни за предприятието иновации, (%) (по данни на НСИ) 2. Иновативни МСП, които си сътрудничат с други предприятия и организации, (%) 3. Дял на МСП, въвели иновативни продукти или процеси, (%) 4. МСП, въвели организационна/маркетинг ова иновация, (%) 5. Продажби на нови за фирмата продукти или нови за пазара продукти 	МИЕТ	На 2 години

	или услуги, (%)		
	<p>6. МСП, участвали в съвместни научно-изследователски проекти, , финансирани от ЕС</p> <p>7. МСП, продаващи онлайн, (%) (Дял на МСП (само малки и средни предприятия, т.е. със заети от 10 до 249 души), продаващи онлайн и генериращи от тези продажби поне 1% от оборота си.)</p> <p>8. МСП, купуващи онлайн, (%) (Дял на МСП (само малки и средни предприятия, т.е. със заети от 10 до 249 души), купуващи онлайн и генериращи от тези продажби поне 1% от стойността на поръчките си.)</p> <p>9. МСП, в които се извършва обучение, (%)</p> <p>10. Участие на заетите в курсове и обучения, (%)</p> <p>11. Разходи за научни изследвания и иновации на предприятията като процент от БВП</p>	<p>МИЕТ</p> <p>НСИ</p>	<p>Проучване на 3 години</p> <p>годишно</p>
Подобряване сътрудничеството между научно-изследователските организации и бизнеса в резултат подкрепата на Оперативните програми.	<p>1. Дял на предприятията със съвместни проекти за научни разработки и иновации с научно-изследователски институции</p> <p>2. Финансови средства, изразходвани от предприятия в рамките на съвместни разработки с научно-изследователски институции за научни разработки и иновации</p>	<p>МИЕТ МОМН</p>	<p>Годишно, по данни на ОП</p>

	<p>3. Брой и финансова стойност на договори между предприятия и научно-изследователски институции за комерсиализация на научни разработки и иновации</p> <p>4. Брой и финансова стойност на договори между предприятия от приоритетни сектори и научно-изследователски институции за комерсиализация на научни разработки и иновации</p> <p>5. Брой учени и изследователи, участващи в съвместни проекти за научни разработки и иновации с предприятия</p> <p>6. Брой на съвместни научни публикации на учени и предприемачи (на хиляда от населението)</p> <p>7. Брой на фирми, създадени от учени и изследователи на базата на научни разработки (spin-off)</p>		
<p>Активно управление на интелектуалната собственост и усвояване на нови ресурсо-спестяващи технологии.</p>	<p>1. Дял на новите високотехнологични предприятия от всички ново-регистрирани предприятия</p> <p>2. Дял на износ на високо и средно технологични продукти/услуги(по данни на НСИ)</p> <p>3. Дял на предприятията въвеждащи нови продукти, процеси и дизайни</p> <p>4. Дял на предприятията в приоритетните сектори в въвеждащи нови продукти, процеси и дизайни</p>	<p>МИЕТ</p>	<p>Проучване на 3 години</p>

	5. Дял на предприятията въвеждащи нови продукти, процеси и дизайни по региони		
Насърчаване създаването на кълстери и повишаване на тяхната конкурентоспособност.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Брой фирми, участващи в кълстера 2. Брой фирми от приоритетни сектори, участващи в кълстера 3. Дял на фирмите в кълстера които имат съвместни проекти помежду си 4. Дял на фирмите от приоритетните сектори в кълстера 5. Растеж на заетостта в приоритетните сектори във фирмите от кълстера 6. Растеж на заетостта в приоритетните сектори във фирмите от кълстера като процент от общата заетост 7. Промяна на производителността на заетите във фирмите от кълстера (добавена стойност на работник) 	МИЕТ	Проучване на 3 години

Стимулиране на системата за научни изследвания, съобразено с нуждите на индустрията

Специфични цели

1. Обвързване на научно-изследователската дейност с нуждите на икономиката
2. Развитие на система за научни изследвания на световно ниво, и повишаване на качеството на научно-изследователската дейност
3. Насърчаване на върховни постижения чрез въвеждане на система за оценка на научно-изследователските институции базирана на постиженията
4. постигане на обрат в спада в научната продуктивност и увеличаване на икономическото и социалното въздействие от публичното финансиране за наука.

Обвързване на научно-изследователската дейност с нуждите на икономиката

Задълбочаването на връзките между институтите за научни изследвания и бизнеса насочва научните изследвания към решаване на проблеми на конкурентоспособността на българският бизнес и общество и насърчава приложните изследвания. Това не само генерира приходи за научно-изследователските институти, но и увеличава пазарния потенциал на докторантите, ангажирани с подобни изследвания. Подобряването на сътрудничеството между институтите за научни изследвания и бизнеса ще изисква комбинация от подходите на 'активно търсене' и 'научно предлагане'. Активното търсене за научни изследвания ще дойде от сътрудничествата и съфинансирането от бизнес средите. Установяване на баланс между 'активно предлагане' (защита на интелектуалната собственост, лицензиране) и 'активно търсене' (изследвания по поръчка). Тъй като лицензирането на ранни научни изследвания е предпочитаният път към комерсиализация в България, трябва да се обърне повече внимание на целево-ориентирани и приложни изследвания. В момента, най-голяма част от финансирането е насочена към фундаментални изследвания, което намалява възможностите за комерсиализация. Насърчаването на съвместни изследвания по поръчка на бизнеса и на развитието на възможностите за технологично управление в бизнес сектора може да засили сътрудничеството. От страна на предлагането е важно да се намерят допирни точки, което ще насърчи както споразуменията за научни изследвания, така и идентифицирането и защитата на съответните ПИС от комерсиализацията на научните изследвания

Насърчаването на трансфера, експлоатацията и комерсиализацията на резултатите от публичната научно-изследователска дейност е от решаващо значение, за да може научните изследвания и иновационните дейности в България да генерират значително икономическо въздействие. Знанията и изследванията, генерирани от системата за обществени изследвания се разпространяват посредством различни канали -

мобилност на академичния състав, научни публикации, конференции, договорни изследвания с промишлеността, „спин-офи“ (създаване на фирми от изследователи за комерсиализация на научните изследвания) и лицензиране на университетски изобретения. Тези канали са от решаващо значение за превръщането на научните изследвания в търговски приложения, които носят в патентни роялти, за учредяването на предприемачески стартиращи фирми, които създават работни места за висококвалифицирани специалисти, както и за разработването на нови продукти и процеси в утвърдени компании, които са конкурентоспособни на световните пазари.

Развитие на система за научни изследвания на световно ниво, и повишаване на качеството на научно-изследователската дейност

Конкретни стъпки в тази насока са изготвянето на независима оценка на всички изследователски организации с публично финансиране и обсъждане и постигане на договореност за пътна карта. Важен акцент в политиката за развитие и повишаване на ефективността на научните изследвания и иновациите е създаването на достатъчно стимули за консолидиране на научноизследователските структури и на научния потенциал. Целта е чрез обединяване на финансови ресурси, инфраструктура и изследователски състав да се изградят и утвърдят силни научноизследователски звена, които извършват качествени научни изследвания и са конкурентоспособни на европейско и световно равнище, Това изисква увеличаване на финансирането за научни изследвания в зависимост от представянето на ИОПФ въз основа на редовен и независим мониторинг и оценка, както и допълване на ресурсите, които ИОПФ могат да си осигурят от външни източници. Също така по този начин ще могат да се задържат и привлекат водещи учени и млади изследователи с потенциал, въз основа на редовни независими оценки⁶⁹.

Насърчаване на върховни постижения чрез въвеждане на система за оценка на научно-изследователските институции базирана на постиженията

Въвеждането на ефективна система за оценка на научноизследователската дейност е компонент на всяка съвременна научна политика. Тази система позволява да се наблюдава процеса на усвояване на средствата, равнището на изпълнение на научните задачи и резултатите от научната дейност. Оценката е важна, защото дава възможност държавата да анализира доколко ефективна е научната политика и да набелязва мерки за нейното усъвършенстване на основата на съпоставимост и съизмерване на качеството на научноизследователската дейност със световните и европейските стандарти.

Оценката е важен инструмент на държавата при въвеждането на нови политически мерки в различни области, в т.ч. и в научно-иновативната система. Тя спомага взимащите решения с предварителен анализ на състоянието и екстраполира ефекта и ползите от прилагането на нови решения във времето.

Наред с това, предприятията биха могли да се ползват резултатите на тази оценка и да потърсят форми за сътрудничество с определени научноизследователски структури. Оценката позволява научните организации на свой ред да формулират бъдещите си научноизследователски цели и да оптимизират дейността си. Чрез оценката на качеството на изследванията се гарантира публичност и прозрачност при разходването на публичните средства и възможност за целенасочена обществена дискусия по основните въпроси на националната научна политика.

Развитие на научната инфраструктура

⁶⁹ По предложение на БАН

Развитието на научната инфраструктура е един от основните приоритети на европейската Стратегия 2020. Научната инфраструктура заема основно място в триъгълника на знанието и е обвързващ елемент на трите компонента на този триъгълник. Изграждането, поддържането и достъпа до съвременни научни инфраструктури гарантира високо качество на направените изследвания, модерен процес на обучение и възможност за привличане на интелектуален потенциал, насърчаване на предприемачеството чрез възможност за генериране на нови знания и техния трансфер към икономиката на страната. Научната инфраструктура създава сериозни предпоставки за изграждането на регионални научни комплекси изпълняващи специфични за областта задачи. Научната инфраструктура е естествено място за изграждане и развитие на публично частното партньорство и за поддържане на устойчиви връзки между участниците в него. Тя е фундамент за изграждането и развитието на традиционна инфраструктура и за предлагане на нови работни места изискващи специфични компетенции. Освен всичко друго научната инфраструктура стимулира международното научно сътрудничество като така се обогатява и разширява натрупания опит и знание на различни научни колективи. Наличието на модерна база създава благоприятни условия за учените и техните семейства като гарантира свободното им движение и циркулация, а не загуба на интелектуален потенциал.

Ефикасността от този вид дейност подобрява осезателно резултативността от научните изследвания, които се измерват с различни индикатори като публикационна активност, патентна активност, полезни модели и т.н.

МЯРКА	ИНДИКАТОР	ОТГОВОРЕ Н ОРГАН	СРОК
Обвързване на научно-изследователската дейност с нуждите на икономиката	<p>Дял на приходи от патенти и лицензионни такси от всички приходи на публичните научно изследователски институции</p> <p>Дял на проекти за приложни научни изследвания от всички проекти на публичните научно изследователски институции</p> <p>Дял на проекти за приложни научни изследвания в приоритетните сектори от всички проекти на публичните научно изследователски институции спрямо средното за страната</p> <p>Приходи на публичните научно изследователски институции от лицензионни такси за иновации</p>		
Развитие на система за научни изследвания на световно ниво	<p>Публични разходи за научни изследвания като процент от БВП</p> <p>Частни инвестиции като процент от БВП</p> <p>Разходи за научни изследвания като % от БВП</p>		

	<p>във висшите училища</p> <p>Брой изследователи като % от общия брой заети</p> <p>Размер на финансиране от чужбина в рамките на съвместни проекти</p> <p>Брой съвместни научни публикации с учени в чужбина (на милион население)</p> <p>Брой научно-изследователски екипи изпълняващи проекти по Single Network of European high-performance centers (DEISA)</p> <p>Дял проекти финансирани от ФНИ</p> <p>дял на проектите финансирани от ФНИ включени в международни научни проекти или мрежи</p> <p>Брой учени участващи в Partnership for Advanced Computing in Europe (PRACE) projects</p> <p>Брой проекти подпомагани от European Cooperation in Science and Technology (COST)</p> <p>Размер на финансиране и брой проекти по „Хоризонт 2020“ и други международни програми</p>		
<p>Повишаване на качеството на научно изследователската дейност и броя изследователите в научните институции</p>	<p>Дял на научни публикации в топ 10% от най-цитираните научни издания в света като процент от всичките научни публикации в страната</p> <p>Брой научни публикации (на милион население)</p> <p>Дял на научни публикации на хиляда заети в публичния научен сектор</p> <p>Дял на научни публикации от съответен регион спрямо средното за страната (на хиляда население)</p>		

	<p>Брой заявени патенти (на милион население)</p> <p>Брой заявени патенти в приоритетните сектори (на милион население)</p> <p>Брой проекти финансирани от ФНИ</p>		
Насърчаване на върховни постижения чрез въвеждане на система за оценка на научно-изследователските институции базирана на постиженията	Независима оценка на ВУ и научни организации на базата на постигнати научни успехи		
Повишаване атрактивността на научната кариера и задържане на талантливите учени и изследователи	<p>Брой на български докторанти които напускат страната (намаление)</p> <p>Брой докторанти получили образование извън България които се завръщат в страната (увеличение)</p> <p>Заплащане на научните кадри-</p>		
Улесняване на достъпа и популяризиране на приложните изследвания на научните институти в полза на частния бизнес ⁷⁰			
Повишаване взаимодействието и взаимнообвързаността на научно-изследователската и преподавателската дейност	<p>Финансиране на съвместни научни разработки на научни институти и университети</p> <p>Създаване на консорциуми за научни изследвания и разработки</p>		

⁷⁰ Предложение на област Кърджали

Формиране на човешки капитал, съобразно нуждите на икономиката

Специфични цели

1. Пренасочване на висшето образование към пазарното търсене и стимулиране изучаването на техническите и инженерни специалности
2. Засилване практическото приложение на висшето образование
3. Реформиране на професионалното образование.
4. Подкрепа за системата за професионално ориентиране
5. Отваряне на системата на формалното образование за обучението на възрастни.
6. Повишаване качеството на научно-изследователската дейност и овладяване на феномена „изтичане на мозъци“

Приоритет е съкращаването на дистанцията между България и останалите страни от ЕС чрез подобряване на продуктивността и преминаване към икономически дейности с по-голям потенциал за добавена стойност, генерирани от служители с по-специализирани и по-добри умения.

Връзката между висшето образование и реализацията на пазара на труда е комплексна, а търсенето само по себе си не може да осигури ефикасни резултати. Формирането на човешки капитал е комплексен процес и политиките трябва да бъдат изработвани и прилагани с прякото участие на следните страни:

- Министерство на труда и социалната политика като ключова управляваща инстанция за Европейския социален фонд и ключова изпълнителна агенция за Националния план за действие по заетостта;
- Министерство на икономиката, енергетиката и туризма по отношение на координацията с оперативните програми, насочени към формирането на човешкия капитал (финансирани от Европейския социален фонд) както и към образованието и политиките за обучение на възрастни като цяло;
- Министерство на образованието, младежта и науката като орган отговарящ за политиките за средното професионално и висшето образование; и
- Националната агенция за професионално образование и обучение като агенция лицензираща всички доставчици на обучителни и квалификационни курсове за възрастни извън системата на формалното образование;
- Университетите и останалите институции за висше образование, държавни и частни, по отношение на възможните уроци, свързани с учебните програми, маркетинга и общите организационни стратегии.

Пренасочване на висшето образование към пазарното търсене и стимулиране изучаването на техническите и инженерни специалности

Осигуряването на стимули за сътрудничество между висшите училища и бизнеса, в т.ч. съвместно разработване на учебни планове и програми предлагане на целеви стипендии ще гарантира по-тясната връзка между двата сектора. Това включва преосмисляне на специалностите както и на методите за подготовка на студентите. Рейтинговата система за висшите училища в България дава примери за специалности, които „произвеждат“ прекомерен брой безработни висшисти или висшисти, чиято работа е с ниско-качество или ниско заплащане. За избягване несъответствието между търсенето и предлагането би допринесло въвеждането на общодостъпна информационна система

Разумно е да се следи анализа на пазара на труда и на тази база да се оформя поръчката за студенти – да е променяща се в зависимост от тенденциите- респективно финансирането им а не на исторически или „консултативен“ принцип

В момента твърде много студенти все още избират специалности като икономика и право, въпреки че има ясни индикации за презадоволеност. Създаването на нови клъстери може да подобри връзките между образованието, обучението и бизнеса. Клъстерите могат да допринесат за установяването на стандарти за компетенциите, изисквани от различните професии. Местоположението на професионалните училища и съответните университетски програми може да играе важна роля при създаването на клъстери. Би могло да се обмисли специална програма за модернизация на професионалните училища, посредством която Министерството на образованието, в сътрудничество с Агенцията за насърчаване на инвестициите могат да подкрепят професионалните училища на места, където са направени значителни частни инвестиции в съответните сектори или се планират такива.

Засилване практическото приложение на висшето образование

Понастоящем програмите за студентски практики се изпълняват формално. ЕК поставя фокуса върху подобряване на обучението на студентите в реална бизнес среда. А като допълнителен стимул, обучението би могло да се счита за трудов стаж при социалното осигуряване. Поемане на проактивна позиция при организирането на студентски стажове в бизнеса и отделяне на повече внимание на качеството на стажовете. Интензивното взаимодействие между академичните среди и бизнеса, където работят стажантите, е от ключово значение за успеха. Понастоящем стажовете не са организирани добре, което води до разочарования за студентите и неефективност по отношение на постигането целите на стажа – обучение в практиката, прилагане на академичните знания в реални житейски ситуации и запознаване с пазара на труда и евентуалните бъдещи работодатели. Свиващата се работна сила и по-широките демографски и социални тенденции също оказват значително въздействие върху човешкия капитал в България.⁷¹ Неравномерното териториално развитие на българската икономика се отразява на концентрацията на човешкия капитал и образователните услуги. Неравномерното разпределение на човешкия капитал в България може да се види както от данните за средното образование, така и от данните за висшето. Според последното преброяване на населението (2011 г.), докато 72 процента от населението живее в градски зони, 92 процента от висшистите са концентрирани в градските центрове. Процентът на висшистите донякъде съответства на степента на урбанизация.

Реформиране на професионалното образование.

⁷¹ Смята се, че България е засегната от значително изтичане на квалифицирани хора. Данните, обаче, сочат, че процесът на емиграция не представлява непременно „изтичане на мозъци“ а е по-скоро „изтичане на население“, тъй като хора с най-различни квалификации емигрират, а изтичането на мозъци е само част от общия икономически ефект от миграцията.

Необходими и промени в специфичното законодателство, което регулира професионалните училища - и нужда от нови гъвкави учебни планове, базирани на модулното обучение. Както и от създаването на повече обучителни възможности, които да са добре фокусирани по отношение на съдържанието и да са по-кратки от традиционните формални курсове на ниво след средно образование и тези във висшето образование. Пътеките за получаване на образование и квалификации трябва да се диверсифицират и да се създадат висококачествени кратки (от няколко месеца до две години) обучения за сегментите с разнородни умения. Краткосрочното обучение, най-общо, трябва да се основава на специфичните умения, изисквани от дадена индустрия и да е свързано с използването на конкретна технология. Но то едва ли би било успешно, ако общите умения липсват. При дългосрочното професионално обучение, в програмата първо трябва да влязат общите умения, а специализацията да дойде в по-късен момент от обучението. Краткосрочното обучение трябва да отговаря на моментните потребности на работния пазар, а потребностите, които отговарят на стратегическите приоритети ще останат в сферата на формалната образователна система, включително и системата на професионалните училища. Подобно на университетите, и професионалните училища, трябва да бъдат насърчавани да реагират на важните сигнали, идващи от пазара на труда.

Подкрепа за системата за професионално ориентиране

Необходимо е да се подобри капацитета на организациите, предлагащи услуги по професионално ориентиране и обучението на специалисти. Завършилите средно и кандидатстващите за висше образование трябва да разполагат с надеждна информация за съществуващите и потенциални кариерни възможности, трябва да имат възможност за информиран избор при избора на специалност с цел осигуряване на бъдеща реализация. Преходът от образование към работа трябва да стане по-плавен. Програмата «Бърз старт», предлагана от Агенцията по заетостта е добър пример за това. Тя е разработена по модела на програмата Quick Start (Бърз старт) в САЩ. Въвеждането на система за валидиране на неформално придобитите квалификации би било особено полезно. Тази система би могла да се използва и за валидирането на специализирани умения, вкл. напр. умения за програмиране.

Отваряне на системата на формалното образование за обучението на възрастни.

Обучителните програми имат нужда от подобрения; те трябва да бъдат адаптирани към нуждите на възрастните както по отношение на съдържанието, така и по отношение на времето, в което се предлагат. Също така следва да бъдат обмислени и нови подходи за насърчаване на заетостта. Програмите, свързани със заетостта могат да бъдат преформатирани по начин, който да подкрепя иновационните политики и да доведе до намаляване на безработицата в краткосрочен план

Повишаване качеството на научно-изследователската дейност и овладяване на феномена „изтичане на мозъци“

Качеството на изследователската работа в университетите трябва да се подкрепя, ако се очаква от университетите да играят значима роля в иновациите. Това най-вероятно ще наложи известно намаляване на преподавателските часове, за да бъде освободено време за научна и изследователска дейност на учените, особено младите учени. Към настоящите усилия следва да бъдат привлечени и утвърдени учени, трябва да се добави специален фокус върху привличането на младите хора, които учат в чужбина.

МЯРКА	ИНДИКАТОР	ОТГОВОРЕ Н ОРГАН	СРОК
Пренасочване на висшето образование спрямо пазарното търсене и стимулиране изучаването на техническите и инженерни специалности	<p>Процент докторанти в техническите и инженерни науки (от милион население)</p> <p>Дял на научен и технически персонал обучен в приоритетни технически области</p> <p>Процент на заетост на висшисти с докторски и магистърски степени общо в страната</p> <p>Процент на заетост на висшисти с докторски и магистърски степени в приоритетните сектори</p> <p>Процент на заетост на абсолвенти с докторски и магистърски степени по регионите и в регионални научно-изследователски институции</p>		
Формиране на човешки капитал за нуждите на бизнеса	<p>Независима оценка на всички звена в средното професионално и висше образование по успешно формиране на човешки капитал</p> <p>Пренасочване на финансирането в средното професионално и висше образование на база на постигнатите резултати по индикаторите за формиране на човешки капитал</p> <p>Брой студенти завършили специалности в приоритетните сектори</p> <p>Брой специалности в средното професионално и висше образование с високо търсене от частния сектор</p>		
Обучение на бъдещи предприемачи и самонаети с особен акцент върху развитие на женското и младежкото			

предприемачество ⁷²			
Подкрепа за работодатели, които инвестират в качествен растеж на човешките си ресурси ⁷³			
Засилване на практическото приложение на висшето образование	<p>Брой студентски практики като част от програма за обучение във ВУ</p> <p>Брой курсове на обучение във ВУ разработени съвместно с бизнеса</p>		
Повишаване качеството на научно-изследователската дейност и овладяване на феномена „изтичане на мозъци“	<p>Намаляване броя на висшисти които емигрират в чужбина</p> <p>Намаляване броя на висшисти от приоритетните сектори които емигрират в чужбина</p> <p>Увеличение на висшисти образовани в чужбина които се завръщат в България</p> <p>Увеличение на висшисти образовани в чужбина в приоритетните сектори които се завръщат в България</p>		

⁷² По предложение на обл. Добрич

⁷³ По предложение на обл. Добрич

Подкрепа на цифровия растеж и електронното управление

Това приоритетно направление ще бъде реализирано при насочване усилията на правителството в следните:

Подприоритети:

1. Развитие на интероперативна и сигурна интернет среда, даваща гаранция че са налице наличието на атрактивно електронно съдържание и услуги за бизнеса гражданите и държавното управление, достъпни чрез високоскоростен и свръх високоскоростен интернет и наличието на необходимите умения, компетентности и доверие за използването им.
2. Електронното управление

Развитие на интероперативна и сигурна интернет среда, даваща гаранция че са налице наличието на атрактивно електронно съдържание и услуги за бизнеса гражданите и държавното управление, достъпни чрез високоскоростен и свръх високоскоростен интернет и наличието на необходимите умения, компетентности и доверие за използването им.

Към 2020 г. България трябва да бъде държава с икономика на знанието и развито информационно общество чрез повсеместно използване на информационните и комуникационни технологии.

Основната цел е развитието на интероперативна и сигурна интернет среда, даващи гаранция че са налице наличието на атрактивно електронно съдържание и услуги за бизнеса гражданите и държавното управление, достъпни чрез високоскоростен и свръх високоскоростен интернет и наличието на необходимите умения, компетентности и доверие за използването им.

Специфични цели

1. Развитие на широколентовата инфраструктура
2. Ускорено развитие на услугите на електронното управление включително трансгранични електронни услуги от висок икономически и обществен общ интерес
3. Развитие на балансирана иновативна екосистема в областта на ИКТ
4. Широко използване на ИКТ за справяне с основните икономически и социални предизвикателства

Развитие на широколентовата инфраструктура чрез освобождаване на радиочестотен спектър⁷⁴; съгласуване на регионалните планове за развитие с националните стратегически цели и синхронизиране на приложимата законова и подзаконова нормативна уредба; изграждане на мрежи от следващо поколение⁷⁵; интегриране на Националната мрежа на държавната администрация (НМДА) и електронната съобщителна мрежа (ЕСМ), в единна електронна съобщителна мрежа (ЕЕСМ);⁷⁶ изграждане на широколентов достъп в отдалечените, слабо-населени и селски райони⁷⁷ и технологично обновяване и надграждане на съществуващи стари широколентови мрежи с цел постигане на необходимите параметри, осигуряващи възможност за предоставяне на нови, модерни електронни услуги със значително по-високи скорости в периода 2014 -2020 г. Изпълнението по този приоритет включва реализиране на регионални проекти за изграждане на безжичен широколентов достъп в общините, в малки и средни предприятия, както и на високоскоростна свързаност на читалища, медицински заведения, кметства.

Ускорено развитие на услугите на електронното управление включително трансгранични електронни услуги от висок икономически и обществен общ интерес чрез развитие на референтни организационни модели за управление на ИТ звената в държавната администрация и разработване на технически инструменти за целите на електронното управление,⁷⁸ осъществяване на цифровизация на връзките за пренос на данни, въз основа на интерфейсни модули за автоматичен достъп на централната и местна администрация до бизнес регистрите, свързващи модули между секторните информационни системи и регистрите на централната и местна администрация; пълно цифровизиране и обединение на имотен регистър с кадастър и висока степен на оперативна съвместимост и мрежова и информационна сигурност в работата на държавната администрация и електронното управление. Същевременно ще се

⁷⁴ Който в момента се ползва за целите на националната сигурност и военни нужди

⁷⁵ Реализация на Стратегията за широколентовия достъп чрез поетапно изграждане на мрежи за широколентов достъп от ново поколение (NGA-Next Generation Access) в периода 2015 -2020 г. Тези мрежи са с определящо значение и представляват изключително важна технологична предпоставка за успешно предоставяне на трансгранични електронни услуги от висок икономически и обществен интерес в рамките на ЕС, като трансгранични електронни обществени поръчки, трансгранично регистриране на фирми, трансгранични здравни услуги и др.

⁷⁶ За да обезпечи технологично функционирането на електронното управление в България до 2014 г.

⁷⁷ Финансирани чрез новите оперативни програми, държавния бюджет и публично-частни партньорства в периода 2014-2020г.

⁷⁸ въз основа на системни услуги за целите на електронното управление, референтни бизнес модели за нуждите на централната и местна администрация и комплексен модел на електронна идентификация за всички български граждани.

въвеждат мерки за електронно правосъдие, които да гарантират еднаква степен на ефективност на органите на съдебната власт и на техните администрации.⁷⁹

Развитие на балансирана иновативна екосистема в областта на ИКТ посредством ИКТ базирана инфраструктура - технологични паркове, бизнес инкубатори, клъстери, центрове за компетентност, е-инфраструктура и др. -- стимулиране на научните изследвания, разработките и иновациите в ИКТ сектора като приоритетен по отношение на потенциала му за иновации за повишаване на икономическия растеж⁸⁰ и повишаване на квалификацията на ИКТ специалистите и цифровата компетентност на работната сила в другите сектори и особено в МСП в съответствие с изискванията на пазара на труда, вкл. чрез приемане на нова Стратегия за въвеждане на ИКТ в образованието 2012-15.

Широко използване на ИКТ за справяне с основните икономически и социални предизвикателства което включва действия, свързани с осигуряването на достъпни интерактивни он-лайн услуги и цифровото приобщаване на хората и групите в неравностойно положение⁸¹, предоставянето на ИКТ базирани здравни и социални услуги за осигуряване на достоен и независим живот на възрастните хора, модернизация на образователната система и системата за учене през целия живот чрез широко въвеждане на ИКТ⁸², разширяване използването на ИКТ в дейностите по опазване и мониторинг на околната среда и за екологосъобразен и енергийно ефективен транспорт и подобрена мобилност посредством изграждане на Интелигентни транспортни системи.

МЯРКА	ИНДИКАТОР	ОТГОВОРЕ Н ОРГАН	СРОК
Развитие на широколентовата инфраструктура			
Освобождаване на радиочестотен спектър, използван за военни цели	Освободени честоти за развитие на безжични широколентови приложения	КРС, МТИТС и СНРЧС	2013-2015
Синхронизиране на законова и подзаконова нормативна уредба за съвместно ползване на техническата инфраструктура от всички звена на администрацията и	Подобрена нормативна уредба за изграждане на мрежи от следващо поколение за нуждите на електронното управление	МТИТС, КРС	2015

⁷⁹ Включително осигуряване на връзки към интернет- страниците на органите на съдебната власт; информационната система на електронния регистър на органите на съдебната власт; обезпечаване на оперативна съвместимост за свързване на ползваните различни информационни системи в органите на съдебната власт помежду им, както и с информационната система на Единната информационна система за противодействие на престъпността (ЕИСПП); връзка между информационните системи на органите на съдебната власт и единната среда за обмен на електронни документи и пилотно внедряване на трансгранични публични електронни услуги с висок икономически и обществен интерес с оглед интеграция към единния цифров пазар на ЕС.

⁸⁰ Включително и внедряването на ИКТ продукти, процесни и организационни иновации или такива свързани с подобряването на енергийната ефективност в предприятията от другите икономически сектори.

⁸¹ Включително чрез прилагане на съдържащите се в регулаторната рамка за далекосъобщенията разпоредби в полза на хората с увреждания чрез изготвяне и прилагане на дългосрочни политики за електронни умения и цифрова грамотност за групите в неравностойно положение и съдържащите се в Директивата за аудио-визуалните медийни услуги разпоредби в полза на хората с увреждания

⁸² Въз основата на иновативни образователни технологии, отреждане на водеща роля на електронното обучение, осигуряване на безжична интернет свързаност до всяка учебна стая в училище, осигуряване на високоскоростна свързаност на ВУ и институтите на БАН, изграждане на трайна оптична свързаност на национално ниво между МОМН и регионалните инспекторати чрез агрегиране със съществуващи държавни мрежи (ЕСМИС) и др.

<p>местните власти</p> <p>Технологично обезпечаване функционирането на електронното управление чрез единна електронна съобщителна мрежа (ЕЕСМ) която интегрира Националната мрежа на държавната администрация (НМДА) и електронната съобщителна мрежа (ЕСМ)</p>	<p>Изградена интегрирана електронна съобщителна мрежа</p> <p>Брой свързани административни структури</p>	<p>МТИТС, ИА «ЕСМИС»</p>	<p>2015</p>
<p>Изграждане на широколентов достъп в отдалечените, слабо-населени и селски райони - осигуряване на 60% широколентово проникване на територията на страната</p>	<p>Брой селища с широколентов достъп</p> <p>% ширколентово проникване</p> <p>% домакинства с широколентов достъп</p> <p>% предприятия с широколентов достъп</p>	<p>МТИТС, ИА «ЕСМИС»</p>	<p>2013-2015</p>
<p>Изграждане на безжичен широколентов достъп в общините, в малки и средни предприятия, както и на високоскоростна свързаност на читалища, медицински заведения, кметства.</p>	<p>Брой (%) административни структури с достъп безжично покритие</p> <p>Брой (%) МСП с достъп до безжично покритие</p> <p>Брой (%) медицински заведения с достъп до безжично покритие</p> <p>Брой (%) читалища с достъп до безжично покритие</p>	<p>МТИТС, МИЕТ, МЗ, МК</p> <p>МТИТС, ИА «ЕСМИС»</p>	<p>2014-2016</p>
<p>Технологично обновяване и надграждане на съществуващи стари широколентови мрежи с цел постигане на необходимите параметрите, осигуряващи възможност за предоставяне на нови, модерни електронни услуги със значително по-високи скорости</p>	<p>Брой селища с широколентов достъп с достигната новата определена повишена скорост над 30 Mbps</p>	<p>МТИТС</p>	<p>2016-2020</p>
<p>Поетапно изграждане на мрежи за широколентов достъп от ново поколение (NGA-Next Generation Access)</p>	<p>Километри прокарана оптика и свързани крайни потребители с технология ФТТх</p> <p>% широколентово проникване със скорост 100 Mbps</p>		<p>2014-2020</p>

Стимулиране на търсенето и потреблението на широколентови услуги			
Обучителни курсове за централната, регионалната и местната администрация	Брой обучени служители от администрацията	МТИТС	2013-2016
Демострационни проекти за широколентов достъп в отдалечени населени места в цялата страна	Брой обучени представители на бизнеса и населението в целевите райони	МТИТС	2013-2016
Комуникационна кампания за повишаване информираността и уменията на населението и бизнеса в използването на широколентови услуги	Брой участници в кампанията % от населението, които са редовни потребители на широколентов Интернет (най-малко веднъж в седмицата) в целевите райони	МТИТС	2013-2016
Развитие на услугите на електронното управление включително трансгранични електронни услуги от висок икономически и обществен общ интерес			
Развитие на референтни организационни бизнес модели за управление на ИТ звената в държавната администрация и тяхното внедряване посредством обучителни процедури	Брой внедрени модели Брой внедрени системни услуги с многократно приложение за целите на електронното управление. Функциониращ комплексен модел на електронна идентификация за всички български граждани	МТИТС	2016
Осъществяване на цифровизация на връзките за пренос на данни между администрациите	Изградени интерфейсни модули за автоматичен достъп на централната и местна администрация до бизнес регистрите; и свързващи модули между секторните информационни системи и регистрите на централната и местна администрация	МТИТС	2017
Осигуряване на висока степен на оперативна съвместимост и мрежова и информационна сигурност включително внедряване на новата версия на IP протокола IPv6 в работата на	Решен проблем с адресното пространство Брой (%) административни структури мигрирали към IPv6	МТИТС	2014-2017

<p>държавната администрация и електронното управление.</p>		<p>МТИТС, МЗ, МФ, НАП</p>	<p>2018</p>
<p>Изграждане на единни досиета (здравно досие на гражданин, финансово досие на физическо и юридическо лице)</p>	<p>Създадени единни досиета</p>	<p>МТИТС</p>	<p>2018</p>
<p>Модернизиране на инфраструктурата на Републиканския информационен център като единна система за управление на електронната идентификация на всички български граждани и изграждане на резервна инфраструктура за него</p>	<p>Функциониращ Републиканския информационен център</p>	<p>МТИТС, други държавни институции</p>	<p>2018</p>
<p>Системна интеграция за целите на електронното управление посредством създаване на фронт офиси на електронното управление и изграждане на облачната структура на електронното управление</p>	<p>Брой изградени фронт-офиси на електронното управление Функциониращ облак на електронното управление</p>	<p>МТИТС, МП</p>	<p>2015</p>
<p>Въвеждане на мерки за електронно правосъдие, които да гарантират еднаква степен на ефективност на органите на съдебната власт и на техните администрации</p>	<p>Функциониращ бек офис на съдебната система, позволяващ работа в електронна среда на всички служители и органи на системата. Функциониращ портал на електронно правосъдие, чрез който да се приемат изявления на гражданите и юридическите лица за всички органи на съдебната власт</p>	<p>МТИТС, МП</p>	<p>2014-2020</p>
<p>Внедряване на он-лайн услуги на електронното управление за гражданите и бизнеса</p>	<p>% от основните обществени услуги за гражданите, които са напълно достъпни онлайн % от основните обществени услуги за предприятията, които са напълно достъпни онлайн % от населението, което си взаимодейства онлайн с държавните органи</p>	<p>Централни и общински администрации</p>	<p>2014-2020</p>

<p>Внедряване на трансгранични публични електронни услуги с висок икономически и обществен интерес с оглед интеграция към единния цифров пазар на ЕС</p>	<p>% от предприятията, които си взаимодействат онлайн с държавните органи</p> <p>Брой функциониращи основни трансгранични публични електронни услуги</p>	<p>МТИТС, МИЕТ, МЗ, други</p>	<p>2014-2020</p>
Развитие на балансирана иновативна екосистема в областта на ИКТ			
<p>Развитие на ИКТ базирана инфраструктура за научни изследвания и иновации</p> <p>Стимулиране на научните изследвания и иновациите в ИКТ сектора като приоритетен по отношение на потенциала му за иновации за повишаване на икономическия растеж.</p>	<p>Брой функциониращи технологични паркове, бизнес инкубатори, кълъстери, центрове за компетентност,</p> <p>Функционираща електронна изследователска инфраструктура (суперкомпютри, ГРИД инфраструктури, БИОМ)</p> <p>Разходи за НИРД в ИКТ като % от БВП</p> <p>Размер на финансирането за НИРД и иновации чрез Национален фонд „Научни изследвания“ и Национален иновационен фонд</p>	<p>МИЕТ</p> <p>МОМН, МИЕТ</p>	<p>2014-2020</p>
<p>Брандинг и позициониране на ИКТ сектора на националния и световния пазари</p>	<p>Размер на публичното финансиране за рекламни и информационни кампании и участия на фирмите от ИКТ сектора в значими изложения и др. форуми на европейско и световно ниво</p>	<p>МИЕТ</p>	<p>2014-2020</p>
<p>Подкрепа за внедряването на базирани на ИКТ продукти, процесни и организационни иновации или такива свързани с подобряването на енергийната ефективност в предприятията от другите</p>	<p>% от МСП, които споделят вътрешно електронна информация относно продажби/покупки</p> <p>% от предприятията, които</p>	<p>МИЕТ</p>	<p>2014-2020</p>

<p>икономически сектори и особено в малките и средни предприятия.</p> <p>Повишаване на квалификацията на ИКТ специалистите и цифровата компетентност на работната сила в другите индустриални сектори</p>	<p>използват софтуер за управление на взаимоотношенията с клиенти (CRM)</p> <p>% от предприятията, които обменят бизнес документи подходящи за автоматично обработване</p> <p>% от предприятията, които споделят електронна информация относно веригата за доставка</p> <p>% от предприятията, които използват системи за управление на ресурсите (ERP)</p> <p>% от предприятията, които използват ИКТ базирани системи за контрол на консумацията на енергия</p> <p>% от предприятията, които използват която и да е компютърна мрежа за да извършват покупки он лайн</p> <p>% от предприятията, които използват която и да е компютърна мрежа, за да извършват продажби он-лайн</p> <p>% от заетите, които имат средно или силно развити ИКТ умения</p>	<p>МОМН</p>	<p>2014-2020</p>
<p>Широко използване на ИКТ за справяне с основните икономически и социални предизвикателства</p>			
<p>Усъвършенстване на ИКТ уменията на гражданите</p>	<p>% от лицата, на възраст 16-24 г., които са придобили умения за работа с ИКТ чрез официални образователни институции</p> <p>% от лицата на възраст 25-54 г., които са придобили умения за работа с ИКТ чрез официални образователни институции</p> <p>% от лицата, които имат средно или силно развити</p>	<p>МОМН, МТСП</p>	<p>2014-2020</p> <p>2014-2020</p>

	<p>ИКТ умения</p> <p>% от населението, които са редовни потребители на Интернет (най-малко веднъж в седмицата)</p> <p>% от лицата, които нямат ИКТ умения и никога не са ползвали интернет</p>	<p>МТИТС, МТСП</p>	<p>2014-2020</p>
<p>Предоставяне на достъпни интерактивни он-лайн услуги и цифрово приобщаване на хората и групите в неравностойно положение</p>	<p>% от хората в неравностойно положение, които са редовни Интернет потребители (най-малко веднъж в седмицата)</p>	<p>МЗ, МТСП</p>	<p>2014-2020</p>
<p>Предоставянето на ИКТ базирани здравни и социални услуги за осигуряване на достоен и независим живот на възрастните хора</p>	<p>Брой внедрени ИКТ базирани здравни и социални услуги</p> <p>% потребители на ИКТ базирани здрави и социални услуги</p>	<p>МОМН</p>	<p>2014-2020</p>
<p>Модернизация на образователната система и системата за учене през целия живот чрез широко въвеждане на ИКТ</p>	<p>Брой нови компютъризирани работни места в училищата, базирани на терминални решения</p> <p>Брой внедрени интелигентни интерактивни системи в училищата за общуване с родители и общество</p> <p>Брой училища с безжична интернет свързаност до всяка учебна стая</p> <p>Брой внедрени системи за видео-наблюдение и контрол, мониторинг и статистика на достъпа в училищата</p> <p>Брой усъвършенствани учебни програми, базирани на иновативни образователни технологии и електронно учебно съдържание</p> <p>Брой внедрени ИКТ решения за преподаване, учене от</p>		

Изграждане на Интелигентни транспортни системи (ИТС) за ефикасен екологосъобразен и енергийно ефективен транспорт и подобрена мобилност	<p>разстояние, онагледяване и представяне на учебен материал</p> <p>Осигурена високоскоростна национална и международна свързаност на българските университети и научни институти</p> <p>Брой функциониращи ИТС;</p> <p>Намалени вредни емисии;</p> <p>Брой интегрирани билетни системи;</p> <p>Брой внедрени софтуерни приложения</p>	МТИТС, ИА „АА“, ИА „ЖА“, ИА „МА“, АПИ	2018
---	--	---------------------------------------	------

Електронно управление

Визия за развитие

Централизирано и прозрачно е-Управление държавно ведомство което да организира, финансира и развива е-Управление в РБ и координира с ЕС, както и прозрачно съгласува националните стратегически е-политики, е-стандарты и е-проекти с администрацията, бизнеса, академичната общност, НПО и граждани.

Водещи принципи за развитие

Бизнес подход

ТОП 20 приоритети*	Бенефициент(и)
ПР и е-Обучение – информираност и практически обучения за е-Управление и е-Услуги	Адм., бизнес, граждани
ИКТ инфраструктура и стандарти за разработка/внедряване на е-проекти и е-услуги в администрацията.	Адм., ИТ бизнес
Киберсигурност – задължителни и препоръчителни политики. Мониторинг на критични мрежи и ИС.	Адм., бизнес, граждани
е-Съвети – обществени съвети по сектори в администрацията	Адм., бизнес, граждани
www.egov.bg – единна входна точка за администрацията по ведомства, за неадминистративни потребители... по бизнес нужди, за граждани по "събития от живота" и т.н.	Адм., бизнес, граждани
е-Снабдяване – централизирана система за обществени поръчки	Адм., бизнес, граждани

е-Облак – централизирана инфраструктура за развитие на е-Управление държ. и общинска админ.	Адм., бизнес, граждани
е-Земеделие – Електронно подаване на заявления в ИСАК (Интегрираната система за администриране и контрол)	МЗХ, бизнес, граждани
е-ЧР – централизирана система за управление на човешки ресурси в администрацията	Адм.
е-Образование – е-система за информация относно учебни програми и събития, е-обучения, е-стипендии, предлагане на стажове и работа и т.н.	МОМН, бизнес, граждани
е-Култура – информационен и интерактивен е-достъп до книги, историческа и актуална културна интонация за България	МК, бизнес, граждани
е-Здравеопазване – здравни услуги интегриращи съществуващо е-досие за пациенти на НЗОК и включващи здравното досие	НЗОК, МЗ, бизнес, граждани
Междуведомствена ИКТ интеграция – създаване и поддръжка на централизирана онлайн среда за обмяна на междуведомствена информация, държавна <--> общинска и т.н.	Адм., бизнес, граждани
е-Общини – стандартизирани е-услуги интегрирани с плащане онлайн и минимална нужда от обслужване на гише	Адм., бизнес, граждани
е-Митници – интегрирани е-услуги за внос/износ на материали, продукти и стоки в/от РБ, както и оперативна съвместимост с изискванията на e-Customs MASP.	АМ, бизнес, граждани
е-ID – стандартизиран е-идентификатор и е-подпис за физически и юридически лица; интегриране в лични карти	Адм., бизнес, граждани
е-Полиция – разработване и внедряване на ИКТ решения за подвижни и стационарни екипи на МВР	МВР, бизнес, граждани
е-Visa – издаване и поддръжка на е-визи за РБ	МВНР, бизнес, граждани
е-Демокрация – изпращане на е-запитвания и е-препоръки към администрацията, получаване на е-отговор; е-референдум, е-гласуване	Адм., бизнес, граждани
е-Правосъдие – разработване и внедряване електронно правосъдие	Съдебна власт, бизнес, граждани

* Необходима е ежегодна валидация на приоритетното развитие

При определяне и изпълнение на приоритетите за е-Управление, да се инвестира в е-проекти и е-услуги с максимална автоматизация и практически ползи, както и оптимална поддръжка на внедрените мрежи, системи и решение. Инвестиране в доказани чрез тестове ИКТ модели и решение. Инвестиции над 100,000лв./проект, само за централно одобрен бизнес план.

Законови промени с практическа реализация

Промяна на съществуващата нормативна база (ЗЕУ, ЗСВ и т.н.), която не само да задължава, но и да улеснява развитието на е-Управление и е-Услуги в администрацията, като не само електронизира, но и дава възможност за оптимизация на процесите и ресурсите в администрацията.

Прагматичен и обществен контрол

Върху планирането и оценката на е-проекти и е-услуги практически и прозрачно участие на администрация, бизнеса, академичната общност и НПО в планиране на стратегически е-проекти и е-услуги (над 1,000,000 лв./проект).

Достъпност на е-Услуги чрез единен портал (www.egov.bg)

Стандартен достъп с е-ID и е-подпис до е-услуги организирани за администрацията по ведомства (например: ДА > МФ > НАП > е-услуги). За неадминистративни потребители достъпа да бъде "по бизнес нужди", "по събития от живота" и т.н. (например: Откриване на фирма > меню със съответните е-услуги или Раждане на дете > меню със съответните е-услуги).

Постоянна информираност и практически обучения за е-проекти и е-услуги Комуникация и практически обучения за настоящи и/или предстоящи е-проекти и е-услуги за администрация, бизнеса, академичната общност, НПО и граждани. Така няма да има неяснота за настоящето състояние и предстоящите промени в ИКТ политиката, законовата рамка и технологичните решения, които да разбираме и сме подготвени да използваме оптимално.

Специфични цели

Осигуряване преодоляването на критичните фактори за постигане на приоритетите за развитие

- ***Приемственост между правителства, ръководители и екипи*** – задължително създаване и поддържане на неполитическо звено обединяващо и разпространяващо практики на е-Управление в РБ.
- ***Развитие на ИКТ и ИТ организационна структура в администрацията*** – устойчиво финансиране за ИКТ, както и щатни специалисти и ръководители с адекватни права, задължения и възнаграждение.
- ***Задължителна координация и сътрудничество*** между администрациите.
- ***Задължителна оперативна съвместимост*** на административните процеси и ИС.
- ***Задължителна гъвкавост, авторски права и поддръжка на ИТ решения в администрацията*** – отворен код и отворени данни, софтуер и интелектуална собственост, устойчиво развитие.
- ***Задължително ползване на НАМДА и централно сключен договор за телекомуникационни услуги*** (основни или backup) на администрациите.
- ***Практически работеща правна и регулаторна среда*** – адаптиране на настоящата и/или създаване на нова правна среда за е-Управление и е-Услуги.
- ***Адаптиране на водещи световни практики и развитие на публично-частните партньорства*** за е-Управление и е-Услуги, за да се намали времето и средствата за достигане на световните нива определяни от водещите страни в е-Управление.
- ***Анализ и оптимизация на административните процеси преди разработване на е-проекти и е-услуги*** – методологична оптимизация на административните процеси с фокус върху еднократно подаване на първична информация, която да бъде съхранявана/предоставяна за достъп по в и извън администрацията по правен и оперативно установен регламент.
- ***Клиентска ориентация, държавна и административна отговорност*** – разбиране и задоволяване на клиентските нужди, в паралел с постигане на националните цели за развитие на РБ 2020.

- **Информираност и практически обучения** – ежемесечна комуникация на плановете и внедрени решения за е-Управление. Предоставяне и развитие на практически е-обучения за ползване на е-Услуги.

Осигуряване на централизиран подход и проследяемост на резултатите (измерими) от изпълнение на планираните дейности за развитие

- **Централизирано и прозрачно е-Управление** под ръководството на държавно ведомство което да организира, финансира и развива е-Управление в РБ и координира националната ни съвместимост с директивите и изискванията на ЕС, както и прозрачно да съгласува националните стратегически е-политики, е-стандарти и е-проекти с администрацията, бизнеса, академичната общност, НПО и граждани.
- **Бизнес подход при определяне и изпълнение на приоритетите за е-Управление** като се инвестира в е-проекти и е-услуги с оптимална автоматизация и практически ползи, както и устойчива поддръжка на внедрените мрежи, системи и решение. Държавно инвестиране да се одобрява само за тествани или утвърдени ИКТ модели и решение. Инвестиции над 100,000лв./проект да се одобряват от отговорното ведомство за централизирано е-Управление, при наличие на задължителен бизнес план обосноваващ нужди за надграждане или внедряване на нови (несъществуващи) ИКТ решения, които значително подобряват качеството и ефективността на административното обслужване.
- **Законови промени с практическа реализация** промяна на съществуващата нормативна база (ЗЕУ, ЗСВ и т.н.), която не само да задължава, но и да улеснява развитието на е-Управление и е-Услуги в администрацията, като електронизира, но и дава възможност за оптимизация на процесите и ресурсите в администрацията. Задължително е да има публични консултации и обсъждания на предложени законови подобрения и/или промени преди да бъдат внасяни за четене и одобрение в Министерски съвет и парламента на РБ. Така ще бъдат внасяните за четене и одобрение нормативни промени да бъдат съгласувани и работещи решения, които да бъдат практично прилагани, без нужда от допълнителни промени или допълнения.
- **Прагматичен административен и обществен контрол върху планиране и оценка на е-проекти** чрез практично и прозрачно участие на администрация, бизнес, академична общност и НПО в планиране на стратегически е-проекти и е-услуги (над 1,000,000 лв./проект). Необходимо е публично обсъждане, разбиране и съгласие за разработка и внедряване на е-проекти и е-услуги, които са основополагащи (като е-ID, ЕСОЕД, е-Облак и т.н.)
- **Достъп на е-Услуги чрез единен портал (www.egov.bg)** чрез стандартен достъп с е-ID и е-подпис до е-услуги организирани „по ведомствена структура“ за администрацията. За неадминистративни потребители достъпа да бъде “по бизнес нужди”, “по събития от живота” и т.н.
- **Постоянна информираност и практически обучения за е-проекти и е-услуги** чрез комуникация и практически обучения за настоящи и/или предстоящи е-проекти и е-услуги за администрация, бизнес, академична общност, НПО и граждани. Това създава активна ангажираност на заинтересованите страни по развитие на е-Управление в РБ.

ВТОРА СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ

Ефективно използване на ресурсите при намаляване на въглеродните емисиите и предотвратяване на загубата на биоразнообразие, осигуряващо в оптимална степен сегашните и бъдещите нужди на населението;

Приоритети

За реализацията на втората стратегическа цел са формулирани следните приоритети:

- Въвеждане на устойчиви модели на производство и потребление, които са съобразени с капацитета и възможностите за възстановяване на екосистемите и не причиняват деградация на околната среда
- Въвеждане на иновативни методи и идеи, базирани на възобновяеми, а не на изчерпаеми природни ресурси, така че всеки регион да извлече полза от своя природен капитал.

Въвеждане на устойчиви модели на производство и потребление, които са съобразени с капацитета и възможностите за възстановяване на екосистемите и не причиняват деградация на околната среда

Специфични цели

1. Подкрепа за развитие на екоиновациите
2. Подкрепа за развитие на „зелен“ бизнес в България
3. Стимулиране на устойчиви модели на производство и потребление чрез въвеждане на екоиновации и екотехнологии
4. Насърчаване на иновативни технологии, насочени към подобряване опазването на околната среда и ресурсната ефективност
5. В областта на енергийната ефективност:

Устойчивият растеж трябва да върви ръка за ръка с интелигентния растеж, за да могат всички да ползват предимствата на преминаването към зелена икономика. Европа и страната ни, като част от голямото семейство трябва да засили синергията между интелигентния и устойчив растеж, за да се справи с климатичните промени, енергийните и екологични предизвикателства, както и растящия недостиг на ресурси. Популяризирането на една по-зелена икономика с по-ефективно използване на ресурсите, трябва да включва значителни иновации.

Подкрепа за развитие на екоиновациите

Основни приоритетни насоки в политиката за насърчаването на екоиновациите на национално равнище могат да се посочат:

- Създаване на иновационна среда, стимулираща сътрудничеството между бизнеса, от една страна, и сектора на научните изследвания, от друга – по този начин ще се създадат предпоставки за ускоряване на технологичния трансфер, адекватно финансиране на научно-изследователската дейност, в т.ч. и от частния сектор и развитието на самата наука. За целта следва да се подпомага изграждането на технологични паркове, които да се занимават с високотехнологични разработки за ефективно използване на ресурсите и бизнес инкубатори, които да предоставят услуги за развитие на „зелени“ производства (в момента финансови средства за създаване на такива структури се отпускат от Оперативна програма „Конкурентоспособност“)
- Стимулиране на пазарно ориентирани и практически приложими научни изследвания в предприятията, насочени към въвеждане на нови екологосъобразни технологии и продукти (Национален иновационен фонд, Фонд за научни изследвания)
- Подкрепа за създаването на предприятия, базирани на иновативни идеи (Национален иновационен фонд)
- Прилагане на финансови инструменти за насърчаване и гарантиране на високо рисковите инвестиции в разработването и въвеждането на пазара на иновационни екологосъобразни продукти и услуги (JEREMIE)
- Въздействие върху пазарите посредством икономически инструменти за интернализиране на външните разходи (свързани с опазването на околната среда) в стойността на стоките и услугите на принципа „замърсителят плаща“ – по този начин ще се създадат пазарни предимства при въвеждането на иновационни продукти с високи екологични характеристики спрямо техните еквиваленти
- Насърчаване на „зелените“ обществени поръчки и „зелените“ работни места

- Информирание на бизнеса по отношение на икономическите ползи от въвеждането на екоиноваациите, свързани с по-рационалното използване на ресурсите, енергийната ефективност, повторното използване на отпадъците и материалите и др.

Подкрепа за развитие на „зелен“ бизнес в България

Природното богатство на България и разнообразните физикогеографски условия създават възможности за развитие на „зелен“ бизнес, който е основа за постигането на социално-икономическо развитие чрез устойчив и интелигентен растеж:

- Производство на екологично чиста земеделска продукция.
- Развитие на устойчиви форми на туризъм (културен, еко-, балнео/спа, и др.)
- Екологосъобразно производство на енергия от възобновяеми енергийни източници. България притежава значителни горски ресурси и развито селскостопанско производство – източници, както на твърда биомаса, така и на суровина за производство на биогаз и течни горива. Неизползвани на този етап са потенциалът на биомасата от растителни и животински субстанции (растителни отпадъци, животински тор и др.), биогазът от битови отпадъци и утайки от пречиствателни станции за отпадъчни води, геотермалната енергия.
- Производство на второ поколение биогорива на база преработката на отпадъчна биомаса. Същите имат значителни екологични и икономически преимущества пред биогоривата първо поколение, произведени от енергийни земеделски култури – рапица, царевица, слънчоглед и др., а именно: не изискват земеделски земи и значителни водни ресурси, не представляват заплахата за биологичното разнообразие и състоянието на почвите, не влияят негативно на пазарите на зърнени храни и др.
- Възпроизводство на горите, което обхваща дейностите по създаването на нови гори, провеждане на отгледни, санитарни и възобновителни сечи.
- Устойчиво използване на рибните ресурси – намаляване риболовният натиск върху естествените популации на водните организми и компенсиране на изчерпаните морски ресурси като същевременно се повишава качеството на продукцията и технологичното ниво, прилагат се добри производствени практики, системи за мониторинг на качеството, санитарни и хигиенни мерки.
- Повишаване на енергийната ефективност като се прилагат широк кръг от дейности:
 - енергийно паспортизиране
 - обследване за енергийна ефективност на сгради и промишлени системи с цел да се установи нивото на потребление на енергия, да се определят възможности за намаляването му и да се препоръчат мерки за повишаване на енергийната ефективност
 - сертифициране на сгради с цел удостоверяване актуалното състояние на потреблението на енергия в сградите, енергийните характеристики и съответствието им със скалата на класовете на енергопотребление посочена в Закона за енергийната ефективност
 - проверка за енергийна ефективност на водогрейни котли и климатични инсталации в сгради
 - управление по енергийната ефективност в сгради и промишлени системи – енергиен мениджмънт
- Управление на специфични отпадъчни потоци - рециклиране, повторно използване и/или извличане на вторични суровини и енергия от отпадъци от селското стопанство (овощарство, цветарство и градинарство), отпадъци от преработване на

дървесина и от производството на плоскости и мебели, утайки от пречистване на отпадъчни води, излязло от употреба електрическо и електронно оборудване, батерии и акумулатори, биоразградими отпадъци и много други.

Стимулиране на устойчиви модели на производство и потребление чрез въвеждане на екоиновации и екотехнологии

Въвеждането на устойчиви модели на производство и потребление предполага развитието на нисковъглеродна и ресурсноефективна икономика, посредством въвеждане на екоиновации и екотехнологии.

За стимулирането на устойчиви модели на производство и потребление могат да се прилагат различни мерки:

- Пазарно-ориентирани инструменти – диференцирано данъчно облагане в зависимост от екологичните характеристики на продуктите (като база могат да се използват различни стандарти – екомаркировки, EMAS, ISO 14001, енергийно етикетирание в зависимост от класовете за енергийна ефективност, Energy star, ЕВРО стандартите за пътните превозни средства и др.); екологични такси – на принципа „замърсителят плаща“, типичен пример е продуктовата такса по чл. 59 от Закона за управление на отпадъците; търговия с разрешителни - Европейска схема за търговия с емисии на парникови газове, механизмите „Съвместно изпълнение“ и „Зелени инвестиции“, механизъм за търговия с „Бели сертификати“ за енергийна ефективност (все още не се прилага в България) – чрез тези схеми се постигат определени цели за намаляване на емисии на парникови газове и енергийни спестявания по икономически ефективен начин; целеви субсидии за екологични проекти под формата на безвъзмездна помощ, безлихвени и нисколихвени заеми; ограничаване на субсидирането на вредни за околната среда дейности – при пълно отчитане на социалните и икономическите ефекти от подобни решения; „зелени“ обществени поръчки – в съответствие с директивите за обществените поръчки – Директива 2004/18/СЕ и Директива 2004/17/СЕ, в чл. 30 от Закона за обществените поръчки се предвижда възможността за провеждане на екологосъобразни обществени поръчки.
- Интегриране на политиката по околна среда в секторните политики посредством: комплексни разрешителни, оценка на въздействието върху околната среда, екологична оценка, оценка за съвместимостта на планове, програми, проекти и инвестиционни предложения с предмета и целите на опазване на зоните по НАТУРА 2000, предотвратяване и отстраняване на екологични щети, съгласуване на проекти за проучване, добив и преработка на подземни богатства; съгласуване на проекти за консервация и ликвидация на миннодобивни обекти; съгласуване на проекти за рекултивация на нарушени терени и др.
- Доброволни схеми на ЕС за подобряване на резултатите в опазване на околната среда – схема за управление по околна среда и одитиране – EMAS и схема за екомаркировка. Ползите от участие на предприятията в тези схеми са свързани преди всичко с подобряване привлекателността им за инвеститорите, повишаване на конкурентоспособността на база по-ниска себестойност на продукцията, поради намалено използване на енергия и природни ресурси, намаляване на застрахователната тежест, възможност за изпълнение на „зелени“ обществени поръчки и др.
- Насърчаване на екологичните иновации – тъй като развитието на иновациите изисква значителни средства, целесъобразно е създаването на технологични платформи (инкубатори) за съвместни инициативи в областта на разработването и въвеждането на иновативни екологични технологии, които да дадат възможност за обединяване на усилията на всички заинтересовани страни.

Усилията на МОСВ през следващия програмен период 2014-2020 ще са насочени предимно към изпълнение на приоритета за устойчив растеж на стратегия „Европа 2020“ и по – специално на следните елементи от определението за устойчив растеж:

- изграждане на по-конкурентоспособна нисковъглеродна икономика, в която ресурсите се използват по ефикасен и устойчив начин;
- опазване на околната среда, намаляване на емисиите и предотвратяване на загубата на биоразнообразие;
- възползване от водещата позиция на Европа в разработването на нови екологични технологии и производствени методи.

Правителството си е поставило за цел постигането на приоритетите „Свързаност и зелена икономика за устойчив растеж“ и „Иновации и инвестиции за интелигентен растеж“ на Споразумението за партньорство.

Отчитайки следните изводи на ПДЕИ до 2020 г.:

- нуждата от „ускоряване на напредъка при екоиновациите, така че да се увеличи производителността на ресурсите, тяхното ефективно използване и конкурентоспособността, както и в услуга на околната среда“;
- намерението на ЕК за включване на цели за екоиновациите, при преразглеждането на политиката за водите, нормите и емисиите за качество на съществуващите цели за превенция, повторна употреба, рециклиране, оползотворяване и депониране (както се предвижда в Пътната карта за ресурсна ефективност към водещата инициатива „Европа за ефективно използване на ресурсите“);
- нуждата от осигуряването на финансиране от публичния сектор за ускореното внедряване на екоиновации в частния сектор, особено в МСП,

както и основните елементи на Стратегическия план за изпълнение на Европейското партньорство за иновации в областта на водите, ОП „Околна среда 2014-2020 г.“ ще подпомогне на пилотен принцип за развитието на екоиновациите в страната.

Насърчаване на иновативни технологии, насочени към подобряване опазването на околната среда и ресурсната ефективност

В областта на водите:

Налице са значителни предизвикателства по отношение на качеството и количеството на водите. Съществува риск за голяма част от водите да не се постигне добро състояние, с произтичащите от това неблагоприятни ефекти върху общественото здраве, биологичното разнообразие и възпрепятстване предоставянето на екосистемните услуги. Недостига на вода и засушаването вече засяга отделни райони, а наводненията причиняват големи икономически загуби, а понякога и смъртни случаи. Значителни инвестиции са необходими, за да се изгради, експлоатира, поддържа и адаптира водната инфраструктура. В много райони са необходими допълнителни действия за осигуряване на основни нужди като водоснабдяване и канализация. Тези предизвикателства се очаква да се увеличат поради изменението на климата, социално-икономическото развитие и нарастване потреблението на вода. Това налага разработването на иновативни решения за справяне с предизвикателствата във водния сектор и прилагането на политика в подкрепа на развитието на иновационните технологии и бизнес модели, както и за облекчаване на разпространението и прилагането на тези технологии.

Насърчаването на развитието на иновативни решения, за справяне с предизвикателствата на водния сектор и подпомагане на тяхното налагане на пазара ще донесе значителни икономически възможности. Новаторството трябва да доведе или до нови продукти или услуги, или за подобряване на съществуващите начини за управление на водните ресурси на по-ниска цена или на същата цена, но с по-високо качество.

Иновациите във водния сектор могат да се осъществят чрез взаимодействието между всички свързани с темата заинтересованите страни – държава, МСП, изследователска общност, местни власти, индустрии.

В края на 2012 г. след анализ на предизвикателствата, затрудненията и възможностите, беше приет общоевропейски Стратегически план за иновации във водния сектор, с който бяха определени приоритетните области, в които е необходимо да се търсят иновативни решения. Интелигентните технологии не са определени като отделен приоритет, но те трябва да бъдат разглеждани, като ключов фактор във всички приоритети.

В рамките на тази група дейности за следващия програмен период се предвижда да се подпомагат екоинновации, в областта на водите, които водят до намаляване на негативното влияние върху водите, увеличаване на устойчивостта към натиска върху водната околна среда или постигане на по-ефективно и отговорно използване на водните ресурси.

Приоритети в областта на управление на водите и ключови теми по всеки от приоритетите

I. ПОВТОРНА УПОТРЕБА НА ВОДА И РЕЦИКЛИРАНЕ (особено в райони с недостиг на вода и засушаване)

1. Иновативни решения и/или възможности, произвеждащи и тествачи рециклирана/регенерирана вода за промишлено и селскостопанско ползване, с отчитане на екосистемите и с участието на различни заинтересовани страни.

2. Иновативно обособяване и пилотни проекти за извличане на технологии в индустриалните зони за създаване на ресурси от отпадъци и повторно използвана вода.

II. ПРЕЧИСТВАНЕ НА ВОДИ И ОТПАДЪЧНИ ВОДИ, ВКЛЮЧИТЕЛНО ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА РЕСУРСИТЕ

1. Иновативни концепции за (алтернативно) водоснабдяване, третиране на отпадъчни води и възстановяване на ресурсите.

2. Методи за контрол на източниците на нововъзникващи замърсители и патогени в системите за пречистване на отпадъчни води и разходно-ефективни технологии на място, отстраняващи доколкото е възможно замърсяването при източника.

3. Систематичен подход за избягване на загубите на вода, енергия и ресурси в промишленото производство и инфраструктурата за води и за пречистване на отпадъчни води.

III. УПРАВЛЕНИЕ НА РИСКА ОТ НАВОДНЕНИЯ И ЗАСУШАВАНЕ

1. Иновативни средства/инструменти за превенция и защита от екстремни събития, включително сензорни технологии и мониторингови мрежи, системи за прогнозиране и ранно-предупреждение в градски, селски, крайречни и крайбрежни територии за подпомагане на политиката, планиране на земеползването и управлението на риска.

IV. СИСТЕМИ ПОДКРЕПЯЩИ РЕШЕНИЯТА И МОНИТОРИНГ

1. Интелигентни системи за управление на водите с потенциал за експорт, основани на платформи за данни от различни източници, включително мониторинг на количеството и качеството, управление на данните и моделиране. Платформите би трябвало да включват източници на данни от водния цикъл и източници на данни от други свързани области.

В областта на отпадъците:

Съвременните икономически условия и политиките на ЕС налагат необходимостта от все по-висока ресурсна и икономическа ефективност в производството на продукти и управлението на отпадъци. В областта на отпадъци са налице редица предизвикателства по отношение на подобряване разделното събиране и рециклиране, процесите по управление на рециклирането и оползотворяването на редица потоци отпадъци, както и информираността и мотивацията на населението. От една страна вниманието трябва да бъде обърнато към заместването на конвенционалните - изчерпаеми ресурси с нови технологични решения или използването на рециклирани суровини, а от друга – да бъдат стимулирани повторната и алтернативната употреба. Съвременните технологии предоставят разнообразни възможности в проектирането на продуктите и във влягането на отпадъците като суровини в непознати до момента алтернативни приложения и производства.

В рамките на тази група дейности за следващия програмен период се предвижда да се подпомагат екоинновации, които с оглед намаляване на негативното влияние върху околната среда от отпадъците, водят до разработване на иновативни решения и технологии за намаляване на количеството на отпадъците чрез (1) предотвратяване образуването на отпадъци; (2) създаване на реална възможност за повторна употреба на продуктите или за удължаването на техния жизнен цикъл; (3) създаване на нови рециклируеми материали и/или подобряване на качествата и приложението на съществуващи такива.

Приоритети в областта на управление на отпадъците и ключови теми по всеки от приоритетите

I. НАСЪРЧАВАНЕ НА ЕКОЛОГОСЪОБРАЗНИ ПРОИЗВОДСТВЕНИ ПРОЦЕСИ И ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ ОБРАЗУВАНЕТО НА ОТПАДЪЦИТЕ.

Насърчаването на екологосъобразни производствени процеси ще доведе до намаляване използването на първични суровини, внедряване на иновационни производствени материали и повишаване използването на рециклируеми материали.

1. Иновативни технологични решения към използване на съвременни полимерни материали с цел намаляване използването на продукти на петролна основа.
2. Внедряване на интелигентни системи за администриране и подпомагане на пазара на рециклируеми суровини в България.
3. Разработване и внедряване на съвременни полимерни материали-заместители в производството на продукти, след употребата на които се образуват масово разпространени отпадъци.
4. Иновативни решения, насочени към удължаване жизнения цикъл на продуктите, намаляване използването на суровини и генерирането на отпадъци в производството и услугите.
5. Въвеждане на алтернативни производства, използващи отпадъците като суровина.
6. Подходи и иновационни технологични решения за безотпадни технологии в производството.

7. Подходи и иновационни решения за намаляване на генерирането на биоотпадъци в производствените процеси и в потреблението.

II. ПОДОБРЯВАНЕ НА ПРОЦЕСИТЕ ПО СЪБИРАНЕ И РАЗДЕЛНО СЪБИРАНЕ НА ОТПАДЪЦИ.

Използването на нови информационни технологии за подобряване на разделното събиране от населението е предпоставка за повишаване на мотивацията и технологична основа за изчисляване на база генерирано количество.

1. Въвеждане на високо технологични информационни и комуникационни системи за отчитане на събраните количества отпадъци от населението.
2. Подходи за въвеждане на персонализирано отчитане и измерване на генерираните и събрани количества отпадъци като иновативни технологични предпоставки за изчисляване на такси за битови отпадъци на база на генерирани количества.
3. Пилотни проекти за персонализиране и отчитане на разделно събраните отпадъци от населението.
4. Въвеждане на технологични инфраструктурни решения за оптимизиране на процесите по събиране на отпадъци.

III. ПОДОБРЯВАНЕ НА УПРАВЛЕНИЕТО НА ПРОЦЕСИТЕ ПО СЪБИРАНЕ И ТРАНСПОРТИРАНЕ, РЕЦИКЛИРАНЕ И ОПОЛЗОТВОРЯВАНЕ НА ОТПАДЪЦИ.

Приоритетът е насочен към бизнеса и отделните фирми, които извършват дейности с отпадъци.

1. Иновационни технологични решения за оптимизиране на процесите по събиране и транспортиране с цел намаляване на разходите по обслужване на системите.
2. Въвеждане на високо технологични сепариращи инсталации за отпадъци с цел постигане на по-високо качество на отделените за рециклиране суровини.
3. Иновационни подходи за стимулирането и/или рециклирането, в т.ч. влагането като суровина в алтернативни съвременни производства на следните приоритетни потоци отпадъци:
 - a. Отпадъци от опаковки, в т.ч. такива, за които към момента не са налице възможности за рециклиране
 - b. Строителни отпадъци
 - c. Отпадъци с опасни свойства, в т.ч. опаковки
4. Пилотни проекти за въвеждане на информационни системи за рециклиращата индустрия с цел подпомагане на пазарните отношения и стимулиране използването на суровини от вътрешния пазар.
5. Иновационни решения и подходи по отношение на изгарянето с оползотворяване на енергия на отпадъци.

IV. ПОЧИСТВАНЕ И НАМАЛЯВАНЕ НА ОТПАДЪЦИТЕ ВЪВ ВОДНИ БАСЕЙНИ.

1. Иновационни подходи и решения за почистване на замърсявания от водни басейни.
2. Внедряване на технологични решения за почистване на водните басейни.
3. Въвеждане на иновационни решения за превенция на замърсяването.

В областта на климата:

Тенденциите в изменението на климата в България са в посока повишение на температурите на въздуха, редуциране на количествата валежи и увеличаване честотата на екстремните метеорологични явления. Преодоляването на предизвикателствата от изменението на климата е свързано с иновационни подходи, които водят до опазване на околната среда, внедряване на нови продукти, процеси и технологии за подобряване на производството, нисковъглеродните инвестиции, които облекчават последиците от емисиите от парникови газове.

Политиката на България в областта на изменението на климата има два основни аспекта - ограничаване чрез намаляване на емисиите на парникови газове от различните видове производства и дейности и адаптация към вече настъпилите или неизбежни изменения.

В разработения „Трети национален план за действие по изменение на климата“ за периода 2013-2020 г. са предвидени конкретни мерки за намаляване на емисиите на парникови газове във всички сектори.

Приоритетните мерки за ограничаване изменението на климата са:

I. СЕКТОР „ЕНЕРГЕТИКА“

1. По-чисто производство на електрическа енергия от съществуващите въглищни централи;
 - а. Повишаване ефективността на производството в съществуващи въглищни централи
 - б. Пилотни проекти с чисти въглищни технологии
 - в. Геоложки проучвания за хранилища на емисии на CO₂
2. Развитие на нисковъглеродни мрежи за пренос и разпределение на електрическа енергия и природен газ.
 - а. Енергийна ефективност при транспортиране на енергия и въвеждане на „умни“ мрежи и съоръжения за съхранение на енергия

II. СЕКТОР „БИТ И УСЛУГИ“

1. Повишаване ефективността на преобразуване на първичен енергиен носител
 - а. Подмяна на старото неефективно оборудване за производство на енергия с ново
2. Насърчаване децентрализираното производство на енергия, в това число енергия от ВЕИ
 - а. Разработване и поетапно изпълнение на национална програма „1000 слънчеви покрива“

III. СЕКТОР „ПРОМИШЛЕННОСТ“

1. Повишаване на енергийната ефективност в индустрията
 - а. Мерки, свързани с използването на отпадната топлина
2. Използване на алтернативни горива
 - а. Използване на биомаса в горивните уредби на инсталациите

IV. СЕКТОР „СЕЛСКО СТОПАНСТВО“

1. Подобряване на управлението на оборски тор
 - а. Подобряване на съхранението и прилагането на оборски тор
 - б. Въвеждане на нисковъглеродни практики за преработка на оборски тор, напр. компостиране, преработка в биогаз в анаеробни условия

- в. Създаване на ресурсен център за нисковъглеродни практики за преработка на оборски тор

V. СЕКТОР „ТРАНСПОРТ“

1. Намаляване на емисиите от транспорта
 - а. Въвеждане на интелигентни транспортни системи по републиканската пътна мрежа и в градска среда
 - б. Увеличаване дела на биогоривата
 - в. Развитие и стимулиране ползването на „хибриден“ и електрически автомобилен транспорт
2. Намаляване потреблението на горива

В областта на енергийната ефективност:

На 25 октомври 2012 г. бе приета нова Директива 2012/27/ЕС относно енергийната ефективност, за изменение на директиви 2009/125/ЕО и 2010/30/ЕС и за отмяна на директиви 2004/8/ЕО и 2006/32/ЕО. В резултат на направения анализ на вторите тригодишни планове по Директива 2006/32/ЕО е установено, че Съюза изостава в постигането на целите си за ЕЕ. В тази връзка бе необходимо да се актуализира правната рамка на ЕС в областта. Това се осъществи с приемането на новата директива, насочена към постигане на цялостната цел за ЕЕ от 20 % икономии в ПЕП на Съюза до 2020 г. и в по-нататъшното подобряване на ЕЕ в периода след 2020 г.

Директивата въвежда коренно нов подход за насърчаване на ЕЕ в ЕС, като внася правно обвързващи мерки, с цел да подтикне държавите-членки да умножат усилията си в по-ефективното използване на енергия на всички етапи от енергийната верига – от преобразуването на енергията, нейния пренос и разпределение до крайното ѝ потребление.

Българското правителство активно работи по процеса за транспониране на новата Директива в националното законодателство. Започнал е процеса по сформирание на работна група за разработването на нов ЗЕЕ, който да въведе новите елементи от Директивата. В процеса по транспониране е необходимо да участват всички заинтересовани страни, които ще прилагат на практика разпоредбите на директивата, след въвеждането им в съответните нормативни актове. Целта е в работната група да бъдат привлечени, колкото се може повече от заинтересованите страни, които имат задължения съгласно новите изисквания на Директивата.

Съгласно разпоредбите на новата Директива 2012/27/ЕС, до 5 юни 2014 г. предстои да се разработи и нов Национален план за действие по ЕЕ, който ще се яви трети национален план за повечето държави-членки. С цел да се постигне приемственост и продължителност на представените мерки и данни, насоките за разработване на новия национален план за действие са изготвени въз основа на вече отчетените планове за действие. При разработването на плана ще бъде осигурено включването на всички задължения съгласно Директивата относно ЕЕ, изискванията на отменената Директива относно енергийните услуги, които са още в сила, както и изискванията, свързани с Директивата относно енергийните характеристики на сградите.

Предстои и изготвяне на Доклад за напредъка на България в насърчаването и използването на енергията от ВИ, който ще обхваща периода 2011-2012 г. и трябва да бъде представен в ЕК през декември 2013 г.

Освен това, в съответствие със заложените изисквания в НПДЕВИ в ЗЕВИ е предвидено следното:

- Минимални изисквания за нови сгради;

- Задължително определяне на минимални нива, като най-малко 15 % от общото количество топлинна енергия и енергия за охлаждане, необходима на сградата трябва да бъде произведена от ВИ, чрез въвеждане на:

- централизирано отопление използващо биомаса или геотермална енергия;
- индивидуални съоръжения за изгаряне на биомаса с ефективност на преобразуването от поне 85 % при жилищни и търговски сгради и 70 % при промишлени сгради;
- слънчеви топлинни инсталации;
- термopомпи и повърхностни геотермални системи.

- При изготвянето на инвестиционни проекти за нови сгради или за реконструкция, основно обновяване, основен ремонт или преустройство на съществуващи сгради в част "ЕЕ" и при обследването за ЕЕ на съществуващи сгради задължително се анализират възможностите за използване на енергия от ВИ за доказване на техническата възможност и икономическата целесъобразност. Анализът на възможностите за използване на енергия от ВИ е част от оценката на показателите за годишен разход на енергия в сградата;

- При реализиране на проекти за модернизация на производствените процеси в МСП мерките за ЕЕ се комбинират с въвеждане в експлоатация на инсталации за производство на топлинна енергия и енергия за охлаждане от ВИ за задоволяване на технологични нужди на предприятието.

За постигане на целите до 2020 г. е необходимо да се поддържа конкурентноспособна и устойчива икономика. Разработването и въвеждането на иновативни енергийни технологии, ЕЕ и енергия от ВИ е една от възможностите, които биха допринесли за постигане на тези цели. Структурните фондове, както и различните други финансови инструменти могат да укрепят капацитета за научно изследователска дейност, за развитие и нововъведения в областите на ЕЕ и енергия от ВИ, а предприятията следва да инвестират повече в иновационни дейности в цитираните области.

ЗАБЕЛЕЖКА⁸³

Въвеждане на иновативни методи и идеи, базирани на възобновяеми, а не на изчерпаеми природни ресурси, така че всеки регион да извлече полза от своя природен капитал.

Стимулиране на иновации в аквакултури

Стимулиране на иновациите в селското стопанство с цел растеж в икономиката и подобряване на икономическото състояние на селските райони

Рибната промишленост е от огромно стратегическо значение за социално-икономическото положение, както и за доставките на риба за обществеността и за стабилен баланс на храните в държавите членки и в рамките на Европейския съюз (ЕС), а също така има значителен принос по отношение на социално-икономическото благосъстояние на крайбрежните общности, местното развитие, заетостта, запазването и създаването на икономически дейности и работни места нагоре и надолу по веригата, за предоставяне на прясна риба и поддържане на местните културни традиции.⁸⁴

Рибарство и аквакултури

*Интервенциите, насочени към стимулирането на иновациите в рибарството в България, през периода 2014-2020 г. ще са:*⁸⁵

- Разработване и въвеждане на нови и значително подобрени продукти на риболова, нови и подобрени процеси и техники, нови и подобрени системи за управление и организация, включително на етапа на преработването и предлагането на пазара;
- Създаване на мрежи, състоящи се от един или повече независими научни органи и рибари или една или повече рибарски организации;
- Разработване и въвеждане на нови технически или организационни знания, включително по-добри риболовни техники и по-висока избираемост на риболовните уреди, които водят до намаляване на въздействието от риболовните дейности върху околната среда или спомагат за по-устойчивото използване на морските биологични ресурси;

Интервенциите, насочени към стимулирането на иновациите в аквакултурата в България, през периода 2014-2020 г. ще са:

- Развиване на технически иновации и знания в областта на аквакултурата, които водят по-специално до понижаване на въздействието върху околната среда,

⁸³ Разделът по-надолу предстои да бъде разработен

⁸⁴ По предложение на обл. Добрич

⁸⁵ Информацията за интервенциите се основава на частичния общ подход на Съвета по Регламента относно Европейския фонд за морско дело и рибарство и следва да бъде изменяна/променяна с напредъка в преговорния процес.

насърчаване на по-устойчиво използване на ресурсите, подобряване на хуманното отношение към животните, улесняване на нови, устойчиви производствени методи;

- Разработване или въвеждане на пазара на нови или значително подобрени продукти, нови видове аквакултура с добър пазарен потенциал, нови или подобрени процеси, нови или подобрени системи за управление и организация;
- Проучване на техническата или икономическата осъществимост на иновациите, продуктите или процесите.

Стимулиране на иновациите в селското стопанство с цел растеж в икономиката и подобряване на икономическото състояние на селските райони:

- Стимулиране на земеделските научни институти в страната при създаване на нови усъвършенствани култури, сортове и хибриди и разработване на съвременни технологии за отглеждането им; разработване на нови биотехнологични методи в селекцията на полски култури; събиране и изследване на генетични растителни ресурси; производство на предбазови и базови семена с гарантиран произход и качество; отглеждане на елитни породи разплодни животни;
- Изграждане на местни агро-инфо-центрове за подпомагане на земеделските производители;
- Стимулиране на предприятия в областта на зеленчукопроизводството и изграждане на предприятия, внасящи висока добавена стойност към продукта;
- Възстановяване на съществуващата система от напоителни канали и хидромелиоративни съоръжения;
- Насърчаване изграждането на иновативни технологии при напоителни системи, използващи възобновяеми енергийни източници /например от вятъра/ при извличане на подземни води за съхраняване и подаване на вода към системи за капково напояване;
- Създаване на стокови борси за зърно и друга селскостопанската продукция във водещи земеделски региони в страната, където няма такива;
- Подкрепа на предприемачите, които прилагат нови технологии в селското стопанство, водещи до увеличаване на производителността на труда;
- Насърчаване навлизането на иновативни технологии, предоставящи възможност за извършване на оптимално подхранване на земеделските култури и опазване на почвеното плодородие;
- Провеждане на мероприятия за съхранението на полезащитните горски пояси, за които безспорно е доказано, че осигуряват равномерно разпределение на снежната покривка, опазват от замръзване посевите, намаляват опасността от ветрова ерозия на почвата;
- Стимулиране на животновъдството и птицевъдството и оказване на подкрепа за въвеждане на механизация и автоматизация в производството с цел повишаване на производителността на труда;
- Създаване на суровинна база за оптималното натоварване на местната месо и млекопреработвателна промишленост, отглеждането на елитни стада. (Предложение на обл. Добрич)
- Поемане на ангажимент за изкупуване на част от продукцията произведена от селскостопанска дейност и животновъдство чрез изкупни пунктове и сключени ясни договори с производителите.
- Стимулиране на селскостопански производители и животновъди с нисколихвени дългосрочни кредити за изграждане на инфраструктура.
- Да се изготви карта на селскостопанския и животновъден фонд в регионите и възможностите за създаване на нови селскостопански и животновъдни стопанства продукти. (Предложение на обл. Благоевград)

- При изграждане и/или оптимизирането на Технологични центрове могат да бъдат включени общините и областните администрации в партньорство с научните организации и МСП. По същество те са собственици на терените и познават проблемите на бизнеса от своя район.(Предложение на обл. Благоевград).

Мерки в областта на туризма – Развитие на туризма да бъде свързано с насърчаване на формирането на работещи модели за използване на наличния човешки и природен ресурс.

- Възможност за работодатели в сферата на хотелиерство и ресторантьорство да могат да наемат ученици навършили 16 годишна възраст със специалност отговаряща на обявената длъжност на не повече от четири часа дневно.
- Подпомагане на работодатели с поемане от бюджета или от оперативна програма на 50 % от дължимите за работодателя осигуровки и заплата на служителя, когато той е студент или ученик със специалност отговаряща на дейността и длъжността на назначението и е на стаж, специализация или нает на сезонна работа до три месеца.
- Специализацията на студенти и ученици да се води като трудов стаж.
- Стимулиране на фирми, наели на работа студенти и ученици , провели стажа, специализация или ако са били наети на сезонна работа в съответната фирма, за период от дванадесет месеца.
- Подпомагане на бизнеса с ниско лихвени заеми за разработване на туристически продукт.
- Да субсидира изготвяне и излъчването в чужбина на реклама на туристически продукти, разработени на регионален принцип.
- Да се изготви карта на туристическите продукти в регионите и възможностите за създаване на нови туристически продукти..(Предложение на обл. Благоевград)